

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

БРЕСНЯНСЬКО-ПОЛТАВСЬКИЙ
І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
МІСЯЧНИК

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний
і науково-літературний
місячник

Видас

Українська Видавнича Спілка

A REFEREED

LIBERATION PATH

Ukrainian Political
Social, Scientific & Literary
Magazine

*Published monthly by
Ukrainian Publishers*

ISSN: 0042-9422

No. 12 (561), December, 1994, Vol. XLVII

Відповідальний Редактор — Ілля Дмитрів

Члени Редакційної Колегії:

*г-р А. Бедрій, проф. г-р Г. Васькович, проф. г-р С. Галамай,
ред. П. Дужий, ред. С. Караванський, ред. С. Квіт, п-ні мгр. О. Керзюк,
мгр. О. Коваль, проф. г-р В. Косик, проф. г-р О. Кушпета, інж. В. Олеськів,
проф. г-р П. Цимбалістий, ред. М. Шатилов.*

Редакція і Адміністрація

200, Liverpool Road, London, N1 1LF

Тел.: 071 607 6266

Факс: 071 607 6737

*Матеріали, підписані прізвищем чи псевдонімом авторів, не завжди
відповідають поглядам Редакційної Колегії. Редакція застерігає собі право
скорочувати статті і виправляти мову.*

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ» НА 1994 РІК

Країна	Річна передплата	Піврічна передплата	Окреме число
Австралія	75 дол.	40 дол.	7.25 дол.
Австрія	765 шіл.	400 шіл.	80 шіл.
Аргентина	(Амер. дол.) 40 дол.	20 дол.	4 дол.
Бельгія	2200 б. фр.	1200 б. фр.	250 б. фр.
Вел. Британія	ф. 30.00	ф. 16.00	ф. 3.25
Канада	75 дол.	40 дол.	7.25 дол.
США	65 дол.	35 дол.	6.50 дол.
Німеччина	120 н. м.	65 н. м.	12.50 н. м.
Франція	350 фр.	180 фр.	35 фр.
Швеція	350 кор.	180 кор.	35 кор.

В інших країнах — рівновартість американських доларів.

*Передплату просимо ласкаво вносити наперед, безпосередньо на адресу
Адміністрації «Визвольного Шляху» в Лондоні, або, якщо це Вам вигідніше — на
адреси наших Заступників як на стор. 3-ій обкладинки.*

Чеки виставляти на: The Ukrainian Information Service, Ltd.

Обкладинка роботи проф. Р. Лісовського

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кн. 12 (561)

ГРУДЕНЬ, 1994

Річник XLVII

Зміст XII-ої книжки

До питань державного будівництва

Слава Стецько: УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ В КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ	1411
Igor Kічак: »УРСР«, чи УНР?	1416
Микола Олійник: УКРАЇНСЬКИЙ ІНТЕЛЕКТ В РОСІЙСЬКІЙ КУЛЬТУРІ	1422
Микола Шатилов: СПАЛЕНІ ВІТРОМ СВОБОДИ	1438
Михайло Зеленчук: ВІТАЄМО ЮВІЛЯТА (Голови Брат. Карп. Краю)	1442
— ШАНОВНІ ЧЛЕНИ ГОЛОВНОЇ БУЛАВИ! (Управа Київського Братства)	1446
В. Білоус: СПІЛКА ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ, ЗАЯВА	1447
Наталя Прудка: ВАЖЛИВІ ПЕРСПЕКТИВИ У ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРЧИХ ПИТАННЯХ ...	1448
— ВАЖЛИВІШІ ПОСТУПУВАННЯ ПРОВОДУ КОНГРЕСУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ (серія заяв, становищ, закликів тощо)	1459
— ЗАЯВА-ПРОТЕСТ ПРАЦІВНИКІВ ІНСТИТУТІВ НАРОДОЗНАВСТВА Й УКРАЇНОЗНАВСТВА НАН УКРАЇНИ	1472

Велетням духа і боротьби

Петро Дужий: ЗНАЙОМСТВО І ЗУСТРІЧ З ДМИТРОМ МИРОНОМ-ОРЛИКОМ	1477
Igor Kічак: Д-р ВОЛОДИМИР ГОРБОВИЙ (30.1.1899-21.5.1984)	1486

Поєзія

Євген Сверстюк: ВІДХОДЯТЬ, РАПТОВО ВІДХОДЯТЬ — 1488; СИВИЙ СОNET — 1489; ІДУТЬ ДО ДОМУ ВМИРАТИ — 1489	
Микола Шатилов: ІЗ ОЛЬЖИНИХ ПРИСВЯТ	1490
Богдан Грім: ДО ЗГОДИ, БРАТТЯ, І ЄДНАННЯ	1491

Наука, дослідн

Федір Погребенник: »ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА« (Продовження 2)	1493
Тарас Салига: НЕСКОРЕНА МУЗА (Штрихи до портрета поета)	1502

Присвята

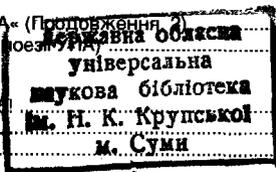
Олександра Ковальова: ІННІ ХРИСТЕНКО — 74	1507
Інна Христенко: НА СМЕРТЬ ТОВАРИША	1508
— «КУТ-М» У ХАРКОВІ	1509

Презентація

— ПРЕЗЕНТАЦІЯ ПЕРШОГО ТОМУ «ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА — Від Редакції «ВШ» і УЦІС	1510
— ПРИВІТАННЯ ВІД ГОЛОВИ ПРОВОДУ ОУН П-НІ СЛАВИ СТЕЦЬКО — відчитане проф. Омеляном Кушпетюю	1512
Степан Олеськів: СЛОВО ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ	1516
— АКТ ПЕРЕДАЧІ «ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА» — Микола Матвіївський	1518
Генерал-полковник Іван Біжан: ВИСТУП-ПОДЯКА ЗАСТУПНИКА МІНІСТРА ОБОРОНИ УКРАЇНИ	1519
В. Олеськів: ВИСПІВ ВДЯЧНОСТІ І ПРИЗНАННЯ	1520
*	
— ПОСМЕРТНА ЗГАДКА по сл. пам. СТЕПАНОВІ ШМОНДРАКУ	1522
*	

ЗМІСТ ЖУРНАЛУ «ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ» ЗА 1994 РІК	1524
---	------

ВИДАЄ «УКРАЇНЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА», ЛОНДОН

Іван Климів–Легенда

Крайовий Провідник ОУН під час першої окупації большевиками Західніх Українських Земель, член Проводу ОУН, замордований нацистами у Львові 14.12.1942 року. Пам'ятник споруджений в селі Сілець, Сокальського р-ну Львівської області в 1994 році

До питань державного будівництва

Слава СТЕЦЬКО

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ В КОНТЕКСТІ СЬОГОДЕННЯ

* * *

У вересневому числі газети «Кримська Світлиця» появилася програмова доповідь п-ні Слави Стецько, голови Проводів ОУН і КУН, яка була вперше виголошена під час Конференції Конгресу Українських Націоналістів у березні 1992 року. Погоджуючись з Редколлегією «Кримської Світлиці» в тому, що проблема націоналізму як ідеології відродження нації є важливою, ми також передруковуємо цю доповідь, включно із вступним словом Редколегії названої газети.

Редакція «В. Ш.»

* * *

Останні події політичного життя в Україні свідчать не лише про зростання інтересу широких верств громадян України до проблем націоналізму як ідеології відродження нації, а й посилення наклепництва на націоналізм і на тих, хто боровся і бореться нині під його гаслами за волю і державну незалежність. Особливо роздмухують кадило наклепництва ангажовані неობольшевиками засоби масової інформації в Криму, на Харківщині, Херсонщині, Донеччині... Тобто в південно-східньому регіоні України, де люди через різні обставини ще не встигли зануритись у глибину національних проблем. Про це, зокрема, свідчать численні листи, що надходять до «Кримської Світлиці».

Йдучи назустріч нашим шанувальникам, друкуємо деякі матеріали Конференції Українських Націоналістів. І хоча Конференція працювала ще в березні 1992 року, її рішення і сьогодні не втратили своєї актуальности, оскільки боротьба за незалежність триває.

Редколегія «Кримської Світлиці»

Наша сьогоднішня Конференція Українських Націоналістів відбувається вперше на рідних землях, у древній столиці Києві, у вільній Україні. Це не є правдою, що цю волю ми дістали без пролиття краплі крові, бо за державну незалежність України гинули мільйони — під Полтавою, у Першій та Другій світових війнах, мільйони були замордовані організованим голодом, гинули в лавах борців ОУН-УПА, у тюрмах і концтаборах Сибіру. Народ, хоч гноблений і придушуваний десятиліттями, не підвів і 1 грудня 1991 року могутнім волевиявленням проголосував за демократичну самостійну соборну державу.

Але відразу зависла над нашою Україною нова загроза — Мінська угода, що породила т. зв. Співдружність незалежних держав, проти якої зараз широко протестують робітники, старшини і вояки української

армії, молодечі організації — загалом національно свідомі українці та представники національних меншин України.

Проти т. зв. Спідружності рішуче виступає Організація Українських Націоналістів. ОУН завжди боролася і боротиметься проти будь-яких намагань пов'язати Україну з Росією різними співдержавними формами: федеральними, конфедеральними і союзними чи їх заміниками; буде сприяти лише такій політиці, яка абсолютно не допустить до поневолення України російським неоімперіалізмом будь-якого вигляду.

Рівночасно хочу наголосити, що ОУН бореться проти російського імперіалізму, а не проти держави російського народу на його етнографічній території. У постановах VII Великого Збору ОУН, що відбувся 1987 року, сказано: «ОУН не виключає із спільного фронту проти російського імперіалізму і комунізму тих сил, які будуть боротися за російську національну державу в її кордонах».

Справжніми союзниками України можуть бути лише ті політичні сили інших народів, які визнають конечність існування незалежної Української держави. В основу української зовнішньої політики кладемо принцип орієнтації на власні сили. Історія показала, що чужі сили зі Сходу, чи Заходу завжди намагалися використати українське питання для своєї мети. Це стосується Росії, Німеччини та всіх інших чужих сил. Зараз Захід зрозумів, що процес розвалу імперії не стримати. Бо прийшла доба націоналізму і принципу побудови світу на базі національних держав. Ми за тісну співпрацю між державами, але державами вільними, і як рівні з рівними.

Імперсько-комуністична ідеологія потерпіла крах. Панівними стають ідеї націоналізму. Інакше й бути не може, бо націоналізм несе найбільш демократичну систему — систему народовладдя.

У державному і суспільно-політичному аспектах націоналізм — це лад майбутнього. В історичному аспекті ідея нації з вузького кола дружинників-лицарів чи козацтва стала всенародною. Її носієм став увесь народ, що всупереч масовому теророві ворога виповнював завжди нову еліту духу, не пов'язану станом чи клясово, але етично-морально й ідейно з усією нацією. Сьогодні націоналізм стає всенароднім явищем. Це всенародній рух, рух культурних діячів, селян, робітників, технократів, усіх верств народу. Як світоглядно-ідеологічний рух, як етично-культурний феномен, як ідейно-політичний рух, він є історичним явищем (адекватним даній епосі). Проте на сьогодні він проявляється в практично-політичному, державному і соціально-політичному аспектах як всенародне явище. Націоналізм є ладом майбутнього, який щойно має бути здійсненим на місці дотеперішнього державного і соціально-політичного ладу. Комунізм — це збанкрутована система життя, яка відкинула людство назад, ставши системою рабства. В основу нового державного і соціально-політичного ладу наш український націоналізм ставить ідею нації — спільноти, а не виключний егоїзм одиниці; добро родини, національну суспільно-громадську людину; націю, а не клясу, співпрацю всіх верств нації та виключення визиску однієї частини нації іншою, відкидає клясократичну ненависть і взаємопожирання.

Не відповідає правді ствердження, що демоліберальний устрій є останнім словом історії, що тільки він може забезпечити права одиниці-людини.

Націоналізм ідеологічно й етично виключає насильство над одиницею, коли вважає людину богоподібним еством, а співпатріотів — членами однієї спільноти-нації. Очевидно, практичне забезпечення законом і дією прав одиниці, родини, нації в гармонійному пов'язанні взаємointересів і солідарності та у розумінні людини як національно-суспільним змістом визначеної істоти — розв'язання можливих протиріч забезпечується за всенароднім волевиявленням, тобто, переобранням влади народом, народовладдям. Коли критикуємо дотеперішні державні і соціально-політичні системи, то це не означає, що людський і національний геній у боротьбі за справедливість і правду не залишив тривалих цінностей, на яких не варто базуватися. Проте не думаємо, що державні й соціально-політичні лади є вічними.

Свободу і права людини та суверенність нації можна забезпечити не обов'язково лише за допомогою демоліберального ладу. Українське народовладдя існувало вже тоді, коли демолібералізму ще не було на Заході. Треба будувати на своїх первнях, респектуючи Людину — богоподібне ество — в рамках Нації, що є твором Бога. Тому тримаємо зв'язок зі своїм, а не наслідуймо завжди чужі взірці.

Запорізька Січ, наша козацька, а також княжо-королівська доби не знали рабства. Нам його принесли загарбники-чужинці. Ми за вільне, пряме, тасмне, всенародне виборче право, яке визначить владу, притаманну українській правості й духовності та суспільному ідеалові. Ця влада має гарантувати право приватної власності не лише на продукти, а й на означеного роду засоби праці, зокрема, приватну власність хлібороба на землю, бо людина є дійсно вільною тоді, коли вона є економічно незалежною від накиненого наглядача. Ми за те, щоб наша держава дбала про цілісне добро Нації, і про добро одиниці, гарантуючи їм усі права. Сам народ повинен у вільно обраному законодавчому органі визначати бажану йому форму власності на засоби продукції, щоб і форми власності забезпечували свободу та справедливість.

У постанові VI Великого Збору ОУН 1981 р. читаємо: «У соціально-економічній площині ОУН прагне здійснити в Українській державі право кожного громадянина на приватну власність і гарантію кожного мешканця України на гідні умови життя, особисту безпеку, зростання добробуту та соціальне забезпечення. ОУН прагне цілковито знищити і викоренити тоталітарну монократичну систему, впроваджену в Україні російськими окупантами-завойовниками».

Наш націоналізм, за вченням Тараса Шевченка, вважає членів нації «живих, мертвих і ненароджених» синами і дочками, братами і сестрами однієї Матері — України.

Український народ є господарем-сувереном на прадідівській землі, але всі жителі України — наші брати і сестри, при умові, що разом з нами служитимуть вірно Україні і будуватимуть Українську державу.

Відносно міжнароднього політичного ладу наш націоналізм базується на взаємному визнанні права кожного народу на державну самобутність у новому світовому ладі, побудованому на ідеалах свободи і справедливості та звільненому від ядерного шантажу.

Український націоналізм — це антирасизм, антиімперіалізм, антиколоніалізм, антитоталітаризм, антикомунізм.

Із повним почуттям відповідальності супроти майбутньої долі нашого народу Провід ОУН прийняв рішення активніше включатись у явні політичні, економічні та суспільні процеси, виробивши для цього всеохоплюючу програму державного будівництва та розбудови суто національно українського суверенного суспільства. ОУН ніколи не змагалася за владу для себе і ніколи не ставитиме у своїй програмі за основну ціль власне владопосідання. Ведена нами національно-визвольна боротьба завжди керувалась одним пріоритетним принципом: відновити владу нації, вислідом чого наш народ міг би стати господарем на своїй землі в Українській Самостійній Соборній Державі. Саме під таким кутом розробляється програма нової державної побудови України та нового світового ладу.

Беручи все це під увагу, Провід ОУН рішив скликати Конференцію Українських Націоналістів, яка має бути спробою для більш інтенсивної консолідації всіх націоналістичних сил, для з'єднання однодумців, які досі були з нами ідейно спаяні. Це науково-політична конференція, тема її: «Український націоналізм — минуле, сучасне, майбутнє», має подвійну мету. По-перше, представити історичний нарис розвитку українського націоналістичного руху в об'єктивному висвітленні, наголошуючи на його прогресивний визвольницький, державотворчий та корінно-демократичний характер. По-друге, що найголовніше, виробити програму закріплення нововідвойованої Української держави та розбудови її на майбутнє.

Приймаючи таке рішення, Провід ОУН керувався наступними міркуваннями: коли ми збираємося творити в Україні нові структури, що дадуть нагоду українським націоналістам включитись у систематичну діяльність, то, насамперед, потрібно виробити зміст дії, яким наповняться ці структури, щоби забезпечити ще в зародку їхню ідейну спрямованість. В Україні діятиме постійний Секретаріат Конференції, впроваджуючи в життя постанови, вироблені комісіями Конференції Українських Націоналістів.

Головне наше бажання — допомогти народові усунути все чуже і руйнуюче, насаджене ворогами України; відродити дух нашого світлого минулого і творчим генієм народу побудувати нове і наше, тривале і величне суспільство. В цьому важкому завданні будемо підтримувати всі національні сили, партії й організації, їх здорові почини та ініціативи, спрямовані на відбудову Української держави. Ми не сумніваємося, що багато з тих, які по неволі потрапили в полон чужої Україні ідеології, зараз горять бажанням вірно служити своєму українському народові. Однак ми рішуче заявляємо, що нам не по дорозі з тими, які лише поміняли вивіски, але далі служать чужим, старим чи новим імперіалістичним інтересам чужої нації. Ми закликаємо всіх громадян України, не лише українців, але й росіян, що народилися і виростили на нашій, такій багатій і такій пограбованій землі, усі меншини — татарів, євреїв, поляків, болгарів, німців, греків, білорусів та інших — стати з нами до спільного фронту будувати нашу єдину державу — Українську Самостійну Соборну Державу.

Українська держава — могутня європейська потуга з економічним потенціалом, великими територією та населенням — повинна стати у міжнарод-

ніх відносинах повноцінним партнером держав Європи і світу з рівноправною участю в політичних, економічно-торговельних і культурних інституціях, для унормування і забезпечення мирного співробітництва.

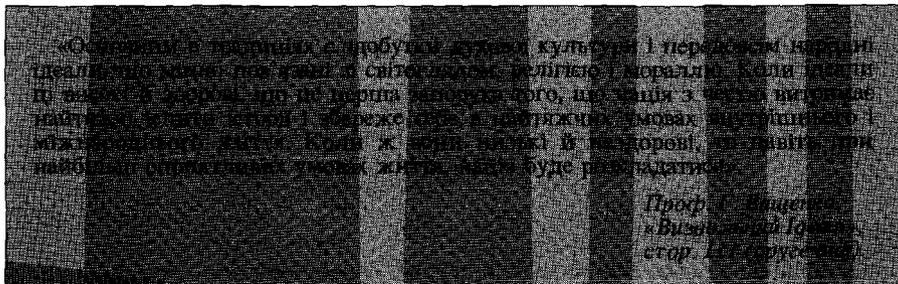
Із розбудовою національної влади в Україні паралельно мусить йти розбудова національної армії з усіма видами ядерної зброї. Ми виступаємо за без'ядерну Україну, але за знищення ядерної зброї на нашій території, а не вивіз її до Росії, щоби звідти зростаючі сили реакції шантажували нею і нас, і весь миролюбний світ.

Сповнилася наша мрія. Боже Провидіння дозволяє нам на нашій землі, зрошеній кров'ю героїв, будувати свою державу. Ми до неї йшли крізь млини смерті, тундри і тайги Сибіру, джунглі Америк, розлогі простори чужих країв і столиць, зберігаючи у серцях любов до нашого незламного народу, задивлені лише в одну зорю — зорю України. Хай же ця любов дасть нам творчу силу об'єднати всі наші зусилля для відбудови нашого храму. Очі світу звернені на нашу Україну, на 52-мільйонну європейську націю. Світ чекає, щоб вона почала рядити собою, перебрала належну їй владу в свої руки, прочистила поля, ріки і городи, а на сторожі своїх кордонів поставила воїнів мудрих і хоробрих, щоб нас шанували сусіди близькі і далекі. Ми йшли вперто, незламно до нашої мети, бо твердо вірили в Божу справедливість і велику місію нашого народу творити на грані двох світів нове життя. Нас гартував біль по втраті мільйонів у великому організованому Москвою голоді, гартувала чорнобильська трагедія, ми пережили гітлерівське і большевицьке пекло, нам були не страшні ні муки, ні тортури, бо нашій нації було призначено вижити, встоятися, відродитися і знову зайняти належне місце у народів вольних колі.

Дозвольте закінчити словами поета:

Побратими, гляньте на руїни, —
 - То ж не прах, не камені прості!
 То в руці Святої України
 Всесвіту Ворота Золоті!

Слава Україні!

Проф. Дмитро
 «Визволення України»
 стар. д-р. історич. наук

Ігор КІЧАК

“УРСР”, ЧИ УНР?

«Націоналізм — конечна умова поступу»

П. Грабовський

Лютнева революція 1917 року змела російське самодержавство. Перед поневоленими народами колишньої царської Росії появилася можливість відновити свою національну незалежність. Широкий національно-визвольний рух розгорнувся з перших днів березня 1917 року й на Україні. На чолі цього руху стала створена в Києві 17 (н. с.) березня 1917 року Українська Центральна Рада під керівництвом професора Михайла Грушевського. Центральна Рада була заснована Товариством Українців-Поступовців, яка згуртувало навколо себе також представників різних українських київських груп та організацій. Але вже через місяць, у днях 19-21 (н. с.) квітня відбувся в Києві Всеукраїнський Національний Конгрес, на якому Центральна Рада була реорганізована, поповнена представниками від просвітніх, кооперативних, військових організацій, від українських соціалістичних партій, автономістів-федералістів, демократичних радикалів, самостійників, від селянської спілки, студентства, учительства тощо, і стала всеукраїнським революційним парламентом. Особливо її значення зміцнілося після поповнення її протягом літа 1917 року представниками всеукраїнських військового, селянського й робітничого з'їздів та національних меншин України.

Після деякого спротиву російський Тимчасовий уряд визнав Генеральний Секретаріат Центральної Ради, утворений 28 червня 1917 року, крайовим урядом України як автономної одиниці Російської Республіки. Советський український дослідник Сергій Білокінь справедливо вважає, що «діяльність Центральної Ради ... була, поза сумнівом, демократична. Обрана законним шляхом у тих формах, що відповідали певному станові суспільного розвитку, вона влади не узурпувала, бо ні в кого не перехопила проводу». При цьому виявилось, як зазначав український історик Дмитро Дорошенко, що «по всіх майже більших містах України провід захопила російська та зросійщена демократія, яка дуже противилася переведенню в містах українських домагань, особливо ж вороже ставилась вона до автономії України». Інший український історик Наталія Полонська-Василенко підсумовує: «Величезною заслугою Центральної Ради та її проводу було те, що вона поновила в Україні державницьку свідомість, приглушену двома віками російської окупації. Вона перейшла разом з усією Україною протягом року величезну еволюцію — від підданства — через автономію — до незалежної Української Держави».

20 листопада 1917 року Центральна Рада проголосила утворення Української Народньої Республіки, а 22 січня 1918 року повну її самостійність.

2

Тимчасом в Росії 7 листопада 1917 року прийшла до влади большевицька партія, яка своїм першочерговим завданням поставила відновлення російської імперії, що розвалювалась на очах. Звичайно, російські большевики крайню ворожо сприйняли відновлення самостійності Української держави. «Без Украины нет России», — заявив другий після Леніна вождь большевицької Жовтневої революції Л. Троцький. «Без украинского угля, железа, руды, хлеба, соли, Черного моря Россия существовать не может: она задохнется, а с ней и советская власть». Звичайно, скасувати Українську Народню Республіку вже було неможливо. Її довелось визнати, але владу в ній треба було перебрати в большевицькі, тобто в російські руки. Україною може правити тільки російська партія, про будь-яку українську організовану силу не сміє бути й мови. Інший вождь большевиків, близький соратник Леніна, Я. Свердлов 24.XI.1917 року заявив таке: «Создание особой партии украинской, как бы она ни называлась, какую бы программу ни принимала, считаем нежелательным». І от большевики скликали в Києві 17 грудня 1917 року з'їзд Рад селянських, робітничих і солдатських депутатів з метою перебрати владу від Центральної Ради в свої руки. Та виявилось, що з двох тисяч учасників з'їзду було тільки 150 большевиків. Тоді большевицькі делегати переїхали до Харкова, куди ще в першій половині грудня 1917 року прибули два червоногвардійські загони з Петрограда (а в другій половині грудня ще три) під командуванням Р. Сіверса. Під охороною штиків петроградських червоногвардійців і відбувся в Харкові так званий Перший Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів, який створив Советський уряд України й розпочав збройну боротьбу проти Центральної Ради, спираючись на червоногвардійські війська, надіслані з Петрограду й Москви під командуванням колишнього царського жандармського підполковника М. Муравйова. В дні 8 лютого 1918 року військо Муравйова зайняло Київ і вчинило в ньому кривавий погром, коли протягом двох днів було вбито 5 тисяч українців. Наступаючі російські війська в українських зросійщених містах дістали підтримку місцевих російських і зросійщених робітників, як це було, наприклад, у Києві з відомим повстанням робітників заводу «Арсенал», яким командували такі «представники українського народу», як Горвіц, Зарніцин, Крейсберг, Смірнов, Гамарнік, Іванов, Кудрін, Лебедев, Богданов (під цим оглядом подібні повстання в українських містах проти Центральної Ради дуже нагадують повстання львівських поляків проти української влади ЗУНР в листопаді 1918 року). Большевики, звичайно, робили при цьому все, щоб надати український вигляд своєму наступові на Україну. Ось наочний уривок з листа Леніна до Орджонікідзе, призначеного в грудні 1917 року тимчасовим надзвичайним комісаром України: «рішуче й беззастережне перелицювання наших частин, що є на Україні, на український лад — отаке тепер завдання. Треба заборонити Антонову називати себе Антоновим-Овсенком, — він повинен називатися просто Овсіенком. Те саме треба сказати про Муравйова (якщо він залишиться на посту) та інших». Це писалося 14 березня 1918 року, коли

більшевицька навала вже відкочувалась з України. Під загрозою большевицької окупації України і втрати державної незалежності Центральна Рада 12 лютого 1918 року звернулася за вимушеною допомогою до Німеччини та Австро-Угорщини, і на цей раз українська державність була врятована. Після авантюристичних експериментів з так званою Донецько-Криворізькою Радянською Республікою й Радянською Соціалістичною Республікою Тавриди, большевицька Росія тимчасово вимушено примирилася з існуванням Української держави, а 12 червня 1918 року навіть підписала з нею попередній договір про мир.

3

У зв'язку з переходом влади в Україні до Директорії Української Народньої Республіки, большевицька Росія розпочала вдруге наступ на Україну. 17 листопада 1918 року була створена так звана група військ Курського напрямку в складі декількох дивізій під командуванням В. Антоновича-Овсієнка, що в другій половині грудня 1918 року розгорнула бойові дії без оголошення війни. Для прикриття цих дій у Курську 28 листопада 1918 року був створений так званий Тимчасовий робітничо-селянський уряд України, що його очолив неприхований україножер Г. П'ятаков. 3 січня 1919 року большевицькі війська зайняли Харків, підтримані черговим повстанням російських робітників, а 5 лютого — Київ. Директорія УНР формально об'явила війну Росії з 16 січня 1919 року після того, як на ряд нот з приводу неспровокованого наступу російських військ уряд РРФСР відповів так: «Ваше утверждение, что на вас наступают латыши, мадьяры и китайцы, завербованные на средства Российского Правительства, является той клеветой, которую распускают против нас уже в течение года империалистическая и контрреволюционная печать, желая этим обесилить и скомпрометировать удачную революционную оборону, которую Советская Россия ведет против всех белогвардейских фронтов». Невдовзі перед цим (29 листопада 1918 року), Ленін у телеграмі головнокомандуючому Ю. Вацетісу інструктував: «За просуванням наших військ на захід і на Україну створюються обласні тимчасові Радянські уряди... Без цієї обставини наші війська були б поставлені в *окупованих* (підкреслення наше, — І. К.) областях у неможливе становище». Отже, мова йде про окупацію й про розігрування при цьому фарси з «урядами» й «республіками». Большевики всіляко намагались позбавити уряд УНР підтримки власного народу. Для цього вже в січні 1919 року була широко розпущена плітка про те, що нібито Директорія, яка вела в Одесі переговори з Антантою, продала Україну Франції. Насправді, ніякого договору Директорія з Антантою ніколи не підписала. Ось текст постанови Директорії від 6 лютого 1919 року: «Виходячи з потреби спиратися на довір'я народу, відхилити французькі умови угоди». Вирафінованій большевицькій агітації й пропаганді все ж вдалося обдурити українське селянство. Для большевиків ставка була найвища. Я. Свердлов захлинався: «Вы знаете, что спасение всей революции — не только российской, но и международной — находится теперь в руках Украины? Вы должны знать, что российская

революція переживає сейчас очень критический период из-за расстройства транспорта, с одной стороны, и из-за расстройства продовольствия — с другой. И продовольствие, и топливо имеется здесь на Украине, и то, и другое можно получить с Украины только при условии, если будут созданы крепкие государственные учреждения». Це сказано 3 березня 1919 року, а наступного дня ще одвертіше: «Здесь нужно с полной определенностью подчеркнуть, что то, что сегодня в силу международных обстоятельств мы выделили в отдельную республику — Украину, быть может завтра, с изменением международной обстановки, снова войдет в качестве равноправной части в общероссийскую республику». Не приховував своїх мотивів і сам Ленін. Наприклад, зразок: «Про богатство "того края говорят с неслышанным удивлением. На Украине кормят пшеницей свиней ... на Украине, на Северном Кавказе мы имеем неслышанные богатства, которые могут накормить голодных рабочих и восстановить промышленность». Це вже 12 червня 1920 року. Але про це говорив Ленін ще й під час першої інвазії на Україну в телеграмах Антонову-Овсієнку і Орджонікідзе: «В Харьков Антонову и Серго. Ради бога, принимайте самые энергичные и революционные меры для посылки хлеба, хлеба и хлеба!!! Иначе Питер может околоть. Особые поезда и отряды. Сбор ссыпка. Провожать поезда. Извещать ежедневно. Ради бога!» (28 січня 1918 року). А через два дні знову Антонову: «Направьте все усилия для подвоза в Питер хлеба и хлеба». Ось для чого потрібна була т. зв. Радянська Україна. Троцький підкреслював: «То, о чем мы здесь в России говорим совершенно открыто, в Украине можно шептать лишь на ушко, а то лучше и совсем не говорить». Цей «вождь революції» добре зрозумів характер українського народу, власне українського селянства. «В нем проснулася спавший сотни лет вольный дух запорожского казачества и гайдамаков. "то страшный дух, который кипит, бурлит, как сам грозный Днепр, на своих порогах, и заставляет украинцев творить чудеса храбрости. то тот самый дух вольности, который давал украинцам нечеловеческую силу в течение сотни лет воевать против своих угнетателей: поляков, русских, татар и турок и одерживать над ними блестящие победы. Только без-граничная доверчивость и уступчивость, а также отсутствие сознания необходимости постоянной крепкой спайки всех членов государства не только на время войны — каждый раз губит все завоевания украинцев... ити бытовые особенности характера украинцев необходимо помнить каждому агитатору, и его успех будет обеспечен... так или иначе, нам необходимо возвратить Украину России... Украина должна быть нашей, и нашей она будет только тогда, когда будет советской, а Петлюра вышиблен из памяти народа навсегда». Це було сказано в грудні 1919 року. Який стан України сьогодні, знаємо всі. Вона не є республікою, а насправді — звичайною губернією унітарної імперії, її справжньою колонією. Вона не є соціалістичною, бо цілковита монополізація капіталу в руках держави немає нічого спільного з соціалізмом. Вона не є радянською, бо влада в Україні не належить Радам. І вона не є українською, бо нині вже довелося створювати Товариство української мови і бити на сполох про можливість вмирання навіть самої української мови.

В 1919–20 роках в Україні не було громадянської війни. Відбулася війна між Українською Народньою Республікою і РРФСР, яка закінчилася в листопаді 1920 року окупацією і завоюванням України Росією. Створена замість УНР російська експозитура, названа Українською Радянською Соціалістичною Республікою, якщо її вважати її якоюсь фікцією держави, є «потьомкінською державою» російської меншости, замешканої в Україні. В 1922 році проголошено входження цієї «УРСР» до складу Союзу ССР на підставі договору від 30 грудня того ж року, підписаного в Москві від імени РРФСР представниками Російської Комуністичної партії (большевиків) і від імени «Української РСР» та подібних ще двох «РСР» — представниками тієї ж РКП(б). Тобто т. зв. союзний договір уклала Російська партія большевиків сама з собою. Це означає, що немає ніякого союзу республік, бо для його створення потрібні хоча б дві республіки, а насправді є одна тільки Росія, яка донедавна називалася СССР — та ж імперія, що була й до лютневої революції 1917 року.

Справжню імперську суть большевизму дуже скоро зрозуміли й розумніші з російських монархістів. Під час громадянської війни в Росії між большевиками й білогвардійською монархічною контрреволюцією, яка (ця друга) виступила з одвертим гаслом відновлення «єдиної неділимої Росії», на большевицьку сторону перейшло 48,5 тисяч колишніх царських офіцерів і генералів, в т. ч. понад 400 офіцерів генерального штабу, і 10,3 тисяч військових чиновників, серед них відомий царський генерал О. Брусілов, головками Червоної Армії Й. Вацетіс, С. Каменєв і контрадмірал О. Немітц — головнокомандуючий Чорноморської фльоти. В 1920 році О. Брусілов заявив: «...большевики, наконец, сохранили целостность России», а один з головних лідерів монархічної контрреволюції генерал А. Денікін у своєму заповіті вже в 1945 році написав: «Если бы мы знали, по какому пути развития пойдет Советская Россия, мы бы никогда против нее не восвали». Цим сказано все. Зрештою, про це одверто говорив і сам Ленін у 1918 році. «Надо иметь мужество глядеть прямо в лицо неприкрашенной горькой правде. Надо измерить целиком, до дна, всю ту пропасть поражения, расчленения (підкреслення наше — І. К.), порабощения, унижения, в которую нас теперь толкнули». Далі він закликав: «Добиться во что бы то ни стало того, чтобы Русь перестала быть убогой и бессильной, чтобы она стала в полном смысле могучей и обильной». Неприховано про відновлення єдиної неділимої Росії сказав і М. Хрущов 6 листопада 1957 року: «Сорок лет назад наша Родина, измученная империалистической войной, переживала тяжелейшую "кономическую разруху, стояла на грани катастрофы. Политика буржуазии и помещиков обрекала Россию на расчленения (підкреслення наше — І. К.) империалистическими хищниками, на превращение ее в колонию крупнейших капиталистических держав Запада. Партии меньшевиков и "серов помогали буржуазии и помещикам проводить "ту изменническую политику. И только одна партия выступала как подлинная патриотическая и революцион-ная сила... "то была славная ленинская партия большевик-

ов...». Інакше, як висловився генерал О. Брусілов «революция (жовтнева — І. К.) была русской необходимостью», або колишній обер-прокурор Синоду В. Львов: «Мы считаемся с тем, что Советская власть представляет собой националь-ную силу русского народа».

Коротше кажучи, більшовики врятували російську імперію і продовжили її вік, обґрунтувавши свою діяльність конечною потребою всім поневоленим ними народам спільно будувати рай на землі — комунізм. До чого ми добудувалися і якими методами та якою ціною — це вже всі добре знаємо. Сьогодні вже неможливо ніяк пояснити такий кількості народів необхідність дальшого перебування в цьому спільному казані. Народи заявляють щораз голосніше про своє право і волю бути самими собі господарями на своїй землі. І цілком зрозуміле в цьому зв'язку бажання українського народу здійснити нарешті своє природне право мати власну суверенну державу, яка б була республікою, народньою й українською, не на словах, а на ділі.

«Гуманісти» дихають вогнем на племінну виключність націоналізму? Алеж та «виключність» обмежується до свого народу. Вона не має нічого спільного з виключністю войовничого російського месіанізму, який, в ім'я своєї племінної «вищости», накидає себе силоміць на «провідника слабших» і на «помічника відсталих» народів... Чому ж проти цієї нахабної племінної виключности не підносять голову фарисеї «гуманізму»? Чому ж тоді, коли озброєні місіонери того войовничого російського націоналізму зашморгували петлю на шиї еспанського народу. — Їм били браво наші радикальні півголівки? Де був їхній «гуманізм», де драгоманівське твердження про те, що «чиста справа вимагає чистих рук», коли вони брудну справу марксизму вважають за чисту й за свою? Чому ті «гуманісти» прагнуть, щоб за ближніх ми вважали не лише людей власного племені, а самі не хочуть узнати за ближніх палестинських арабів...

...Націоналізм — це бунт проти особистого й гуртового егоїзмів. Бунт проти ідеології, яка ставить інтереси класи над нацією, національної меншини країни над автохтонами... Націоналізм — це бунт проти ідеології затомізування, розпорошення суспільности...».

*Д. Донцов, «Клич Доби», СУБ, 1968,
ст. 30-32*

Микола ОЛІЙНИК

УКРАЇНСЬКИЙ ІНТЕЛЕКТ В РОСІЙСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

(Як росіяни відплачуються за виведення їх в люди)

Пізнай себе...

1

Становлення державности України відбувається ціною неймовірних зусиль, з одного боку, всіх чесних, прогресивних верств населення, з другого — активною протидією реакції, що найтісніше пов'язане з необхідністю докорінного перегляду та переоцінки стосунків з «метрополією», себто з недавньою імперською Росією, як у сфері матеріальній, так і в духовій. Не торкаючись першої (її достатньо висвітлив у своїй праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?» І. Дзюба), спробуємо зупинитися на останній, духовій, себто — культурній, хоч і тут маємо досить серйозні розробки та публікації, а насамперед ґрунтовну монографію «Українська культура» І. Огієнка, на яку в ряді випадків і спиратимусь.

Спонукають нас до тієї розмови вікові нашарування фальсифікації і безсоромної брехні, що досі важким каменем лежать на серці нації і спотворюють наш уявлення, а зокрема уявлення молоді, яка лише тепер вступає в громадське життя, а тому потребує знати справжні й незаперечні істини.

Історія України, як переконливо доводять авторитетні українські вчені і вчені чужинецькі — це одна з найстарших і найбагатших у світі. Коріння історії України сягає до пам'ятних віків. Корифей нашої історіографії М. Грушевський вбачає їх іще в згадках про антив (початок нашої ери). «Анти, — пише він, — себто представники тих племен (південно-західна галузь східних слов'ян, — М. О.), що утворили етнографічну цілісність, яку тепер звемо українською». Народність займала обширну територію між Дніпром і Дністром, від Південної Волині, через Подніпрянщину, Поділля аж до Північного Прикарпаття. Землі багаті лісами, водами, природними копалинами. В антив уже існував розподіл між ремісничим (промисловим) і сільсько-господарським виробництвом, діяльно розвивалися зовнішня і внутрішня торгівля, культова культура. Зникли анти на початку VII ст., уступивши місце Київській Русі.

Початок, як бачимо, досить вдалий. Все свідчить про неабиякі можливості для дальшого економічного, політичного і культурного розвою. Зрештою, так воно й відбувалося. Київська Русь виявилася гідною спадкоємницею, показавши слов'янству та Європі дивовижні темпи зростання. Всі довоколишні держави вважали для себе за честь

бути в стосунках з Київською Руссю. Влада, наприклад, Київського князя сягала по Новгород, Смоленськ і навіть по Ростов на Волзі. Воїнство Київської Руси успішно протиставлялось тюркським завойовникам, що завзято прагнули західних земель, воно наносило превентивні удари по ворогові аж у прикаспійських степах, тримаючи під постійною охороною Приазов'я та Причорномор'я. Інтенсивним міжнародним зв'язкам сприяв «шлях з варяг у греки» (IX ст.), що значною мірою простягається через києво-руські землі і вздовж яких густо поставали торговельно-ремісничі міста і селища княжої Київської Руси.

Історикам світу добре відомі імена чоловіків Київської держави — Олега, Ігоря, продовжувача його справи княгині Ольги, Володимира, Ярослава Мудрого, Святослава, Володимира Мономаха, та інших, чії діяння дістали, хоча неоднозначні, усе ж таки престижні оцінки.

988 р. відбулося хрещення Київської Руси. Це був прогресивний акт, оскільки поганська віра, що досі панувала, стримувала загальний розвиток і сприяла родовій (племінній) відосередности. Князь Володимир, ініціатор хрещення, вбачав у ньому не тільки засіб посилення позицій своєї держави, а й крок до загальної цивілізації, до впровадження передової на ті часи візантійської культури зокрема. «... Вишукувати у нарочитих чаді (себто в упривілейованих колах, — М. О.) дітей і давати на учення книжне»).

Так розвивалися події. За цими прозорими (навіть банальними) викладами — природне бажання автора углядіти зародки суспільно-політичної формації, яка дістане потім назву Україна, і дослідити спори, на яких започаткувалися народ і нація з їх самобутністю та благодетельністю.

Нове релігійне віяння позначилося на суспільному житті Київської Руси найблагодатнішим чином. Розростаються міста, творяться духовні цінности, ідейне спрямування яких — патріотизм, виховання чести, героїзм воїнства в його численних походах та січах. Широкого резонансу набирають «Руська Правда» — збірник законів Ярослава Мудрого, та «Повчання своїм дітям» Володимира Мономаха (XI ст.). Обидві книги — це свідчення активного державотворення і прагнення єдності географічно досить розпоршених земель.

Що ж стосується мови й освіти, то зазначимо таке: існує теорія «буквиці» — праматері українського правопису (II ст. до н.е.), сліди якої знайдено на фресках Софійського собору в Києві. А деякі вчені (болгарин Храбр Чорноризець) дотримуються думки про існування писемности (так звані «черти і різи»). Однак погодимося з думкою, що поштовхом до впровадження писемности усе ж були події кінця IX ст. Це тим паче, що на цей час припадає виникнення ще одного важливого фактора — «кирилиці», першого слов'янського алфавиту, названого на честь прославленого християнського просвітителя Кирила з Солуні (Македонія). Удвох з братом Методієм (увійшли в історію під ім'ям Солунські). Кирило багато подорожує, знайомиться з життям Києво-руської держави, але головне ж їхнє заняття — це переклад (з богларської, візантійської) і поширення церковної літератури. Разом з книгами на Русь проникає висока східня культура, що вкоротці дає самобутні плоди на місцевій основі. Так з'являються перші духовні джерела християнства — «Шестиднева», «Злата матиця», «Златоструй», «Ізмарагд».

Розширення міжнародних зв'язків, торгівлі і військової справи викликало доконечну потребу спеціальних та загально-освітніх шкіл. Окрім держави, цю місію взяли на себе монастирі, де зосереджувалися переписчики, друкарі й обладнувалися книгозборища. 989–996 рр. у стольному граді Києві зводиться найприкметніша з давньоруських культових опоруд Десятинна церква, а за кілька десятиліть (1037 р). — знаменитий Софійський собор з першою бібліотекою, Георгіївським та Ірининським монастирями при ньому. А 1051 р. — монастир на Печерських горах (пізніше — Києво-Печерська лавра), в урочищі Видубичі — Видубицький, у Чернігові — Спаський, у Переяславі — Богородицька церква та інші монастирі і церковні храми.

Минули часи, коли затруєний войовничим большевизмом–атеїзмом «радянський громадянин» сахався цих закладів, обходяв їх, уважаючи їх середовищем реакції, словомблудства, омани. Історія з належною їй твердістю і незаперечністю розставила крапки над «і», виявляючи повною мірою істинну справжність і облудність. Тож маймо мужність визнати (насамперед — в собі і для себе) хибність попередніх поглядів (у кого такі насправді були) і висловити вдячність відомим та безіменним ченцям, які по-затворницькому, при світлі підсліпуватих свічок, скалок чи лямпад «чепіли» над перекладами, переписуванням того, що нині, дивом уцілівши, дійшло до нас у вигляді літописів, житій та перекладів. Тільки Лавра дала європейській культурі світового імени хроністів Никона, Сильвестра, Нестора; тільки з-за її стін вийшли такі нетлінні пам'ятки, як «Повість временних літ», «Читання про Бориса та Гліба», «Києво-Печерський патерик» і ряд інших шедеврів.

Цій щедрій на духові надбання добі належить і найвидатніша пам'ятка нашої старовини «Слово о полку Ігоревім» (кінець XI ст.), створена радше невідомим автором, очевидно автором описування подій; твір, що ось уже понад дев'ять віків хвилює високою поетичністю, гуманністю та ідейністю, що створив цілу епоху в слов'янській (та й не тільки) культурі. До глибоко патріотичних джерел «Слова» спрагло припадали і досі щедро черпають із них державні мужі, політики і митці різних країн і різних спрямувань, і ніколи ніхто з них не розчаровувався в нетлінній свіжості його мови, образів, яскравості картин та злободенности почувань. Цій поемі (пісні) присвячено тисячі досліджень, за її мотивами створено опери, написано десятки художніх полотен, пісень. «Слово» — обличчя, візитна картка слов'яно-руської культури.

Масовости набрала за часів Київської Русі народня творчість. Розпочинається бурхливий процес проникнення в стару обрядовість, у побут і звичаї нової тематики, атрибутики, жанровости. Вкупі з церковною професійною музикою, що так само зазнавала трансформації своєї дохристиянської основи, це була знаменна еволюційна акція, яка виводила правдиву племінну культуру на широкий, світовими віхами позначений шлях.

Отже, навіть з прискіпливого архисучасного погляду це надбання значне і цілком відповідає нормам високої цивілізації. Ним по праву може гордитися будь-яка нація. В умовах постійних незгод, чвар, протистоянь творити істинні шедеври спроможний тільки народ

стійкий, витривалий, безмірно талановитий, а головне ж — певний у собі, в своїх силах і спроможностях, у своїй будучині.

Та гнітить запитання: як же стася так, що кров'ю і потом набуте багатство, весь геніяльний статок майже цілком опинилися в загребущих руках чужинця? Та мало — опинилися, стали предметом розбрату, звинувачень у «присвоєнні» цінностей, які, бачте, належать до категорії спільности. Питання питань. Недоладність його і в тому, що більше чи менше поміркованої відповіді на нього нема. Не існує віками — як, у якій площині не ставив би його істинний господар. Кожного разу — глуха стіна нерозуміння, небажання розуміти, а то й одвертих насмішок.

Втім ця справа досить проста, якщо, звичайно, розглядати її чесно, з точки зору життєвих реалій. Причина всьому — це наглість та владосильство, що неодмінно народжують неписане, але постійно присутнє правило: «поділяй і владарюй».

Загубила нас, як сказав останній геній України Олександр Довженко, нещасна наша географія і невдала наша історія. Варто було князеві Олегові знічев'я кинути: «Матір'ю всіх руських городів хай буде Київ, як фраза стала називною, крилатою. Фатальна суть її з віками набрала значення історично вирішального.

Неістотність цього твердження одначе в тому, що за часів князювання Олега (882–912 рр.) ніяких інших «руських» городів, окрім Києва, Чернігова, Вишгорода та Новгород–Сіверського, на території Київської Русі не існувало (див. статтю Є. Ільної, «Літературна Україна» від 27 вересня 1990 р.) Новгород Великий був новгородським, на місці ж Москви ще квакали жаби (перша літописна згадка про неї 1147 р.). Та й сама назва «Русь» стосувалася довколишніх київських земель (хоч би тому, що — за однією з версій — походить від назви річки Рось, у межах Київщини).

Події ж розвивалися своїм немовлимим трибом. Розташована у центрі материка Київська Русь становила природній бар'єр між Європою та Азією і була серйозною перешкодою монголо–татарським ордам у їх спустошливих навалах на Захід. І коли в результаті протистояння центрально–європейські держави не відчували, або майже не відчували згубности чужоземних нашествій, то їхній оборонець, Русь–Україна, спізнавала їх найповнішою мірою. Не раз і не два плодучі землі Русі перетворювалися на поля битв, до тла вигарцьовувалися осаженою від шаленства кіннотою та обозами; не раз і не два людність Русі опинялася на грані критичности: чоловіча стать мосово гинула в боях, а жіноцтво і діти постійно поповнювали работорговельні ринки Близького Сходу.

На початку XI ст. польський історик Титмар нараховував у Києві 400 церков, а «Лаврентіївський літопис» близько 1124 р. згадує про 600, які згоріли під час дводенної пожежі; після погрому, влаштованого Батієм 1240 р., в місті з 50 тис. населення осталося не більше 2 тис. 1482 р. татарин Менглі–Гірей пограбував і спалив Київ дощенту.

Печеніги, монголи, татари, турки... Ласим шматком була для них Київська Русь з її багатими на всіляке добро білостінними городами й містечками, квітучими слободами, повноводними ріками і безмірними — од краю до краю — степами, а головно — роботящим, невтомним, здатним до ремесла і до хліборобства людом, що навіть у найбільшій скруті вміє

забезпечити себе хлібом і до хліба, розрадити горе, розділити — помножити щастя, коли таке випадає. І перли на ту багатючість за тридев'ять земель завоєвники, що знаходили тут свій безславний кінець, бувало й ясу.

Химера долі? Не без того. Все, що відбувається — це наслідок її чину. У великому і в малому. Доля всесильна, і хоч ми інколи проголошуємо себе її ковалями, верховність, однак, вислизає з наших рук. В житті Київської Русі, в період, здавалося б, найбільшого розквіту, визріває небезпека, що зрештою погубила і її славу, і — головне — територіяльність. Ім'я небезпеці — міжусобиця; внутрішні незгоди, чвари. Певне, в генах пращурів (зайвий доказ того, що то були істинні українці) на повну силу розігралися заздрість і жадання, аби в «сусіда хата згоріла чи бодай корова здохла», — в кожному разі між недавніми спільниками-князями забракло довір'я, взаємоповаги, взаємовиручки. Русь дробилася, тріскалася, мов камінь на вогні. Вчорашній моноліт, об який розбивалася не одна ворожа навала, кришився зсередини. Ішли князь на князя, брат на брата. А що ненадійне в основі, те неодмінно стає легкою здобиччю ворога. В середині XIII ст. Київ з належними йому землями опиняється під владою північного сусіда, Литви, а ще за два віки, знесилений і повергнутий, в результаті Люблінської унії 1569 р. — Польщі, себто держав, не раз захищуваних Руссю від тих таки східних варварів.

У таких доленосних обставинах, на такому історичному тлі ставав на ноги український народ як окрема етнічна категорія.

II

Скоро ми зіткнемося з поняттям Росія, тож виникає потреба бодай схематично схарактеризувати її виникнення і вагу саме в ті історичні часи. Так, вона вже подавала ознаки життя. В результаті розпаду Київської Русі з'являються удільні князівства Новгородське, Володимиро-Суздальське, Полоцьке, Смоленське, Ростовське, Тверське, Нижньгородське та інші. У тому числі — Московське. На початку XIII ст., коли Київська Русь знемагала в постійних змаганнях з чужоземними поневолювачами, «маленьке серединне Московське князівство зоставалося безпечним, і зі всіх країн Руської землі тягнулися туди бояри та простий люд». Читач бачить тут лапки. Справа в тому, що аби не бути звинуваченим у нігілізмі щодо «старшого брата», користаюся рядками вельми відомого, популярного російського історика В. Ключевського. Цитата з його статті про Преподобного Сергія. Цікаве й подальше міркування вченого. Воно зводиться до того, що татарські навали приносили не тільки матеріальне, а й моральне розорення, надовго ввергаючи народ в мертве зціпеніння. Люди безпорадно опускали руки, розум втрачав бадьорість та дружність і безнадійно віддавався своєму скорботному становищу, не знаходячи і не шукаючи виходу. Що ще гірше, продовжує Ключевський, «жахом батьків... заражалися діти».

Подібного висновку не знайти в жодного історика українця. І не тільки. Літопис, хроніки, художні твори (візьмімо хоча б «Слово...») сповнені героїзму протистояння, якою ціною він не оплачувався б.

Так у тиші Волго-Окського межиріччя (вважай, глуші) внаслідок жорстокої «боротьби за першість» виникло те, що невдовзі заявило про свою незаперечність на матеріальні й духові цінності Київської Русі.

Настає чорна смуга в історії нашої землі. Втратили свою минулу славу міста, забур'янилися ниви. Та не занехалася культура. В апогеї економічного розвалу, коли Київ і інші міста опинилися на становищі другорядних, у Львові відкривається 1573 р. перша в Україні друкарня. Ініціативу її створення віддають І. Федорову, політичному втікачеві з Московії. Нехай це буде так, але без підтримки, на пустому місці, навряд чи зумів би він здійснити свій задум. Тож віддаючи належне прихідцєві, не применшуймо себе — друкер друкером, а кошти, а руки народні. За кілька років книговиданням ознаменувався Острог, старовинне місто Волині. «Апостол», «Азбука», знаменита «Острозька біблія» — це перші ластівки нашого друкарства. Центр культури внаслідок підупалости Подніпров'я ніби перемістився на західні землі. Але Київ не мирився з утратою власної пріоритетности. Щедро засіяна попередниками культурно-освітня нива дає нові прекрасні сходи. Їх підтримують, підживлюють визначні діячі духовенства, манастири, які навіть в умовах загальної депресії на втрачають своєї активності. 1606–1617 рр. при Києво-Печерській лаврі архимандритом і визначним просвітителем Є. Плетенецьким засновується друкарня, первістком якої був «Часословець» (1617 р.), від якого, власне, І. Огієнко і лічить початок українського книговидання. Друкарська справа в Україні взагалі набирає широкого розвою, центром її згодом стають Чернігів, Дермань, Новгород-Сіверський, Луцьк, Почаїв, ряд інших міст, у тому числі і Вільно, де за панування Литви друкувалися твори українською мовою. У тім часі відкривається Київська братська, а 1631 р. — лаврська школи, що ставлять собі за мету релігійно-моральне й патріотичне виховання слухачів. У 1632 р. обидва заклади зливаються в один вищий духовий центр України — Києво-Могилянську (останнє — на честь митрополита й проректора П. Могили) Академію.

Нема потреби давати оцінку цим архіважливим віхам, бо історія золотими літерами закарбувала їх на своїх скрижалях. В академії вивчалися близько двадцяти дисциплін, слухачами її, окрім українців, були вихідці з усіх європейських держав. Лавра, академія і друкарня об'єднували найпрогресивніші сили науки й освіти, що визначали напрямки її розвитку. Досить назвати імена І. Борецького, С. Полоського, Є. Славинецького, Ф. Прокоповича, І. Галіятовського, аби зрозуміти рівень і широту діяльності київської наукової школи. Тут створено один з перших словників української мови «Лексікон славенороскій» П. Беринди (700 слів), що на довгий час став джерелом вивчення лексики української мови, праматір історичної літератури знаменитий «Синописис» І. Гизеля (витримав близько 30 видань), відома у всьому слов'янському світі «Граматыка словенська...» М. Смотрицького (видрукувана у Вільно, двічі перевидана в Москві), якою понад століття користувалися в Україні та Росії, і ряд інших визначних праць.

Як результативне свідчення цього подвижництва наведу (нехай уже й такі, що стали похvatними) слова високої похвали людини майже сторонньої — сина антиохського (турецького) патріярха Макарія архидиякона П. Алепського, який разом з батьком відвідав Росію (суть — Україну). Захоплення щире, мандрівників не звинуватити в заграванні перед українцями. «По всій козацькій землі (на Вкраїні це вже

була доба Запорізької Січі, — М. О.), — читаємо в нотатках, — дивний та гарний факт спостерігали ми: всі вони, за малим винятком, грамотні, навіть більшість їхніх жінок та дочок уміють читати й знають порядок служб церковних та церковні співи: священники навчають сиріт і не дають їм тинятися неуками по вулицях». «А дітей у них більше, ніж трави, і всі діти вміють читати, навіть сироти». «А в Києві єсть сила дуже гарних козацьких малярів...».

У той же час... Нехай простить мені сучасний росіянин за неприємне нагадування, але з пісні слова не викинеш. А пісня та: «Задержувати ж руські й нестримні є, люті й кровожадні люди... Рабський народ змиряться, і жорстокою владою утримуватися в покорі любить, і як усі ігри, в боях і ранах у них відбуваються, так бичів і канчуків у них честь є вживання». Автор — вчений, німець Пуфендорф. Більш ніж через століття цю ж думку розвине І. Бубін у своїх «Окаянних днях». Він з гіркотою напише: «А все ж справа полягає більше всього в „злочдійському вештанні“, так улюбленім Руссю з незапам'ятних часів, в охоті до розбійницького, вільного життя, яким знову, охоплени тепер сотні тисяч всіяко розбещених людей, що відбилися од домівки, од роботи». Навряд чи знав клясик російської літератури вислів свого попередника, але дійшов до тотожного висновку.

Москва, як свідчить акад. О. Пипін, незаперечний авторитет російської науки, «...довго не хотіла зізнаватися в недостачі своїх освітніх засобів». Зарозумілість, сліпе поклоніння перед канонами («До нас покладено, — лежи воно так во віки вічні; або: «не забувати й кріпко пам'ятати, як Господь судив книжників та фарисеїв, що любили прозивати себе вчителями») стримували розвиток її шкільництва. Про це зазначають, зокрема, грецький митрополит Теофан,¹ який відвідав Росію 1645 р., та пізніший його посланець до Московії архимандрит Венедикт.

Зрештою, про це щиро писали й самі росіяни. Проф. О. Архангельський, наприклад: «... Не тільки в XIV, але і в XV ст., у відношенні літературному Москва незрівняно нижче Києва XII ст.».

Однак життя вимагало зрушень, самодержці не могли на це не зважати. «Священники у нас грамоті не вміють», — писав у посланні патріархові сам Петро I. І додавав: «Якщо б їх...у навчання послати в Київ у школи». І ще (варіація думки): «Священники в нас...грамоти мало тямлять...і для того на навчання хочби послати 10 чоловік в Київ у школи». Зізнання, тим паче коли зважити на обізнаність царя з постановою освітньої справи в Західній Європі, більш ніж одверте. Воно звучало докором церковникам, котрі нещадно гнітили найменше параста нового. І ті поступаються: з «юго-запада» зуть киян для наукової роботи...». З половини XVII ст. розпочинається масове місіонерство українських «книжників» до Московщини. Процес набрав досить широкого розмаху, вихідців із Києва, інших освітніх центрів України охоче зустрічали, створювали для них умови, призначали на доволі високі посади. Серед вчених і письменників, що прославились в «московських странах», такі визначні діячі, як відомий письменник і удатний «рассудитель», «вельми вчений і мудрий»

¹ В оригіналі — Феофан, — прим. Редакції.

Я. Славинецький (автор «Лексикону греко-слов'яно-латинського»), С. Полоцький, С. Яворський та багато інших, без чийх імен неможлива історія нашої культури. Добре знаний у європейських наукових та релігійних колах, виучених Київської академії та Римського університету, поет і педагог Ф. Прокопович, який прибув до Петербургу з ініціативи Петра I й активно підтримував його великодержавництво, по суті, очолив російське православ'я. Помітний слід у становленні культури Московії залишив Д. Ростовський (Данило Туптало), випускник тієї ж Київської академії, згодом — ростовський митрополит, автор знаменитих чотири томних «Четтв-Міней» (житий святих), «Руна орошенного», відкривач шкіл, проповідник ідей патріотизму.

Це тільки чоловічі мужі української культури, які діяли поза її межами, несучи сусідньому народові світоч знань і прозоріння. Одночасно плавом пливла туди література — церковна, житійна (світська), художня. Україна мала чим ділитися і вона щедро обдаровувала «Страждущих і нужденних». Джерелом її духових багатств були насамперед численні літописи (найвідоміші: Самовидця, Густинський, Величка, Суправольський, Граб'янки, Лизогуба, С. Лукомського), ці невичерпні скарбиці історичних, духових і побутових знань. На їх основі, а також на основі спостережень умілих людей за щоденним життям різних прошарків народу творилася як історично-документальна, так і житійна, педагогічна, філософська література. В Україні була сила-силенна підручників з найрізноманітніших галузей, починаючи з букварів, граматик, словників (тлумачників), повчань, проповідей, піітик, правознавства, архітектури, до філософських трактатів Г. Сковороди. Все це ледовиком сунуло на Росію, де поза волею царів і духовенства мало творити свою благородну справу в державному будівництві, політиці, дипломатії, економіці, культурі, навіть в побуті. Дійшло до того, що, як зазначає проф. П. Безсонов (1871 р.), «малороси зайняли тут (у великоросії) найвидніші і найвпливовіші місця... Все майже піддалося їхній реформі, украї невідпорному впливу: богословське вчення, виправлення священного богословського текстів, друкування, справи розклату, церковна адміністрація, проповідь, храмовий, загальний і домашній спів, ноти, зовнішність архисрейських будинків, спосіб їх життя, екіпажі та зброя, одяг службовців... предмети і спосіб навчання, зміст бібліотек, правопис, вимова... громадські ігри й видовища і т. д., і т. д.» Що вже можна передбачати під «і т. д.» — невідомо, бо ж українством проїнялися усі сфери, всі пори суспільного життя. Взяти хоча б державний устрій: «Уложенія» та «Кормча» (1649–1650 рр.), за якими правив цар Олексій Михайлович, в основі своїй мали правні настанови «Руської Правди» (XI–XII ст. ст.).

III

Першим зняло тривогу щодо небезпеки «українізації» духовенство. Поступившись раніше своїми принципами «не пуцать», воно перейшло тепер у рішучий наступ. Остракізмові піддався насамперед К. Ставровецький. Його «Учительное євангеліє» 1627 р. було визнано як таке, що містить «многие ереси и супротивства». Це тоді, як у всьому слов'янському світі книга користалася величезним авторитетом, була

настільною для педагогів, наставників, просто освічених людей. Шкідлива і все. Без доказів, аргументації, — Церква стояла нарівні з державною владою. А бувало й вище.

Наступним актом було осудження Церковним синодом вже цілого ряду популярних праць П. Могили, О. Полоцького, Л. Барановича, І. Галятовського, А. Радивиловського та інших, що стояли біля витоків російської культури, уклавши в її розвій неабиякий свій інтелект. Їм проголошувалися «прокляття й анафема, не точію сугубо и трегубо, не и многогубо», тобто всезагально. Ще далі пішли самодержець Федір Олексійович та патріарх Московський і всія Русі Філарет, височайше повелівши «собрати и на пожарах сжечь (книги, — М. О.), чтоб та ересь и смуга в мире не била». Ось так. А ми дивуємося варварам ХХ ст., які на велелюдних майданах масово спалювали «крамольну» літературу. Правителі, державні й духовні, ставши на ноги, докладали зусиль, аби умалити благодійність сусіда і виставитися перед світом людьми ні од кого і ні од чого незалежними, вельми грамотними й високо культурними. Прозірливість архієпископів. Ну, а щоб уже зовсім одгородитися, — «впередь подобних книг не покупать». Завісу поставлено. Надійно. Нічого бентежити народ якоюсь там іншою мовою (хоч вона й одного кореня), багатством новин, незвичайним змістом. «До нас покладено — лежи воно так во віки віків».

Але ж зоставалися джерела тієї духовости, її творці. Сама присутність їх вселяла неспокій. Надто авторитетними були їхнє слово і чин. Можна, звичайно, повисилати «за межі» (з деким так безпардонно і повеліся), але то означало б свідомо zostавити на миру свідків беззаконня, які неодмінно вдалися б до викриття неблагovidних дій. То ж... у казематах їх, розумників, у кам'яні мішки, нехай там кожному здраствують досхочу. Саме так і вчинили з Максимом Греком, європейським відомим публіцистом, письменником, перекладачем книг із грецької. Церковник мав велику на той час освіту, слухав проповіді самого Савонаролі. Приїхавши на запрошення до Московії, Грек набув тут значного авторитету. Та варто було йому виступити проти непомірного збагачення монастирів, духовенства вцілому і зійтися на цій основі з «нестяжателями» (опозиційна течія), як опинився в єретиках, згодом був ув'язнений, і таким помер. Розправа у стилі середньовіччя. Російського, безпардонного навіть щодо іноземців.

Така ж доля спіткала й українця Якова (Ісаїю) Кам'янчанина, чернець-проповідника, також запрошеного, а потім підданого «бесчестию, и злостраданію, и озлобленію, и наруганію». Кінець один: заслання, ув'язнення (20 років), що стало немов прологом до страдництва останнього кошового гетьмана Кальнишевського.

Не обійшла ця чаша (правда, без ув'язнення) і славнозвісного Лавріна Зизанія. Його звинуватили в поширенні астрології, а «...книга Астрологія взята от волхвов еллинских и от идолослужителей и с правоверием нашим не сходна».

Все просто як Божий день: не вкладається в статутні рамці — не має права на існування, жени його геть. Зверхність невігластва над здоровим глуздом проникала у всі сфери державного життя. «Мироправителі

темряви віку свого» (Л. Толстой), мов дідько ладану, остерігалися свіжого подуву, який міг би бодай похитнути їхні устої. Прогресивну літературу — на вогнища, завезення нової — під категоричну заборону. Протистояти цьому невігластву Україна на могла. Її роздирали — з півночі й сходу Литва та Росія, із заходу Польща, південь постійно плюндрували люті кримчаки й турки. Україна знемагала од внутрішньо-фєвдального гніту і од розорення численних навал. «Зажурилась Україна, що нігде прожити...» — співається у відомій пісні.

Історичною подією в житті України стало заснування Запорізької Січі. Вона виникла в середині XVI ст. з утікацьких мас, що рятувалися од непосильного польсько-російського гніту на Дніпрі, нижче знаменитих його порогів. Однак роля Січі переросла своє, сказали б, первісне призначення — як середовище втікачів, невдовзі вона стає могутнім південним форпостом, надійним захисником од кримсько-турецьких орд, по суті — незалежним територіальним утворенням, зі своїм урядуванням, побутом, ба навіть культурою. Окрім протистояння ворогові козаки (так назвали себе волелюбці), як колись їхні предки, робили запобіжні удари, проникаючи з цією метою аж до Туреччини. Вони мали високий у боях набутий військовий вишкіл, гарно озброєну човнову флоту, якій нестрашні були навіть чорноморські переходи, добре володіли тактикою як сухопутнього, так і морського бою. Слава Запорізької Січі розійшлася по всьому світові (автор зупиняється на цьому історичному явищі, аби ще раз підкреслити невмирущість, винахідливість та висококультурність нашого народу).

В умовах поневолення, обмежень масової боротьби за волю і незалежність, повсталена нація плекала неабияку за своїм рівнем культуру, зберігала мову, творила пісні, будувала церкви і храми, школи, вчилася, читала. Вище наведені слова П. Алепського стосуються таки її, нації. Найвищу оцінку людности України дав також французький військовий інженер Боплян, який за контрактом з Польщею будував тут у роках 1630–1648 фортеці і склав знаменитий «Опис України...» Незабутнє враження од спілкування з нашими людьми виніс датський посол в Росії Юль (його свідчення наводить у своїй статті І. Борщак, «Літературна Україна» від 1. XI. 1990 р.), який побував у Подніпров'ї. Дипломат пише: «у козацькій країні всі благоденствують і всі живуть у розкоші...» Зоставимо очевидне перебільшення щодо рівня життя на совісті датчанина й прочитаємо цитоване до кінця:

«У протилежність до росіян, кожний козак ходить до церкви з своїм молитовником. Вони з усіх поглядів незрівняно чистіші й охайніші за росіян... Хати гарні, вулиці чисті. В Росії нічого подібного я не бачив... Влада тут ввічлива, зустрічають хлібом і сіллю, не так, як в Росії».

Прецікаве свідчення й нашого земляка, гетьмана Лівобережної України І. Брюховецького, якого ажніак не звинуватиш (принаймні в першій половині його діяльності) в антипатії до Москви. «Москалі, — писав він, — жестокостію своєю превосходять они все погание народи».

Можуть сказати: тенденційний добір фактів, було ж у Росії й вартє схвалення. Так, але тут вступає в силу закон дії і протидії. Бо хіба російська політика щодо України не була тенденційна? Хіба вигнання,

переслідування, ув'язнення, заборони — не тенденція? «Хохли, которые у вас на головах, постричь». Це з Маніфесту царя Олексія Михайловича про возз'єднання. Нагле втручання вже не в устрій, не в лад, а в побут і звичаї, святая святых народу.

Однак не обійдімо так званий акт возз'єднання України з Росією. Протягом століть, до останнього часу він бо служив становим хребтом нашого життя, йому присвячено десятки найпишномовніших похвал, з нього починалося, ним же й кінчалося. Не було за твердженням давних і недавніх дослідників — в історії України більшої, знаменнішої, доленоснішої події. Що так, то це так. Такої події не було. Але тільки: чим знаменнішою? За визначенням тих таки вчених мужів, надто ж совєтської доби, — можливістю вільно жити і працювати на своїй землі. В «Гімні Української Радянської Соціалістичної Республіки» (слова М. Бажана) так і співалося: «В Радянськiм Союзi (правонаступнику колишньої Російської імперії, — М. О.) ти цастя знайшла». Не деінде, а тільки «в союзі».

Утім звернемося таки ж до історії. До становища, що спонукало українців шукати спільників. Раніше мовилося, що внаслідок постійного протистояння з Кримом та Туреччиною Україна рік од року знекровлювалася, ставала об'єктом спустошення й пограбувань. Плюс непосильний польсько-фєвдальний гніт. Наступали часи, що їх назвуть Руїною. Все це сприяло розгортанню масової боротьби. Повстання спалахували в різних кінцях. Назривав соціальний вибух. 1648 р. на Січі під орудою Богдана Хмельницького, чигиринського сотника, який утік на Запоріжжя од переслідувань польських урядовців, повстала сірома. Повстання швидко набирало сили, до нього приєдналися реєстрові козаки (тобто офіційно визнані в правах). В боях під Жовтими Водами і Корсунем Хмельницький здобув блискучу перемогу над поляками, значна частина українських земель (головним чином середнє Подніпров'я, полтавщина і Поділля) була визволена. На них утворився свій адміністративно-територіальний поділ (полки), свій суд, церковна адміністрація. Виникла перспектива відновлення української державности. Про неї заговорили навіть у далеких європейських країнах. І так, відомий розбудовник англійської імперії Олівер Кромвель, вітаючи Хмельницького з перемогами, назвав його «імператором всіх козаків»; чимало урядів сусідніх держав слали в Україну посольства, аби налагодити розірвані раніше стосунки.

IV

Прагнучи утвердити свої здобутки перед загрозою нової навали, Хмельницький шукає спільників, звертається з листом-пропозицією про співробітництво до Росії. Однак Росія, не відкидаючи ініціативи, не спромоглася на дійову допомогу. Кримський же хан Іслям-Гірей III, до якого звернувся Богдан і уклав з ним угоду, в критичний момент бою під Берестечком зрадив, полонив свого спільника, що ще більше розв'язало руки Польщі та й Литви, яка не позбавилася зазіхань на землі південного сусіда, захопила тим часом Київ. Білоцерківський договір 1651 р. знову ввергав Україну в рабство, змушуючи Хмельницького знову звертатися до Росії. Літописець Самовидець так оцінює подію: «...по всій Україні увесь народ з охотою тос учинив...і немала радість між народом стала».

Можна уявити ту радість, той стан, коли після десятиліть кровопролиття, руйніцтва й наруги настає година миру, спокою, певности. Коли відкривається поживість без страху ростити хліб, користатися щедрістю землі-матінки, плекати діток. Тим паче, що прийнятими обопільно «Бережевими статтями» Україна визнавалася гетьманською (по-сучасному, либонь, президентською) державою з правом вступати у міжнародні зносини (окрім Польщі, Туреччини і Криму), вільно розвивати торгівлю, економіку й культуру, тобто мати права цивілізованої країни.

Ми нарочито вдаємось до фактології, щоб необізнаний з історією читач міг побачити, якими тернами встелявся наш шлях до незалежності і що з того вийшло.

Вітчизняні (вжiamo цей космополітичний термін) вчені, надто советські, однастайні в оцінці акту Возз'єднання як «поворотного етапу» в житті українського народу. «Возз'єднання, — пишуть вони, — відкрило широкі перспективи для розвитку продуктивних сил України й Росії, для економічного, політичного і культурного прогресу двох братніх народів» (В. Голобуцький, УРЕ²). Нїде жодним словом про реакцію (не ту, само видську) простого люду. А він, придивившись, прокрі, мов припечатав: «казав москаль „право“, та збрехав браво». І розвинув цю гадку в багатьох своїх піснях та думках, у яких дісталосся і московському цареві, і Богданові та його прибічникам.

Немаловажна також реакція Церкви, яка, відомо, на цей час не залежала від російської. Київський митрополит Сильвестр Косов висловився категорично проти, присягати відмовився й закликав до того паству. «І почав митрополит боярам грозити: не ждіте початку, ждіть кінця; побачите самі, що над вами скоро кінець буде». А коли на нього почали тиснути московські бояри, він заявив: «почну з вами битися». Кінець справді не забарився — надто нерівні були сили і надто несприятлива ситуація. Невдовзі (1685 р.) і Церква, і всі українські державні структури опинилися під важким імперським чоботом. Притча про «оселедці» (див. вище) виявилася фатальною. Полетіли, мов пух на вітрі, не тільки вони, — заразом покотилися буйні козацькі голови. Цар Олексій почав порушувати й потроху скасовувати власноручно підписані статті, а його наступник, Петро I, не без допомоги місцевої старшини (Брюховецький, наприклад), розіпняв Україну (за Шевченком) на хресті самоволі і самодурства. «Малую Росію к рукам прибрать», — без найменшого докору совісти проголосив він. Малоросіяни, мовляв, ненадійні, «Всі гетьмани зрадники».

Для посилення тиску на Україну Петро I скористався незговірливістю гетьмана І. Мазепи, патріота і будівничого, який виявив рішучий опір русифікації, задля чого пішов навіть на зговір зі шведами, спільно з якими почав визвольну війну. Невдала битва під Полтавою і перемога Петра I розв'язали останньому руки для мало не повного знищення української людности. Козаків і посполитих масово гнали на північ, де на невських багнах закладанням нового міста «прорубувалосся» вікно Росії в Європу. Десятками тисяч лягли тут учорашні волелюбці, власними кістями вимостили ложе майбутньої столиці. Просоветська історіографія замовчувала цю

² УРЕ — це «Українська Радянська Енциклопедія» — прим. Редакції.

сваволю, виставляючи Петра I як реформатора-просвітителя і гуманіста. Нещадну оцінку дав йому Тарас Шевченко. У вірші «Сон» читаємо: «Царю проклятий, лукавий, Аспиде неситий! Що ти зробив з козаками? Болота засипав Благородними костюми; Поставив столицю на їх трупах катованих! І в темній темниці Мене, вольного гетьмана, Голодом замучив...».

Останні слова-докір («...мене, вольного гетьмана») мовби кидає цареві-катові наказний гетьман Лівобережної України Павло Полуботок. Легендарна постать чернігівського полковника, що відважно виступив на захист України, її народу і здобутих у тяжких змаганнях прав, тільки тепер повертається з вимушеного забуття. А саме йому, нескоримому і незрадливому, маємо завдячувати власним існуванням, сьогоднішньою незалежністю; це і його гнів у наших прокляттях большевицьким тиранам, що так само сотнями тисяч, мільйонами гнали наших людей на Соловки, в Сибір, на Колиму, де вони, разом із дітками мерзли на лютих морозах, конали з голоду, безіменно тонули у вічній тундровій мерзлоті. «Кидати народи в неволю і панувати над рабами — це ж діло азійського тирана, а не християнського монарха», — вирікав у нахабні Петрові очі Полуботок. І долітали той гнів, те обурення до пізніших монархів, вождів, «батьків народів», коли біснувалися вони, забороняли навіть ім'я звияжця. І скільком справним патріотам нашим додавала снаги і сили священна клятва Пулуботка; скільки їх, закутих у ланці, замуrowаних у кам'яницях, наче молитву, денно і нічно проказували його слова: «Знаю, що, по звичаю московському, ждуть мене важкі кайдани, що вкинуть мене в холодну та темну тюрму, де й загину я з голоду... Але що мені з того?... Я бороню Україну і радий скоріше піти на люте катування, ніж бачити, як гине народ український...».³ Монолог, що його напевне вишіптував спраглими, зі смертельною смагою вустами Василь Стус. Чи — дещо раніше — вирваний з рідного ґрунту, підтятий у корені, але нескоримий душею Довженко.

Не забував Петро I і про «культурний прогрес» братнього народу. Йому, як і попередникам, дошкуляло, що Україна, Київ усе ще зостаються значними освітянськими центрами. Що на високому рівні там шкільництво, книгодрукування й читання, і що тяжіють до України (а вона до них) розвинені європейські держави. Тож 5 жовтня 1720 р. видає він «указание», а також схвалює постанову найсвятішого Синоду мати за книгодрукуванням «наикрепчайшее смотрение». А незадовго до того було забрано з України і передано московському патріархатові чернігівську друкарню (за те, бачте, що випустила «Триод», книгу, «не во всем с великоросійським сходною»). Либонь, це повеління і слід вважати початком розгулу великодержавної цензури в Україні, чорним днем (а не прогресом) її культури.

Ну, а «Вторая», себто Катерина, «доконала вдову сиротину». Ця взяла ще крutiше. Жінка, що хвалилася освіченістю, перелисувалася з Руссо, сама «сочиняла», у ставленні до Малоросії (України) нашкодила чи не за всіх царів та імператорів, які знеобачки чогось може й недоруйнували. Руїну, викликану іноземними навалами, Катерина поглибила внутрішньою. Насамперед — 3 серпня 1775 р. (запам'ятаймо цю дату, дату остаточного поневолення!) спеціальним маніфестом скасувала Запорізьку Січ. Нищення

³ Підкреслення тут — наше, Редакція «В. Ш.».

здійснювалося кількома заходами, в міру її відродження, остаточно ж сплюндрував її суворовський генерал Текелій, напавши підступно, вночі. Січові будівлі поглинув вогонь, политу козацькими потом і кров'ю землю розорано. Правительська святкувала перемогу, на її честь творилися оди й пісні, під аккомпанімент яких тисячі вчорашніх козаків — за височайшим маніфестом — ставали залежними од панів-землевласників, не мали права міняти місця свого проживання. Атрибути козацької влади (клейноди, грамоти, знамена) опинилися в північній столиці, надовго канули у вічність чи й зовсім зникли зі світу. Аби «ссилатися... в вольностях» їм, українцям, не було на що. Розрахунок, справді, гідний історії. Крок, що досі зловісно відлунює в наших душах. Нагально зник зі світу й останній кошовий гетьман Петро Кальнишевський — з наказу цариці його, понадвісімдесятилітнього, вивезли до Соловецького (аж на Білому морі!) монастиря, кинули в пивницю, де пробув він двадцять і п'ять років. Двадцять п'ять! На великі празники його, правда, випускали, в'язень зустрічався з прочанами з України, розпитувався про її життя-буття, і знову зачинялися за ним важкі ковані двері, тільки невеличке вічко з'єднувало могутнього колись чоловіка зі світом. Світ той був уже не для нього. Сира, просмерділа кам'яниця стала для нього обителлю, стала домовиною. Звільнений, він не побажав повертатися в Україну... Замшіла сира надмогильна плита — останній свідок про козака-мученика.⁴

Так з волі Катерини II виникло в Україні кріпацтво, і так сталося остаточно поневолення колись могутньої держави її найближчим сусідою й спільником.

Чи могла Україна, все ж зберігаючи значний духовий (на диво, вона його не втрачала) потенціал, протистояти російській експансії? Це питання, що природньо постає в процесі усвідомлення подій і фактів історії. За відповіддю звернімося навіть не до співвітчизнянина, а до видатного росіянина, письменника-публіциста і суспільного діяча О. Герцена. Перебуваючи на політичному вигнанні в Лондоні й уважно стежачи за подіями в імперії, він писав: «Хмельницький не з любові до Москви, а з нелюбові до Польщі віддався цареві... Москва, чи, краще, Петербург обдурили Україну». І далі: «Добровільним приєднанням до Великої Росії Малоросія обумовила собі значні права. Цар Олексій поклявся їх дотримувати. Петро I, під приводом зради Мазепи, зоставив лиш тінь від тих правил. Єлисавета і Катерина звели там кріпацтво. Нещасна країна протестувала, та чи могла вона вистояти під цією фатальною навалою, що котилася з півночі до Чорного моря» (тв. т. 3, ст. 474–475).

Коло замкнулося. «Старший брат» (термін значно пізніший, але підходящий до будь якої епохи) почувався як на лаврах. Ще б пак, давня мрія посісти верх сповнилася. Зарозуміла Вкраїна біля ніг. Хоч духовенство тамтешнє іще приндиться (навіть пле до польського короля послів з проханням допомоги «висвободить их», бо «с московськими людьми бити в союзе неможливо и они стога никогда не желали»), діватися йому однак нікуди. Будуть читати молитви голосом «своиственним російскому наречию». Будуть! Для острашки учинимо їм суд, треба тільки

⁴ Життєву трагедію Кальнишевського описав львівський прозаїк Р. Іванчук в романі «Журавлиний крик».

підібрати підходящу особу. Не якогось задрипаного ченця-проповідника, а знаного. Щоб решта крові захолинула в жилах. Може, того, київського єпископа (йдеться про Методія⁵ Филімоновича, блюстителя Київської митрополії)?... Мовляв же, що воліє смерть прийняти, ніж митрополита з Москви. От і нагода йому... Хоча ні, в Києві й без того смута, не варто додавати вогневі пороку. Є ближчі і так само малороси.

Вибір упав на митрополита Ростовського та Ярославського Арсенія Мацієвича, вихідця з України, з Волині, людину надзвичайного обдарування, принципову і негіддату. Двадцять років митрополичої діяльності, членство у найсвятішій Синоді зробили Мацієвича вельми знаним та популярним. А Катерина до таких мала особливе чуття та ставлення. Не може бути в імперії авторитетів вищих од неї. Крамольним у Мацієвича визнали незгоду з царициним повелінням відібрати від духовенства землі й інші багатства на користь держави (щоб задобрити тим самим новітню знать). Митрополита піймали «на гарячому», коли він проголошував анатему⁶ ворогам Церкви, терміново доправили до Москви, вчинили допит у присутності самої імператриці. Крамольник повівся з викликом, «неподобно» дорікав за неблаговидність і насильство, за що був позбавлений сану і рядовим ченцем відправлений до Архангельського монастиря. Однак і це не зупинило норовливого. Мацієвича судили вдруге, визнали достойним «истязания и лишения жизни», однак Катерині цього було замало. Вона... «дарувала» 70-літньому в'язневі життя, навіки замурувавши його в Ревельському (Таллінському) казематі, ще й веліла почепити в темниці митрополичий портрет засудженого, аби надати йому ще більших мук.

Церковні і монастирські землі відійдуть до держави, у проповідях і в школах (вищих і нижчих) залунає «брав» російська мова, чолові пости в Україні посядуть вихідці з Росії. Істинно «матернюю...щедроту изляла імператриця, — М. О.) на духовний, в Малороссії живущий, чин». Більша благодать приїде в Україну хіба що у жовтні (листопаді) 1917.

Територіяльні посягання, таким чином, вдоволено. Будуть іще війни за розширення володінь, спалахуватимуть народні повстання (Коліївщина, Гайдамаччина, опришківський рух), але формування російської «тюрми народів» в основному завершується. Природні багатства України плавом попливуть на ринки Європи, Близького і Середнього Сходу, сама ж вона, розчленована, роздрібнена, опиниться у стані гіршому, ніж в часи міжусобної Київської Руси. Правитимуть нею то приручені гетьмани, то колегії, то намісники. Посилиться кріпосницька залежність селян. Все піде заведеним чином. Хоча... Таємна канцелярія доноситиме, що там, у Малороссії, усе ще намагаються грати в самостійність. Подумати тільки! Граф (!) Капніст на зустрічі з пруським канцлером Герцбергом розвідує в останнього, чи виступить Прусія на їх захист, якщо вони, українці, себто хохли, повстануть супроти тиранії Росії. Так і заявив: *тиранії*. І не од себе, мовляв, — од громади. Кріпосне право йому не до впадобі, мужика пожалів. Яка невдячність! Прийняли їх, макаронників (рід Капністів походженням з Італії, — М. О.), землями, обрадували і ось... Душити треба, випікати крамолу, дух той бунтарський...

⁵ В оригіналі — Методій, прим. Редакції.

⁶ В оригіналі — «анафему», прим. Редакції.

V

На диво, навіть за цих умов, Україна, власне, Малоросія не втратила свого духового пріоритету, зберегла свій вплив на — назовемо так — метрополію в науці, мистецтві, літературі, шкільництві. Широкого резонансу набула, приміром, просвітницька і громадська діяльність В. Каразіна, вченого-політолога, економіста, винахідника, агронома і кліматолога, людини універсальних зацікавлень і знань. З його ініціативи засновується університет у Харкові, там же — філотехнічне товариство, що ставило за мету пропаганду та впровадження науково-технічних знань і досягнень у промисловості і сільському господарстві. Каразін передав у спадкове володіння селянам власну землю, звільнив кріпаків од різних податків, впровадив Сільську думу і здійснив ряд інших демократичних заходів (чи не за те, був, Олександр І «винагородив» його шестимісячним ув'язненням у Шліссельбургській фортеці!). Значної слави зажив, щоправда, серед військовиків, О. Засядько, винахідник бойових ракет та спускового пристрою до них. М. Острограський та В. Буняковський уславили математичну науку,⁷ Г. Сковорода дивував світ філософськими трактатами, І. Срезневський, М. Максимович, Д. Бантиш-Каменський, О. Потєбня — працями з історії, філології, мовознавства, кріпак С. Ковнір та І. Григорович-Барський — зодчеством й архітектурою, І. Мечиков (пізніше Нобелівський лавреат) — здобутками в біології, М. Миклуха-Маклай, Ю. Лисянський — в етнографії та географії. Навіть бортник П. Прокопович, і той зумів показати себе: винайшов рамковий вулик, бо досить, мовляв, дерти мед із дуплянок. Чарувала гра актора М. Щепкіна, музика М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя. Художні полотна Л. Боровиковського, Д. Левицького, І. Мартоса, М. Ге, децю пізніше І. Рєпіна були окрасою престижних виставок та салонів...

Цей визначних імен ряд можна подовжити. Але незабаром він поповниться свіжими іменами, новими відкриттями, винаходами, творами. Чимало з названих і не названих осіб успішно працювали в університетах Петербурга й Москви, рухали російську науку, здійснювали там велику просвітницьку роботу. Щоправда, траплялися й непокірні: М. Драгоманова, видатного вченого і громадського діяча, за відмову перейти в один з «північних університетів» (спосіб денаціоналізації) було вигнано за межі імперії.

Незважаючи на офіційну заборону, російська лектура продовжувала користуватися книгами й підручниками українських авторів.

Продовження буде

⁷ Протягом кількох десятиліть визначали математичне життя Росії, «УРЕ».

Микола ШАТИПОВ

Прага

СПАЛЕНІ ВІТРОМ СВОБОДИ

Прага прощалася з легендарним чеським бардом — Карелом Крилом, чий крилаті пісні із далеких шістдесятих влетіли в наші дні. Коли празькі вулиці освітлювали не старовинні ліхтарі, а спалахи пострілів, Карел Крил співав, що «ніч оця не буде короткою», і вона протривала два десятиліття; коли празькою бруківкою скреготали танкові траки, все одно сильніше за них гриміла Карелова гітара, запевняючи, що «зачинить хвіртку, братуха», і советський братуха пішов-таки з чеської землі. А оце пішов із життя Карел Крил. Яким воно було — життя поета, композитора й співака?...

Насамперед — коротким, бо Карел Крил був з покоління повоєнних хлопчиків. Але вітром свободи, який бринів в його мелодіях, дихало кілька поколінь. Сам же він дихав чужиною... і зрештою й загинув в чужині, бо легенди не помирають на шпитальних койках, а Карел Крил був легендою чехо-словацького опору і не вийшов із бою.

Не вийшов, хоча й пронісся країною оксамитовий листопад; не вийшов, хоча вже й були при владі колишні його захоплені слухачі; не вийшов, хоча вже не існувало країни, заради якої подався колись на вигнання.

Останні акорди Карелової гітари били по тих, що зрадили ідеали непоступливої молодості й воліли не помічати вчорашнє зло, по тих, що не пізнавали «нашого Крила», який відмовився взяти чеський паспорт і помер німецьким громадянином.

Карел Крил не визнавав компромісів, а інакше — ніколи не став би легендою.

Легенда починалася чверть століття тому, коли на окуповану советами батьківщину не повернувся хлопець в джинсах і чорній сорочці.

Залишився.

А з ним — незмінна гітара і ще одна чорна сорочка.

З німецької не знав ані слова, а по кишенях не було ані пфеніга. Працював він скажено: поет складав політичні пісні, політик — поетичні коментарі, і все лунало, — а найголовніше — відлунувало! — в етері, який надавало Крилові мюнхенське радіо «Вільна Європа».

Карела слухали, Карела наслідували, в Карела вчилися. Ярослав Гутка і Владімір Мерта, Петр Лутка і Ярек Ногавіца — крилівська школа бардів. А сам Крил так і не навчився. Не навчився перетворювати слова на пфеніги, а мелодії на марки.

Знімки з останніх концертів: чорна сорочка, джинси, в кишенях яких не дзвенять автомобільні ключі, хлопчачий, але вже посивілий чубчик

по-старому спадає на чоло. Зараз він рвоне струни, і заля зачаровано захолоне. Вкотре він вийшов перед мікрофон?

Він не пам'ятає.

Карел Крил завше скаржився на пам'ять й навіть казав, що завдяки поганій пам'яті став поетом: римував, щоб не схибити в тексті.

Свої композиторські здібності не переоцінював. Шість акордів — і баста, на пісеньку вистачить... Але писати «серйозну музику» не наважувався.

Любив пиво, любив міцний тютюн в самокрутках... А коли в нього запитували, чому він не вживає знамениті ольшанські — празькі — папірчики, м'яко натякаючи на непатріотичність, посміхався: «Вони тим і знамениті, що ніколи не склеюються».

А ще любив помилки. Пояснював — чому. Завжди хвилювався на сцені, як новачок, але помилившись і потім виправивши помилку, заспокоювався.

Пригадував, що якось, призабувши слова, зробив велику павзу й помітив, що вона сподобалася публіці, і відтоді в певному місці навмисно переривав спів.

Аж ось виникла павза, за якою не буде продовження.

Прага попрощалася з Карелом Крилом.

З Карелом Крилом, чий спів запалив колись хлопчика з провінційного містечка Вшетати.

Задушливе празьке літо.

Карлів міст.

Людський мурашник, і японець, який чеською вимовляє лишень два слова, але слова ці — Ян Палах.

На схемі, яку він простягає мені, соковитим японським фломастером позначена одна точка — місце загибелі празького студента філософії.

Коли в Празі, на Вацлавській площі, 16 січня 1969 року, о п'ятнадцятій годині спалахнув живим смолоскипом Ян Палах, іншому Янові — Заїцу — залишалося жити сорок днів.

Коли 25 лютого шістдесят дев'ятого, в Празі, на Вацлавській площі, запалав «смолоскип за номером два» — Ян Заїц, доля почала відлічувати останні дні Евжена Пलोцка. Він спалить себе четвертого квітня, в Іглаві, на міському майдані.

Восени шістдесят восьмого, після окупації країни московсько-більшевицькими загарбниками, вшетатський хлопчик організував студентські страйки, закликаючи співвітчизників не коритися червоній навалі. Наївний ідеаліст, він швидко переконався, що голос істини не подолає ревіння танкових двигунів, і січневої днини, прийшовши на Вацлавську площу, вилив на себе бензину і запалахкотів за мить.

Ян Палах.

Під водограєм, де призначають побачення закохані, знайшли листа.

Приречено закоханий у свободу писав, що запалають ще й нові смолоскипи. Таємна поліція, — а її вже тоді консультували московські гебешники,

— свідомо викривила вислів чеського патріота, поширюючи чутки, що він належав до секти самогубців.

Ніхто не повірив.

Празькі чекісти оголосили Яна Палаха агентом західніх імперіялістів, який, за задумом ворогів соціалізму, мав горіти в холодному полум'ї й загинув випадково.

Палаха поховали на Ольшанському кладовищі. Могила перетворилася на символ національного спротиву, і комуністи спалили Яна Палаха вдруге. За наказом StB — державної безпеки, під тиском комуністичного лідера Антоніна Капки, могилу потайки розрили й тлінні останки піддали кремації.

Поезію на смерть Яна Палаха написав двадцятирічний Ян Заїц. Той самий, якому залишалось прожити свої сорок днів.

Химерний післяполудень.
Провозять більш ніж Прометей.
Тиша б'є у вуха.
Усі знають і мовчать.
Уста їм заціпив страх життя і смерті.
Минає січень року шістдесят дев'ятого.
Й любов болить мені —
Тому і плачу.

Мені ж болить зараз те, що про Яна Заїца не всі чули і в Чехії.

Яка вже там Японія!

Довідавшись про загибель Яна Палаха, учень залізничного технікуму приїхав з Шумперка і приєднався до протестантів, які тримали голодівку під стінами Національного музею. Викликав він великі симпатії — щирістю, самовідданістю, відвертістю. Часто нагадував хлопцям, що суспільство не повинно засинати.

А воно засинало.

Ян Заїц вирішив, що він буде смолоскипом за номером два. Усе сталося там же, на Вацлаваку, під брамою одного з будинків.

У листівках, написаних напередодні самоспалення, Ян Заїц пояснював свій вчинок і закликав не полишати боротьби з комуністичними окупантами. До батьків у північно-моравському Віткове він звернувся окремо. Останній його лист — людський документ великої сили, і я дозволю собі його навести.

«Мамочко, татечку, братику й сестричко! Ви читатимете мого листа, коли я вже буду мертвим або дуже близьким до смерті. Знаю, якого великого болю завдаю вам своїм вчинком, але не гнівайтесь на мене. На жаль, ми не самі у світі. Чиню так не тому, що гребую життям, навпаки, я його надто поважаю. Сподіваюся, що завдяки моїм діям покращає і ваше життя. Я багато чого хочу і для вас, і для всіх, а тому мушу й заплатити багато чим. Після того, що я зроблю, не піддавайтеся слабодухості. Ніколи не погоджуйтеся із несправедливістю, хоч би як вона виглядала. Моя смерть вас до того зобов'язує. Жаль мені, що вже ніколи не побачу ані вас, ані всього, що було мені милим. Не дозвольте, щоб з мене зробили божевільного. Вітайте хлопців, річку й ліс. Прощайте і простіть Гонза».

Евжен Плоцек належав до іншої генерації і був людиною інших політичних переконань.

Сорокарічний член комуністичної партії, делегат її чотирнадцятого з'їзду, весь склад якого потрапив до чорних списків.

Зрозумівши, що правда по той бік барикади, що партія являє собою коляборантську мафію, Евжен Плоцек наслідував своїх молодших однодумців.

Четвертого квітня шістдесят дев'ятого, з двома пляшками ацетону в кишенях, він зупинився на Іглавському майдані, перед будинком райкому партії, і клацнув запальничкою...

Евжен Плоцек залишив два листи, в яких наголошувалися політичні мотиви самоспалення. Залишив дружину і тринадцятирічного сина.

Смолоскипи свободи!

А вони ж палали і в Україні. Ви пам'ятаєте ім'я людини, яка спалила себе на київському Хрещатику? Я теж не пам'ятаю. Знаю тільки, що був це — український націоналіст.

І що ж там, на Хрещатику? Лежать троянди з оранжерей президентської адміністрації? А може, ніжні кримські проліски? Ні, валяються клапті коляборантських газет.

Отож і нема покою ані в наших душах, ані в нашому суспільстві. У Празі, на Вацлавській площі, на місці загибелі Яна Палаха — квіти. Триста шістдесят п'ять днів на рік.

І щодня свіжі.

«Створенню панічної атмосфери скигління і деморалізації суспільства мусимо протиставити виважену інформацію з обґрунтованим аналізом сучасного становища в усіх сферах суспільства... Розвіяння почуття зневіри у можливість самостійно розв'язати власні проблеми — це на сьогодні головна задача всіх державних засобів масової інформації. Нажаль, вони не задіяні повною мірою на сприяння нашому державотворенню...».

З переговориці газети «Нова Україна», ч. 3, 1993, Харків

Михайло ЗЕЛЕНЧУК
Івано-Франківськ

ВІТАЄМО ЮВІЛЯТА!

Голові Братства УПА Карпатського Краю Федорові
Володимирському – 70

Чи це багато, чи це мало...? Каже ювілят — мало! І це дійсно так. Чи ви бачили десь посвячення могили, громадські походи на меморіальні цвинтарі чи інші заходи в пам'ять поляглим, де не було б Братства УПА? Всюди вони беруть участь. І завжди веде їх, налягаючи на ногу, бо двічі поранений, відважний воїн УПА, ройовий «Муха» сотні «Чопа» — Федір Володимирський.

«Я не уявляю життя поза Братством», — говорить Володимирський. «Все це, що ми робимо, кріпить нас, омолоджує. Ми щасливі тим, що діждалися волі Незалежної України і працюємо для неї. Це насправду велике щастя для нас, для борців за цю волю, які все життя віддали цій боротьбі. За нами роки тяжкої, але героїчної боротьби, за нами роки лагерних поневірянь і знову ж таки боротьби. Ось чому так дорожимо цією волею — Волею України».

...Йшов другий рік німецької окупації. Гомонів люд про УПА на Волині, а 19-літній юнак Володимирський у школі механізаторів по-тайки від німецького ока лагодив кулемети для УПА. Після панічного відступу перших советів, по шляхах сторчали підбиті танки. Військова референтура ОУН дала наказ зняти всі кулемети, які були на танках, і переробити їх для ручного бою. Ось тут наш ювілят вперше познайомився з цією роботою. Його старший брат крадькома приносив кулемети, в яких треба було газозваркою відрізати кріплення до танку і приварити саморобні двоніжки.

Одного разу до школи приїхав німець у військовій уніформі, без одної руки із залізним хрестом на грудях і оголосив: «школа перевозиться в Німеччину для обслуговування сільського господарства. Це послужило поштовхом до дії. Вже того ж вечора майже всі здорові юнаки прийшли на збірний пункт і дістали наказ йти до УПА.

За три дні була сформована нова вишкільна сотня «Чопа». Сотенний «Чіп» — виробничий майстер неіснуючої вже школи, мав знання військової справи з польського війська, де був підстаршиною. Вишкіл проходив швидкими темпами, а практичні «заняття» ведення бою відбувалися в сутичках з мадярами та німцями.

Сотенний знав особисто багато стрільців зі школи і запримітив здібного юнака Володимирського. Після вишколу призначив його ройовим.

Перше бойове «хрещення» рій «Мухи» мав у нападі на мадярський відділ в селі Свинюхи (тепер Привітне) на Волині. Рій «Мухи» успішно

виконав перше бойове завдання — здобув багато різної зброї, а всі особливо захопилися мадярськими автоматами «гейпістоль», які вперше побачили. Також ручний кулемет, який в УПА називали чомусь «Сура», привернув усіх увагу і тут таки його випробували в дії.

Сотня «Чопа» скоро стала популярною, сильною, боєздатною. Рейдуючи тереном то з боєм, то без, сотня захоплювала німецькі фільварки, худобу і все роздавала селянам. Часто в дорогах робила засідки на окупантів і завжди виходила переможцем — ворог панічно втікав.

Одного разу сотня натрапила на більші німецькі сили, бій розгорівся запеклий і в цьому бою ройовий «Муха» був вперше поранений — в ногу й руку. Одначе вже тоді були добре зорганізовані шпитальки — підпільні лікарні, і дівчата з УЧХ (Український Червоний Хрест) самовіддано доглядали ранених і хворих стрільців.

З наближенням фронту українська молодь масово вступала до УПА. Сотні росли, творилися курені. Боротьба розгорялась по всьому терені, підпільні служби ОУН наполегливо магазинували здобуту зброю, медикаменти, харчі, одяг та все інше, що було необхідне для боротьби.

Після поранення «Муха» був призначений в курінь «Наливайка», який мав пройти Львівщину і взяти під охорону українські села на Холмщині. Курінь рейдом прямував на Захід, то тут, то там зав'язуючи бої з німцями та мадярами. Села радісно зустрічали війська УПА, всюди лунали повстанські пісні. Одна з них запам'яталась донині й Володимирський часто її наспівує:

В сорок першій році ми пішли у бій
За рідну Україну, за рідний нарід свій.
Гей, слава, слава, слава, ми йдем на ворога
За волю України, за наші права.

На початку літа 1944 року курінь «Наливайка» вийшов на Холмщину. Цей куток української землі переживав тоді трагічні часи. Криваві акції польських шовіністів проти невинного селянства зростали. То тут, то там горіли села, народ рятувався як міг, наоспіх залишаючи свої домівки і все майно.

Володимирський часто розповідає:

«Ми зустріли опустілі села, дороги позаростали бур'янами, тільки голодні коти з-за плотів, побачивши людей, дивилися своїми переляканими великими очима і м'якали. Сотня розположилася в порожніх хатах, самі готували їжу, самі господарили. У пасіках бджоли вщерть заповнили медом вулики і на наше велике здивування поналіплювали кулами воцину під стріхами своїх вуликів знадвору. Господарів не було — все покинуте напризволяще.

Люди почули, що в селі є «хлопці» (так по родинному називали повстанців), сразу ж почали повертатися на свої господарства і спішно братися до роботи в городах. Це був червень, якраз горяча пора.

Одного разу розвідка донесла, що польська боївка зненацька наскочила на сусіднє село і зробила кроваву масакру над населенням. Червона ракета сповістила «адярем» і за лічені хвилини сотня розстрілюючо кинулася рятувати від нападників село. Ворога вже не було, лише писк дітей та розпачливе ридання то тут, то там засвідчувало недавню трагедію. «Ніколи не забуду, — згадує Володимирський, — як я зайшов до хати і побачив

таку картину: старша жінка місила тісто на хліб, одна рука була по лікоть в тісті, а прострілена голова звисала над діжею, залитою яскравою кров'ю. Ця трагічна картина завжди в мене перед очима...».

Такі кроваві акції прокотилися українськими селами не тільки на Холмщині, залишаючи попелище з господарств та гори трупів. Командування УПА вирішило проявити ініціативу до примирення — взаємне винищення було цілковитим безглуздом для обох сторін перед большевицькою навалюю, що сунула на Європу. Таке перемиря було досягнуто, але надто пізно, щоб були якісь відчутні позитивні результати. Історики ще повинні сказати своє об'єктивне слово, але без емоційного галасу і всяких фальсифікацій.

А тим часом фронт приближався. Після битви під Бродами сотні наповнилися новими силами — українські воїни з Дивізії масово переходили до УПА. Маючи добру військову підготовку і нову німецьку зброю, вони скоро здобули авторитет і разом з вояцтвом УПА пішли знову до бою проти нового окупанта.

Відділ, в якому був Володимирський, помало, але перто просувався на схід, зводячи бої з гарнізованими та «істребітельними баталіонами», які були спішно створені переважно з кримінальних елементів місцевого населення, з тих, що прийшли з «повинною», тобто здалися ворогові, та зі всякого зброду. Нелегко було рейдувати в постійних боях та сутичках зі стократ сильнішим ворогом, але молодеча завзятість брала верх і сотня завжди була боездатною.

Та до всього цього насувалася зима... Відділ з околиць Острога знову повертався на захід, на Львівщину. Десь в грудні снігами добралися до села Новиця біля Лопатина. Розмістилися на хуторі з надією трохи перепочити, аж тут ні звідси, ні звідти — ворог! Почався запеклий бій, останній бій для Володимирського, граната розірвалася перед ногами і тяжко його поранила. Кулеметчик без перериву обстрілював ворожі ряди з даху, черги сипалися на всі боки, сіючи смерть ворогам, він навіть не помітив, що хата вже горить. Полум'я солом'яного покриття скоро охопило верх будинку, сотенний щосили кричав опустити бойове становище, а кулемет все бив і бив. Так і згорів відважний Син України — і ворог не пройшов».

Раненого в обидві ноги ройового «Муху» Санітарна Служба доставила в село Сердопільці й передала місцевій станиці ОУН на лікування. Там його оглянув лікар, налічивши одинадцять дірок в лівій нозі й одну в правій, осколок був глибоко в кістці. Аж через 30 років він дав про себе знати і хірург у Львові вийняв його.

Довго пролежав Володимирський, а рани не гоїлися, все гнило. Треба було оперувати, та хто міг це зробити в домашніх умовах. Так переносили з хати до хати, перевозили з села до села, щоб хтось не видав ворогам.

Надходили Різдвяні свята. Облави й наскоки ворожих гарнізонів посилювалися, загальний терор огорнув усі села: щодня арешти і допити. Люди дуже переживали за долю раненого і разом з ним за свою.

Одної днини в самі свята був такий випадок, — згадус тепер Володимирський. «Я лежу як лежу, аж тут вбігас господиня й кричить: „Рятуйтесь — в сусідній хаті совіти“. Роздумувати не було часу, поруч на другому ліжку лежала німецька мати. Я за нею від стіни ляг під солому, накрився веретою і сказав старенькій (царство їй небесне): „Прикрийте

мене собою“. Чую, заходять до хати і питають: „Хазяйка, бандсровци есть?“ і зразу ж до горшків.

«Та які бандерівці серед білого дня?», — і дала їм щось там їсти. Один заглянув у ту кімнату, де я лежав за старенькою, і сказав: „Что, болесшь, мать?“ Йї з переляку перехопило в горлі, що ледве простогнала: „Вмирати буду“. „Не бойсь, не умрешь“, — і пішов. Так проминула ще одна загроза...

«Відвідували мене й хлопці з мого роя, все запитували, коли я повернуся до відділу, хоч бачили, що надії ніякої немає. Я їм віддав гранату „лімонку“, яку ховав від людей і тримав для себе на чорний день».

Ішла весна. 19 березня 1945 року був останній день у Володимирського на волі. Велика облава окружила село, військові і стрибки обшукували кожне господарство, всі будівлі. Тут знайшли виснаженого, з тяжкими загноєними ранами, Федора Володимирського. Це було в селі Оглядів. Звідси почалося друге підневільне життя воїна УПА, члена ОУН, відданого патріота України. Нащастя, ніхто не знав, хто він і звідки, і це полегшувало слідство, суд — ніхто не ставав до «очної ставки» і він нікому. Десять довгих років поневірявся в ГУЛАГ-ах московсько-большевицької імперії на Печорі, у Воркуті, в Інті під номером «У-522», а потім ще проробив 23 роки на шахті, бо в Україну не було до кого їхати — вся родина була виселена в Красноярський край.

Нині з великою вдячністю ставиться Володимирський до тих людей, що в довгих, тривожних зимових трьох місяцях переховували його, як могли так лікували, ділилися всім, що мали, ризикуючи своєю волею і життям.

«А найбільше закарбувалися в пам'яті наші віддані Україні дівчата. Згадаймо, хто тримав зв'язок між відділами і Центром, між Тереновими Проводами ОУН, хто проводив розвідку, таку потрібну для успішної боротьби, хто ранених виводив під кулями ворога і по кривіках вилікували як могли в тяжких антисанітарних умовах... Як у пісні співається — це наші милі дівчата. Вони заслуговують на велику шану, а про них так мало написано... Ми часто зустрічали їх на підільних дорогах, вони йшли через ліси, поля, оминаючи ворожі застави, для них не було ні дощів, ні буревіїв, вони йшли... вони служили Україні.

«Як мені не згадати дівчину, яка чергувала біля мене на саме Водохрестя 1945 року. Ранком каже: „Я піду і свяченої водиці принесу. Ой, не пили ми свяченої водиці“. Вона миттю прилетіла й сказала тільки одне зловіще слово: облава...! Надворі стояли запряжені до саней коні — також чергували! — дівчина спритно бере мене за спину і я вже в санях. Де в неї стільки сил взялося, не знаю. Сама стає в повний зріст на сани і чим дуж коні несуться селом в противний бік від ворога. Коли виїхали за село, нас, видно, зауважили й обстріляли з автоматів, але вона навіть не пригнулася.

«Де Ви тепер, любі, милі Подруги? Може стали бабусями і розкажете своїм внукам про ті героїчні події? Чи може доля закинула Вас у тяжку лагерну неволю і Ви зложили свої кості під танками в Кінгрі?»

Низький уклін Вам, наші спасителі, ми завжди пам'ятаємо про Вас...».

Наш ювілят переніс недавно тяжку хірургічну операцію, але це його не здержало від праці. Тільки став на ноги — пішов до кімнати Братства УПА Карпатського краю, що в обласній Раді. Бо там приходять люди... там приходять зі своїми клопотами, приходять зі скаргами на черствих чиновників, приходять просто поговорити, згадати тяжкі роки

боротьби і радісні перші дні нашої Незалежності. І Володимирський завжди кожного вислухає, знайде відповідне слово заспокоєння, і так працює щодня.

...І так працювати треба кожному з нас, не поглядаючи на годинник, якщо хочемо закріпити нашу Незалежність і розбудувати Українську Державу.

В День ювілею 1 вересня від імені всього членства Всеукраїнського Братства УПА поздоровляю нашого дорогого Ювіляра, бажаю міцного здоров'я, щастя та всякої благодаті в житті й праці для України на многая і блага лїта!

P.S. Якщо хтось із цих сіл і людей, про які тут згадується, захоче написати, подаємо адресу: 284000, м. Івано-Франківськ, вул. Грушевського, 21, кім. 626, «Братство УПА».

ШАНОВНІ ЧЛЕНИ ГОЛОВНОЇ БУЛАВИ!

Шановні Голови Крайових і Низових Осередків Братства УПА!

Крайове Братство УПА Київщини вносить на розгляд Засідання Головної Булави питання про постійне очорнювання Братства УПА, Головної Булави й окремих членів Братства Богданом Чуйком в газеті «Нескорена нація». Яка ціль Чуйка фальсифікувати нашу діяльність, по-своєму перекичувати наші документи, замість правдиво інформувати громадськість про розподіл допомоги і т. д., і т. п.? Кому слухати всі ці писання Чуйка?

Постає питання: яке право має постороння людина втручатися в наші внутрішні справи з явно ворожими намірами — посварити нас, підірвати той великий авторитет, який має Братство УПА в народі. А що Чуйко є повністю стороння людина, то це факт!

Про це він сам пише: «...у Перегінському районі на хуторі Турівка, десь у кінці липня, під гарматним обстрілом і приходом фронту, я тяжко захворів (свідок Войтик Є. П.), і був перевезений у Галицький район на лікування. З осені 1944 року я постійно знаходився на лікуванні в селі Тустань. 1945 року, на підставі указів Президії Верховної Ради УРСР з 1944–1945 років я був легалізований жовтневим РОМВД (районний відділ міністерства внутрішніх дел), військовим комісаріатом та ВТЕК (вречебно-трудова експертная комісія). У 1946 році мені було видано паспорт (т. Іп. ст. 10–12), військовий квиток ч. 241 (т. 4п. ст. 343), посвідчення ВТЕ–83 про довічну інвалідність (т. Іп. ст. 69).

Сільським мешканцям таких документів і в 1970 році не давали. (Журнал «Визвольний шлях» № 4 за 1988 рік, ст. 478, Англія).

Отже, Богдан Чуйко здався ворогові (залегалізувався), тобто прийшов з повинною, якщо говорити тодішньою офіційною мовою.

А якщо б у Головній Булаві був хтось, що здався, то що Чуйко говорив би за нього?

Нагадуємо всім, що на Другому Великому Зборі Всеукраїнського Братства УПА 5 липня 1993 року в Києві була одностайно прийнята Постанова про те, що тих, хто добровільно здався ворогові, прийшов з повинною (як говорить Чуйко за себе, «злегалізувався»), таких людей в Братство не приймати.

Це занесено в Статут Братства УПА. Отже, ніякого морального права втручатися у справи Братства Чуйко не має і не може мати, оскільки сам знехтував присягою воїна УПА, якщо він її приймав.

Ось хто є Чуйко — член бюро «ОУН в Україні», голова їхнього суду. До всього вищесказаного додаємо, що комуністична газета Івано-Франківщини «Прикарпатська правда» з 10 серпня 1994 р. почала передруковувати статтю Чуйка з газети «Нескорена нація» № 10 за 1994 рік «Відповідь...», з відповідним коментарем.

3 серпня, 1994 р.

Крайова Управа Київського Братства УПА

СПІЛКА ОФІЦЕРІВ УКРАЇНИ

ЗАЯВА

10 листопада ц. р. працівники полтавської міліції у складі шести «правоохоронців» на чолі із заступником начальника Октябрського райвідділу внутрішніх справ м. Полтави підполковником Логвиненком та судових виконавців скоїли злочин: зруйнували приватний будинок члена Спілки офіцерів, кандидата в народні депутати України в Миргородській виборчій окрузі підполковника запасу Анатолія Лазеби. Все домашнє майно невідомо куди вивезене і хтозна в якому стані перебуває.

А. Лазеба, маючи на руках Рішення Верховного Суду України № 6-75п-94 від 20.7.94 р. про скасування постанови місцевого суду, показав це рішення нападникам, як показав і посвідчення кандидата в народні депутати України. Підполковник Логвиненко, який очолював бандитський напад на приватне помешкання, проігнорував рішення Верховного Суду України, як проігнорував і Закон України про вибори (ст. 30).

Коли А. Лазеба заявив про свій протест і вимагав присутності представників юстиції та прокуратури, Логвиненко наказав своїй команді скрутити А. Лазебі руки й надіти наручники, що грубо й ретельно було негайно виконано, а потім А. Лазебу доставили в міліцію. Сім'я А. Лазеби залишалася без даху над головою.

Спілка офіцерів України, украй обурена протиправними і брутальними діями підполковника міліції Логвиненка, вимагає від Міністерства внутрішніх справ України розслідування стану справ в Управлінні внутрішніх справ Полтавської області, а підполковника Логвиненка з лав міліції за дискредитацію органів внутрішніх справ України звільнити.

В. Білоус, полковник, голова Спілки офіцерів України

Наталка ПРУДКА

ВАЖЛИВІШІ ПЕРСПЕКТИВИ У ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРЧИХ ПИТАННЯХ

Можливості заміни Чорнобильської АЕС іншими джерелами енергетики

(УЦІС) Оцінка експертів України та США щодо можливості заміни Чорнобильської АЕС іншими джерелами енергії викликана вимогами світового співтовариства стосовно виводу з дії Чорнобильської АЕС.

У червні 1994 року результати спільних досліджень були надані керівництву «великої сімки» з метою підготовки варіантів фінансової допомоги потенційними спонсорами, які можуть взяти участь в закритті Чорнобильської АЕС.

У результаті спільних досліджень експертів визначено, що на завершення п'яти альтернативних блоків ВВЕР-1000, які найближчим часом повинні бути введені в дію на атомних станціях України, знадобиться до 1,27 млрд. доларів США на кожен блок.

В Україні не вистачає потужностей електростанцій для покриття пікових навантажень в енергетичній мережі. Для вирішення цієї проблеми необхідно завершити будівництво Дністровської гідроелектростанції (Чернівецька обл.), для чого Україні потрібно понад 900 млн. доларів, враховуючи витрати на модернізацію ліній електропередач.

В Україні працюють 14 теплових електростанцій, що були збудовані в 50-х роках і їх модернізація відтоді не проводилася. Електростанції не відповідають світовим екологічним вимогам, являючись найпотужнішим джерелом забруднення навколишнього середовища. Групою українсько-американських експертів визнано необхідність розробки програми великих капіталовкладень для продовження терміну дії українських ТЕС. Розглянуто варіанти модернізації п'яти теплових електростанцій, вартість модернізації яких оцінено від 275 млн. до 1,2 млрд. доларів. Вартість розглянутих варіантів охоплює витрати на придбання обладнання американського виробництва, а також його встановлення та запуск українськими фахівцями з наданням консультацій американських експертів.

Як перспективний варіант, експерти визначають можливість створення вітрових енергетичних установок, здатних виробляти до 30 млрд. кВт годин електроенергії щороку, використовуючи при цьому енергію вітру.

На території України визначено три географічних райони, здатних забезпечувати виробництво понад 500-1000 мВт електроенергії вітровими електростанціями. «Крименерго» спільно з американцями створили

виробництво електроенергії з використанням енергії вітру. Встановлено першу групу з восьми турбін, які вже виробляють електроенергію. Для збільшення потужностей майбутніх електростанцій до 1000 мВт передбачаються додаткові інвестиції до 300 млн. доларів, що дозволить через 2-3 роки ввести станції в дію.

Відсутність в Україні автоматичної системи розподілу навантаження та недостатня здатність до накопичення електроенергії, яка може знадобитися у випадку раптового виходу з ладу потужного енерговиробляючого блоку, не дозволяє стабілізувати частоту в мережі, падіння в якій становить до 49,5 Гц. Падіння частоти знижує якість електроенергії, через що припинено її експорт на Захід. Проблемою буде вирішено з введенням в дію додаткових потужностей гідроелектростанцій. В минулі роки колишній СРСР був потужним експортером електроенергії.

Покращати енергетичну ефективність промислових процесів дозволяють встановлення приводів змінної швидкості, систем автоматичного управління технологічними процесами.

Експертами оцінено загальні витрати щодо виведення з експлуатації 1-го, 2-го, 3-го блоків ЧАЕС в розмірі 1396 млн. доларів.

Річні витрати на утримання об'єкту «Укриття» оцінено в розмірі 5,2 млн. доларів. Для перетворення об'єкту в екологічно безпечну систему знадобляться додаткові кошти.

Для закриття й демонтажу забрудненої розподільчої підстанції на ЧАЕС з метою збереження структури мережі 750 кВ і забезпечення режимів роботи Київської енергосистеми, необхідно спорудити нову підстанцію і завершення будівництва ліній електропередач 750 кВ Чорнобиль-Північноукраїнська. Сума витрат оцінюється в 378 млн. доларів.

Вартість будівництва додаткових ліній електропередач, необхідних для забезпечення робіт атомних станцій, становить 671 млн. доларів, включаючи 260 млн. доларів для забезпечення робіт, необхідних на інтеграцію Дністровської гідроелектростанції.

Обсяги необхідних капіталовкладень в електроенергетику України визначено. Реальних інвестицій в галузь поки що, практично, немає. Бізнесмени Заходу очікують реформ, але український уряд з цим не поспішає. В дійсності, цієї зими не варто надіятися, що лампочки в наших квартирах горітимуть круглодобово, як в минулі роки. В Азербайджані, наприклад, електроенергія в квартири подається на 3-4 години в добу, і наші керівники енергетики переймають у них досвід щодо організації таких відключень споживачів від електромережі.

Указ Президента щодо забезпечення держави електроенергією

13 жовтня 1994 року Президент України видав Указ «Про заходи щодо забезпечення народного господарства й населення України електричною та тепловою енергією в осінньо-зимовий період 1994-1995 року», який передбачає поступовий перехід до нерегульованих державою цін на електроенергію.

Указ Президента зобов'язує Кабінет Міністрів в тижневий термін створити Оперативну міжвідомчу комісію з питань енергетичного комплексу на чолі з віце-прем'єром України, включивши до її складу перших керівників виконавчої влади.

Завдання цієї комісії — визначити централізований розподіл в осінньо-зимовий період паливних ресурсів, що постачають підприємства Держкомітету з нафти й газу, а також Держкомітет з вугільної промисловости, які повинні забезпечити паливом електростанції за нормативами постачань на добу: вугілля — не менше ніж 90 тис. тонн, газу — 55 млн. куб. метрів, паливного мазуту — 25 тис. тонн.

Комісія має розробити порядок формування тарифів на теплову й електричну енергію та механізм їх коректування в залежності від вартости енергоносіїв, передбачивши при цьому перехід у другому кварталі 1995 року на нерегульовані державою ціни за електроенергію. Як відомо, нині ціни на електроенергію дотуються за рахунок держави. Тарифи для населення занадто занижені в порівнянні з тарифами для промислових споживачів. Це призвело до вдвічі більшого споживання населенням електроенергії в цьому році.

Указ зобов'язує Міністерство енергетики визначити граничні для підприємств рівні споживання електроенергії на осінньо-зимовий період 1994–1995 рр. та забезпечити контролю за їх виконанням. В той же час Указ передбачає надання понад нормативних обсягів електроенергії споживачам, але вже за цінами, що відображують реальну собівартість електроенергії, тобто без урахування дотацій держави на пальне для виробництва електроенергії. При цьому відмінюються обмеження на ціни за електроенергію при їх закупівлі.

Спільне виробництво діагностичного обладнання для атомних станцій

У вересні 1994 року американська фірма «ЕйБіБі Комбущен Інженерінг» розробила й передала в науково-виробниче об'єднання «Хартрон» пропозиції для створення спільного підприємства «АВВ-Хартрон».

Як повідомив генеральний директор «Хартрону» Яків Айзенберг, заплановане до створення спільне підприємство спеціалізуватиметься на виробництві обладнання для ядерних реакторів, котлів, труб для атомних станцій України.

Створення майбутнього СП плянується у вигляді закритого акціонерного товариства, де частка «Хартрону» становитиме 49%. Загальні витрати на організацію спільного виробництва оцінюються в 25 млн. доларів США, 80% яких обіцяє покрити американська сторона.

Основне завдання запланованого до створення СП — організація виробництва комплектуючих до контрольно-вимірювальних систем для атомних станцій, а також на українських підприємствах.

Запланований річний обіг, починаючи з 1995 року й до 2000 — 35 млн. доларів, без врахування продажу в країні СНД, де експлуатуються промислові реакторні установки ВВЕР-1000.

В червні 1994 року підписано Меморандум про взаєморозуміння між «ЕйБіБі Комбушен інженерінг», «Хартроном» та Хмельницькою АЕС, яка висловила бажання надати дослідну станцію для запровадження виробленої на майбутньому СП продукції. Держкоматомом України затверджено участь Хмельницької АЕС як дослідної станції.

Світовий Банк готовий співфінансувати гідро- і енергетичні проєкти

15 жовтня завершилася триденна українсько-німецька нарада з проблем техногенно-екологічної безпеки в промисловості. На національному рівні визначені основні напрямки співробітництва українських і німецьких екологів. Німецькими експертами буде передано допомогу Україні в розробці методик визначення екологічно небезпечних підприємств, а також створення в Україні базового Закону про техногенну безпеку.

Робота здійснюватиметься спільними групами українських та німецьких екологів. Розроблені пропозиції буде надано на затвердження Верховній Раді України.

Фінансування пілот-проєкту здійснюватиме німецька сторона через Федеральний бюджет в рамках діяльності Міністерства охорони навколишнього середовища та атомних реакторів ФРН. Крім того, німецька сторона передбачає залучити кошти програми технічної допомоги країнам колишнього Союзу — ТАСІС. Кошти плянується надати, крім консультативної допомоги, — на інвестування реальних проєктів в промислові об'єкти. Повний обсяг фінансування поки що не визначено.

Світовий банк готовий надати кредити для реалізації розробленого в Міністерстві енергетики України проєкту реабілітації Дніпровського каскаду гідроелектростанцій, загальною вартістю 150 млн. доларів США, — повідомив УІС Томас Карні, експерт Світового банку з енергетичних проєктів. Реалізацію проєкту заплановано на початок 1995 року.

Запропонований кредит Світового банку складає 100 млн. доларів терміном на 17 років. Річна ставка погашення кредиту — 7,3%.

На початку січня 1995 року плянується зустріч керівництва Світового банку з представниками українського уряду для узгодження умов отримання кредиту.

Техніко-економічні обґрунтування реабілітації Дніпровського каскаду профінансовано за рахунок грантів, наданих Світовим банком обсягом в 560 тис. доларів.

Встановлена потужність гідроелектростанцій України становить біля 5000 мВт. Більшість станцій були побудовані понад 20 років тому і потребують модернізації — необхідно встановити нові високоефективні турбіни, замінити обмотки генераторів.

Потужності гідроелектростанцій, що виробляють біля 5% від загальної кількості електроенергії, що виробляється в країні, розраховані на покриття пікових, тобто короткострокових навантажень в мережі. Нестача цих потужностей призводить до падіння частоти в мережі нижче 49,5 Гц.

Початок реалізації планується у середині 1995 року. За даними Світового банку, основні невирішені проблеми, які гальмують початок реалізації, це корпоратизація підприємств, що виробляють електроенергію, і запровадження ринкового ціноутворення.

Як відомо, розроблений в Міненерго план заходів, що передбачає приватизацію енергетичних підприємств, Кабінетом Міністрів не затверджено. Ринкові перетворення в галузі розпочнуться після осінньо-весняного максимуму навантаження.

Заплановані до модернізації теплові електростанції повинні збільшити термін служби на 20 років. До того ж передбачається зменшення споживання імпортованої нафти та газу, збільшення потужності, зниження забруднення навколишнього середовища.

Для вибраних до модернізації теплових електростанцій було розглянуто три види модернізацій. Оцінка витрат на модернізацію розроблена фірмою «Есбі» для Європейського банку реконструкції та розвитку. Оцінку витрат для встановлення необхідного технологічного обладнання засновано на моделях Міністерства енергетики США.

Нині в Україні функціонують 14 великих теплоелектростанцій. В Україні відсутні станції, сконструйовані за технічними стандартами, прийнятими на Заході, що відрізняються високою ефективністю при низькому рівні впливу на навколишнє середовище.

Фінансова підтримка Світового банку Україні може скласти 700–800 млн. доларів при умові запровадження комплексної програми економічних реформ.

В даний час Світовим банком готуються до реалізації 17 проєктів. Окрім того, в стадії підготовки знаходяться 11 проєктів-досліджень, що фінансуються за рахунок грантів, мобілізованих Світовим банком.

Український «ХАРТРОН» і американський «ВЕСТНІНГ АУС» творять КОНСОРТІУМ «ВЕСТРОН»

29 вересня у Харківському науково-виробничому об'єднанні «Хартрон» відбулося підписання установчих документів спільного українсько-американського підприємства — консорціуму «Вестрон».

Мета створення консорціуму — співпраця у галузі виробництва автоматизованих систем управління технологічними процесами (АСУ ТП) для атомних і звичайних електростанцій та промислових підприємств. Засновниками «Вестрона» є «Хартрон» і американська «Вестінггаус».

Реєстрація СП відбудеться найближчим часом у відповідності з українським законодавством. Створенню спільного підприємства сприяла домовленість між Вашингтоном і Києвом про співпрацю в галузі конверсії, підписана у травні цього року міністром оборони США Вільямом Перрі та віце-прем'єром України Валерієм Шмаровим.

Під реалізацію пілотного проєкту конверсії урядом США за програмою «Нанна-Лугара» (допомога для здійснення конверсії військового виробництва) виділено максимально можливий, згідно з програмою, обсяг фінансування — 5 млн. доларів США.

За умовами договору, сторони мають намір до 1996 року перетворити консорціум «Вестрон» в акціонерне товариство.

Консорціум створюється як проміжна структура, — повідомив Євген Синельников, директор підрозділу «Хартрон-Енергія космосу». Сьогодні питання акціонування «Хартрону» вирішується урядом України. Частка «Вестінггаусу» у створюваному консорціумі становить 51%.

За словами Євгена Синельникова, в 1996-97 рр. повинна розпочатися масова заміна обладнання автоматики та систем управління АЕС.

У створюваному комплексі автоматизованих систем управління технологічними процесами для АЕС українською стороною буде розроблено системи нижнього і середнього рівнів, а також програмне забезпечення комплексу.

«Вестінггаус» надасть свої технології, візьме участь у розробці верхнього рівня АСУ ТП, де застосовуються потужні обчислювальні станції.

Виробництво обладнання, що зараз розробляється, буде налагоджено, зокрема, на Харківському «Моноліті», Київському радіозаводі та ін.

Вартість систем управління, що використовуються на західних атомних станціях, становить від 100 до 150 млн. доларів США. Передбачається, що вартість українського аналогу буде вдвічі нижчою.

На території України діють 12 реакторних установок ВВЕР-1000, ще три — у стадії завершення.

За повідомленнями американських експертів, «Вестінггаус» вже почала поставки обладнання в Україну. Розрахунок за надану американською стороною технологію здійснюватиметься з прибутків «Вестрону», частина з яких піде на оплату за надану ліцензію; частина прибутків йтиме на розширення виробництва в Україні.

Упродовж 30-ти років «Хартрон» — провідний у колишньому СРСР розробник систем управління, обчислювальних комплексів, складного електронного обладнання для різних типів ракет і космічних апаратів.

Підприємство було засновано в 1959 році як Спеціальне конструкторське бюро № 692, перейменоване у 1992 році на «Хартрон».

Вченими «Хартрону» створено системи управління для найпотужнішої в світі ракети-носія «Енергія», ракети «Циклон», міжконтинентальних балістичних ракет СС-18, СС-19, орбітальних модулів «Квант» і «Кристал», а також для 152 супутників серії «Космос».

Протягом останніх п'яти років, в результаті конверсії виробництва, «Хартрон» займається розробкою АСУ ТП промисловості й енергетичного комплексу. Розроблено обчислювальні засоби для систем управління в коксо-хімічній промисловості і метрополітені. Розпочато розробку систем управління для АЕС і систем релейного захисту електростанцій. Розроблено системи управління для газоперекачуючих станцій та продуктопроводів.

Підприємством розроблені і серійно виробляються кілька типів медичного обладнання, систем електронних кредитних карток для автозаправочних станцій. Здійснюється масове виробництво таких побутових товарів, як автомобільна електроніка, інерційні та радіокеровані іграшки, що демонструвалися на виставці в Нью-Йорку в 1993

році. На підприємстві ведеться збирання персональних комп'ютерів з імпортних комплектуючих.

НПО «Хартрон» очолює Міжрегіональну асоціацію «Асоціація Електроніка-Космос», до якої входять понад 25 провідних підприємств України та Росії.

До складу НПО «Хартрон» входить 6 автономних конструкторських бюро, 3 заводи та окремі підрозділи, розташовані в Харкові та Запоріжжі, в яких працює понад 10 тис. чоловік. Всі КБ організовані за продуктивним принципом, що означає, що повний технологічний цикл «Технічне завдання — розробка — готова продукція» заключені в одному конструкторському бюро і воно є володарем розробленої продукції. На думку західних експертів IESC рівень підготовки вчених, математиків, інженерів і ін. технічних працівників «Хартрону», не поступається рівневі відповідних спеціалістів США.

*

Розроблений в Міністерстві енергетики плян заходів щодо реструктуризації електро-енергетики України, що передбачає також приватизацію енергетичних підприємств, Кабінетом Міністрів не затверджено. Як повідомив Анатолій Гриценко, радник міністра енергетики, ринкові перетворення в галузі розпочнуться після закінчення осінньо-зимового максимуму навантажень.

Гальмує початок ринкових перетворень критичний стан у галузі внаслідок незадовільного забезпечення електростанцій паливом.

Проект перебудови енергетичного комплексу України на замовлення Міністерства енергетики, розроблено американською «Путнем енд Барлет ЛТД», загальною вартістю 2 млн. доларів.

Проект передбачає побудову енергосистеми за принципами пула, коли прибуток учасників надходить в загальний казан.

Виданий Президентом України в кінці травня 1994 року Указ «Про заходи щодо ринкових перетворень в галузі електро-енергетики України» зобов'язав Кабінет Міністрів підготувати плян заходів щодо реструктуризації електроенергетики та проведення приватизації в галузі, що є найбільшим монополістом в країні.

Не затверджений урядом плян заходів щодо реструктуризації галузі передбачав:

- затвердження переліку підприємств, включений в створювану Державну енергетичну компанію та її створення (червень-вересень 1994 р.);
- створення держпідприємства «Енергоринок» (липень 1994 р.);
- визначення складу регіональних енерго-постачаючих компаній (листопад 1994 р.);
- корпоратизація електро-енергетики, яка передбачає створення державних енерго-генеруючих акціонерних компаній, а також регіональних енерго-постачальницьких державних акціонерних компаній (листопад-лютий 1994 р.).

Початок приватизації електро-генеруючих підприємств планувався на початку січня 1995 року; регіональних (обласних) енерго-постача-

льницьких державних акціонерних компаній — у червні 1996 року.

На думку експертів Міненерго, в результаті проведення ринкових реформ зросте ефективність роботи галузі за рахунок конкуренції виробників, а також галузь стане відкритою для інвесторів, які пропонують нові технології спалювання вугілля, проєкт яких вже розроблено.

Українсько-німецьке підприємство «АГРОС»

За проєктом українсько-німецького спільного підприємства «Агрос» здійснюється запровадження сільсько-господарськими підприємствами України інтенсивних технологій вирощування цукрових буряків. Технологія передбачає повне забезпечення всіма засобами матеріально-технічного забезпечення — використання нових сортів насіння, повної дози мінеральних і органічних добрив, комплекс захисту рослин від хворіб, комплекс механізації польових робіт.

Проєкт «Агросу» також передбачає вирощування пшениці, соняшнику, репсу, кукурудзи, гороху з використанням сільсько-господарської техніки і засобів захисту рослин німецького виробництва.

Загальна вартість проєкту — 26 мільйонів німецьких марок, наданих «Агросу» в 1991 році німецькою стороною під гарантії Опікунської ради німецького уряду.

Кредити «Агросу» надані на 5 років під 11% річних ставок. Сплата за надані кредити здійснюється за рахунок вирощеної продукції. Початок погашення кредитів — березень 1993 року, кінець — 1996 рік. В разі несвочасного погашення кредиту, річна кредитна ставка підвищується до 16%.

В 1992 році отримані «Агросом» 26 мільйонів марок було витрачено на придбання сільгосптехніки виробництва німецьких фірм. Засоби захисту рослин були придбані у німецької фірми «Шерін»; насіння господарствам-учасникам реалізації проєкту надала датська фірма «Марібо» та німецька «КВС».

Перший рік співпраці був не дуже вдалим: були допущені серйозні технологічні порушення. Тому в 1993 році «Агрос» не зміг компенсувати відсоткову ставку за надані кредити.

Вже в 1993 році цукровими буряками було засіяно 10 тис. гектарів. Середній врожай на засіяній площі зріс з традиційних 200 до 400 центнерів з гектару, а в деяких господарствах врожайність становила понад 700 центнерів з гектару, — повідомляє Борис Погребняк, директор «Агросу».

Надані німецькою стороною техніка та засоби захисту рослин також використовувалися для вирощування пшениці, кукурудзи, гороху.

Однак, висока врожайність цукрових буряків в минулому році не сприяла своєчасному розрахунку за надані кредити: на початку 1993 року вступили в силу декрети уряду, які зобов'язували недержавних виробників сільгосппродукції одержувати ліцензії та квоти на експорт вирощеної продукції. Відсутність квот змушувала виробників віддавати третину вирощеної продукції державі в якості митного збору.

Таким чином, в минулому році «Агрос» поніс збитки: 5 тисяч тонн пшениці не були реалізовані за кордон. Але все ж таки вдалося

реалізувати 3 тисячі тонн цукру. На початку 1994 року, коли закінчилася дія декретів, що регламентували наявність ліцензій, «Агрос» зміг реалізувати в Голляндію 2 тисячі тонн соняшнику.

В цьому році в реалізації проєкту вирощування цукрових буряків приймають участь понад 300 господарств з дванадцяти областей України. Цукровими буряками засіяно близько 30 тис. гектарів. Для вирощування пшениці на площі близько 100 тисяч гектарів «Агрос» надає сівалки, гербіциди.

Багато господарств звертаються до керівництва «Агросу» з проханням участі в проєкті в наступному році.

Експерти «Агросу» прогнозують в цьому році середній врожай вдвічі вищий від традиційного. Одержаний приріст врожаю дає підстави для успішних розрахунків за надані німецькою стороною кредити. Однак, цьогорічний серпневий Указ Президента знову обмежує вільний продаж за кордон хлібної продукції.

Здавалося б, «Агрос» приймає розумне рішення продати на українському ринку 10 тисяч тонн пшениці. Однак, проконвертувати отриману українську валюту «Агрос» не має змоги. Отримані за реалізовану продукцію купони девальвуються з дивовижною швидкістю.

Продати цукор за кордон також складно: для цього потрібна ліцензія, а отримати таку недержавному виробникові просто неможливо. Коло замкнулося, а борги тим часом зростають.

На сьогодні з наданих німецькою стороною 26 мільйонів марок «Агрос» повернув лише 7 мільйонів.

В Україні запроваджено уніфікований курс карбованця

24 жовтня 1994 року Національний банк України прийняв постанову «Про уніфікацію курсу карбованця до іноземних валют та лібералізацію валютного ринку України».

Згідно з постановою, офіційний курс карбованця від цієї дати встановлюватиметься за результатами торгів на Українській міжбанківській валютній біржі, діяльність якої було припинено 14 місяців тому. Віднині курс карбованця буде єдиним для всіх видів розрахунків.

Постановою також передбачено обов'язкову продаж 50% валютних надходжень, 10% з яких купує Нац.банк, а 40% йдуть на валютну біржу.

На валютній біржі, яка 27 жовтня відновила свою роботу, офіційний курс карбованця становив 78 тисяч карбованців за один долар.

Варто відзначити, що відразу ж після торгів почав падати курс долара на чорному ринку: в той же вечір долар з 92 тисяч карбованців впав до 78 тисяч. Однак, починаючи з наступного дня, вартість долара на чорному ринку знову почала зростати і на 31 жовтня його можна було продати за 85 тисяч.

Дмитро Маївський

член Бюро Проводу ОУН і Проводу ОУН на Землях України, визначний політик, організатор і публіцист, головний редактор офіціозу Проводу ОУН "Ідея і Чин", загинув під час переходу чесько-німецького кордону 19.12.1945 року.

ген. Дмитро Грицай-Перебийніс

*член Проводу ОУН на Землях України, співорганізатор Української
Повстанської Армії і шеф її Головного Штабу. Загинув разом з
Дмитром Майвським під час переходу чесько-німецького кордону
19.12.1945 року.*

ВАЖЛИВІШІ ПОСТУПУВАННЯ ПРОВОДУ КОНГРЕСУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

ЗАЯВА Головного Проводу Конгресу Українських Націоналістів

Рішення Верховної Ради України про скасування Указу Президії Верховної Ради попереднього скликання щодо заборони діяльності КПСС-КПУ в черговий раз виявило її нездатність до конструктивної роботи в ім'я українського народу. Прокомуністичні сили вперто домагалися внесення цього питання у порядок денний, усунувшись від розгляду завдань державного будівництва, нагальних проблем соціально-економічного характеру, хоча саме завдяки використанню популістських гасел їхні представники пройшли до парламента. На жаль, частина депутатів центристських переконань на підставі хибних уявлень про демократію підтримала домагання лівих, у черговий раз продемонструвавши хисткість своєї позиції в розбудові Української Самостійної Соборної Держави. Не менш як 9 голосів відсутніх на засіданні депутатів, що були необхідні для прийняття рішення, відверто сфальсифіковані в ході голосування.

Варто нагадати, що діяльність КПСС-КПУ була заборонена після злочинного путчу ГКЧП 1991 року. Ця заборона з розумінням і піднесенням була сприйнята в Україні, і в усьому світі, адже злочинний комуністичний режим привів до мільйонів і мільйонів людських втрат. Жертви ГКЧП були сприйняті світовою громадськістю, як останні принесені на вівтар перемоги над більшовизмом. Відновлення діяльності КПУ об'єктивно заперечує саме існування демократії, потенційно несе в собі загрозу чергового терору, неминуче призведе до посилення протистояння у Верховній Раді, і в суспільстві загалом.

Конгрес Українських Націоналістів, що покликаний до життя ОУН з-під стягу Степана Бандери, рішуче виступає проти експансії «червоної чуми» на теренах України і проголошує, що буде вести з нею нещадну боротьбу всіма можливими засобами.

Жовтень, 1994

Слава Стецько
Голова Проводу
Конгресу Українських Націоналістів

ДО 35 РІЧНИЦІ ТРАГІЧНОЇ СМЕРТИ ПРОВІДНИКА ОУН СТЕПАНА БАНДЕРИ

Поминальні торжества в цю скорботну річницю розпочалися в Україні у рідному селі Провідника Старому Угринові, що на Калущині. Село готувалося до цього скорботного, але славного свята завчасно. Усюди було прибрано, упорядковано.

Із самого ранку на свято УПА Покрову переповнені автобус за автобусом під синьо жовтими й червоно-чорними прапорами поспішали в це історичне село, що дало Україні Великого Сина, Великого політичного і державного Мужа. На одинадцятю годину довкола пам'ятника Степанові Бандері був здвиг народу.

Панахиду відправив канцлер Івано-Франківської спархії о. Андрій — Роман Кияк — у супроводі 12 священиків. У своєму слові о. Андрій змалював образ славетної Людини, яка стала символом змагу за волю України, і яку пронесли у своїх серцях тисячі воїнів ОУН-УПА в боротьбі з окупантами, мільйони в'язнів, каторжників різних національностей у московсько-большевицьких ГУЛАГ'ах.

Віче-реквієм вів заступник голови районної Ради Євген Гірник, голова районного Проводу КУН (його батько сл. п. Олекса Гірник самоспалився і загинув 21.1.78 р. біля пам'ятника Т. Шевченку на знак протесту проти нищення культури і зросійщення українського народу).

Перше слово надано Голові Проводу ОУН-бандерівців і КУН п. Славі Стецько. Вона розповіла про політичну діяльність сл. п. С. Бандери в еміграції, про його неоцінені заслуги в розбудові організаційної мережі в усіх країнах Заходу, де живуть українці, і про той великий розголос, що був після суду над убивцею Сташинським.

Голова Всеукраїнського Братства УПА М. Зеленчук поділився спомином, як в'язні мордовських таборів сприйняли цю печальну вістку про підле вбивство Провідника ОУН, героїчної пам'яті Степана Бандеру.

Виступило багато промовців і декламаторів, а наприкінці священики посвятили знамено Братства УПА Долинського району.

Великий концерт-реквієм завершив це величне поминальне свято.

На другий день Івано-Франківськ відзначав 52 річницю створення Української Повстанської Армії — УПА — і разом 35-річчя убивства славної пам'яті Степана Бандери.

У катедральному соборі відправлено Панахиду, а опісля на майдані Незалежності вишикувалися колони вояків Братства УПА, відділ гвардійців, церковна процесія, представники державної влади і маси, маси народу.

Похід відбувся центром міста, вулицею Степана Бандери, на меморіяльне кладовище до символічного Хреста загиблим воїнам УПА. На початку вулиці біля меморіяльної таблиці із зображенням Провідника покладено вінки від влади міста й області, від різних організацій, нарід підходив і ставив живі квіти. Далі — Молебень, віче, а ввечері у філармонії святковий концерт.

Святування цих двох річниць із Молебнями й вічами відбулися по всіх містах області і в багатьох селах.

В Яремчі й Татарові відбулися перепоховання 3-х і 4-х повстанців. Гарна сонячна погода сприяла великому напливу народу і всюди ці скорботні, але славні свята пройшли дуже врочисто.

Цим український народ засвідчив, що він свято шанує своїх Героїв, що він гордиться славною звитягою воїнів, провідників і командирів, що він знову готовий до самопожертви в ім'я Української Самостійної Соборної Держави.

Жовтень, 1994

Пресова служба Братства УПА

ЗАЯВА

Київської організації Конгресу Українських Націоналістів з приводу так званого «50-річчя визволення України»

Офіційна влада широко розгорнула підготовку до урочистого відзначення »50-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників«.

Цілковито усвідомлюючи, що впродовж десятиліть у свідомість українського народу вкарбувалися певні ідеологічні стереотипи, і тому ще й зараз дехто сприймає події минулого крізь призму комуністичного світогляду.

Київська організація Конгресу Українських Націоналістів повинна заявити наступне:

Подія, яку називають »визволенням« від німецько-фашистських загарбників, виявилась для України заміною гітлерівської окупації сталінською.

Комуно-більшевицька окупація довоєнних років принесла різноманітні форми геноциду супроти українського народу: голодомори, репресії, мовні та культурні утиски. Саме тому з початком совєтсько-германської війни Організація Українських Націоналістів оголосила боротьбу проти двох окупантів: брунатного та червоного, і створила Українську Повстанську Армію, яка проводила героїчну боротьбу проти обох потужних ворогів. 1944 рік знаменував визволення від німецької окупації та поновлення окупації більшевицької, яка принесла нові втрати українському народові: голодомор 1947 року, відновлення репресій і переслідувань українства. Проти цієї окупації до 1956 — поки вистачило сил — боролася ОУН-УПА, а згодом до цієї боротьби підключилися молодші покоління свідомих українців. Саме ця боротьба врешті-решт спричинила відновлення Української Державности 24 серпня 1991 року.

Тому Київська організація Конгресу Українських Націоналістів, схиляючи голови перед мільйонами жертв серед українців різних політичних поглядів, вважає подібні святкування глумом над їхньою світлою пам'яттю.

*Провід Київської Організації
Конгресу Українських Націоналістів*

1-го жовтня 1994 р. Житомирська обласна організація Конгресу спільно з Волинською ОО Конгресу та Братством УПА організували панахиду по загиблих вояках УПА в селі Симони Ємільчинського району Житомирщини. Панахиду віправили о. Микола з Луцька та о. Михайло з Новоград-Волинського. В панахиді взяли участь націоналісти Волині на чолі з Мелетієм Семенюком; Житомира і Новоград-Волинського, очолювані Сергієм Бабичем, та місцеві жителі.

ЗАЯВА

політичних та громадсько-політичних організацій Житомирщини з приводу святкування 50-річчя визволення України

(УЦС) У зв'язку з підготовкою до відзначення так званого 50-річчя визволення України обласні організації національно-демократичного спрямування відзначають, що ганебне падіння СРСР не поклало край тиражуванню в Україні брехні, покликаної приховати суть червоної совєтської імперії.

Не дивлячись на те, що не лише світ, а й обдурені народи дізналися про знищення російсько-більшевицькими військами в 1920 році молодії Української держави, про жертви голодомору і масові розстріли українців в 30-х роках, про репресії і депортації в 40-60-х роках, про інші злочини большевицької Росії, в підсумковому результаті яких Україна за весь період совєтської влади втратила десятки мільйонів своїх синів і дочок, будівничі «світлого майбутнього» стямилися і почали під новими ширмами СНД і «Слов'янського союзу» реанімувати труп імперії.

І зразу ж повернулися до колишнього — прославлення «подвигів», яких вистачило б для розгляду на кількох Нюрнберзьких процесах.

Проімперські шовіністичні сили в Україні (так звана «п'ята колона»), а до них відноситься більшість владної номенклатури, баламутять людей. Методика обману проста, випробувана: беруть окремих, відірваних від решти явища позитивний момент і на підставі його позитивности виправдовують усі злочини, вчинені комуністичним режимом.

Так і зі святкуванням 50-річчя визволення України, яким намагаються прикрити зовсім інше явище — перехід України від одного окупанта (фашистської Німеччини) до другого (комуністичної Росії).

Позитив — ліквідацію гітлерівської окупаційної влади, яка панувала в Україні з 22 червня 1941 року — виставляють як індульгенцію на вчинені новою окупаційною владою злочини, які цілком підпадають під означення злочинів проти людства.

Не варто забувати, що Україна як держава не була суб'єктом Другої світової війни. Тому українці змушені були воювати в арміях різних окупантів. Ми не можемо мати претенсії до окремих людей, але разом з тим не можемо прославляти їх як захисників України.

А про те, що Україна була колонією Росії, зараз відверто говорять навіть найвищі посадові особи Росії.

Ми шануємо всіх, хто боровся проти німецького і російського окупанта. Зокрема, тих вояків, які в лавах червоної армії воювали з німецьким фашизмом. Але ми хочемо, щоб ці ветерани війни усвідомили, що вони, як і солдати Вермахту, були в окупаційній советській армії.

Червона або советська армія 50 років тому не визволила Україну. Вона не захищала український народ, а, виконуючи волю комуністичних вождів, лише розширювала советську імперію.

Ми заявляємо: 50 років тому в Україні сталося не визволення, а відбулася заміна окупанта коричневого окупантом червоним. Знову продовжилися масові репресії, терор НКВД-МГД-КГБ-КПСС проти українського народу. Навіть було заплановано виселити всіх українців в Сибір, як це було зроблено з іншими народами.

Волю ми здобули лише у 1991 році, коли советська імперія розвалилася.

Ми не повинні забувати день 8 жовтня 1944 року. Але ця дата нашої історії заслуговує не на возвеличення, а на збереження пам'яті про жертви, через які наш народ прийшов до свого державного утвердження. Не на прославлення 50-річчя, а на жалобні мітинги й панахиди про невинно убієнних на своїй і чужій землі. Народ не має права забувати уроки історії, бо це може обернутися повторенням жертв.

Житомир, 3 жовтня, 1994

Конгрес Українських Націоналістів, Братство УПА, НРУ, ОУН, Конгрес національно-демократичних сил, УРП, УКРП, ДемПУ, Спілка незалежної української молоді, Союз українко, Меморіал, Козацько-гайдамацький кіш

ЗАСІДАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ РАДИ

30 вересня 1994 року відбулося засідання політради Львівської обласної організації Конгресу Українських Націоналістів, в роботі якої взяла участь голова Секретаріату Конгресу Українських Націоналістів Геннадій Сіренко та член Проводу Конгресу Сергій Квіт.

На засіданні було розглянуто питання організаційної роботи в районних організаціях області, проведення атестації членства і проведення його до посвяти.

У своєму виступі Г. Сіренко торкнувся питання сучасної політичної ситуації і пов'язаних з цим дій місцевих організацій Конгресу Українських Націоналістів.

Було заслухано звіти ряду районних організацій Конгресу.

Політрадою було прийнято заяви:

1. З приводу агресії Росії проти Чеченської Республіки — Ічкерія.
2. З приводу святкування т. зв. «50-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників».
3. З приводу підготовки до підписання договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією.

ЗАЯВА

Після кампанії шаленого інформаційного, політичного, економічного тиску, економічної, транспортної блокади, спроб утворення маріонеткових «урядів» Росія вдалася до відкритої збройної агресії проти Чеченської республіки — Ічкерія. Так звані «опозиційні сили» фінансуються і забезпечуються озброєнням з Росії, чого російські офіційні інстанції і преса навіть не заперечують.

Все це відбувається при повному потуранні міжнародного співтовариства і українських офіційних чинників. Українські засоби масової інформації тиражують московську брехню про події на Кавказі.

Чеченському народові загрожує тотальне фізичне знищення.

Вважаючи, що кожна нація має безумовне право на створення власної національної держави на своїй етнічній території, висловлюємо свою солідарність героїчній боротьбі чеченського народу проти імперіалістичної агресії Росії.

Вимагаємо від Президента, Верховної Ради й уряду України негайного визнання державної незалежності Чеченської республіки — Ічкерія і встановлення з нею повномасштабних міждержавних стосунків.

Звертаємося до громадськості і правозахисних інституцій з закликом виступити на захист права чеченського народу на національну самобутність і державну незалежність.

Смерть і вічна ганьба московським загарбникам!

Свободу народам!

Свободу людині!

30 вересня, 1994 року

*Політична Рада Львівської обласної організації
Конгресу Українських Націоналістів*

ЗАЯВА

Офіційні чинники України й організації «ветеранів війни» проводять широкомаштабну підготовку до святкування «50-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників».

Ми вважаємо своїм обов'язком нагадати, що Друга світова війна на території України була війною двох імперіалістичних хижаків — гітлерівської Німеччини і большевицької Росії та їхніх союзників за панування над світом, по-суті — тотальною війною проти народів світу, зокрема, українського. Україна понесла в цій війні найбільші матеріальні і людські втрати — загинув практично кожен шостий українець.

Ми усвідомлюємо, що багато наших земляків воювали в рядах советської армії, щиро вірячи, що воюють за визволення України. Ми шануємо пам'ять полеглих у цій війні.

Але ми рішуче проти святкування «визволення». Фальшиві голоси про «національне примирення» зараз звучать особливо по-блюзнірськи, доки Українська Повстанська Армія, яка в тій війні була єдиною збройною силою, що воювала проти всіх окупантів за честь, свободу і незалежність України, досі офіційно не визнана воюючою стороною.

В результаті «визволення» сотні тисяч людей «визволителі» запроторили в тюрми, концтабори, знищили, виселили у віддалені місця колишнього Совецького Союзу.

Тому ми вимагаємо відзначення всіх дат, пов'язаних з Другою світовою війною, як днів пам'яті полеглих і проти святкувань «визволень», «перемог», які не принесли ані визволення, ані перемоги українському народові.

30 вересня, 1994 року

*Політична Рада Львівської обласної організації
Конгресу Українських Націоналістів*

ЗАЯВА

На офіційному міждержавному рівні проводяться переговори щодо узгодження проєкту Договору «Про дружбу, співробітництво та партнерство між Україною і Російською Федерацією».

Усвідомлюючи необхідність міждержавних переговорних процесів, у тому числі і з Російською Федерацією, вважаємо, що в нинішніх умовах, коли залишаються неврегульованими питання, пов'язані з розподілом колишньої так званої «загальносоюзної власності», Чорноморської фльоти, коли має місце втручання з боку Росії у внутрішні справи України, коли нею проводиться політика грубого політичного й інформаційного тиску, економічного шантажу стосовно України, коли Російська Федерація устами своїх найвищих державних мужів заявляє про свою

»особливу роль«, »виключні інтереси« і т. д. на теренах колишнього СРСР, коли РФ в тому числі й збройною силою топче право народів на національну незалежність, вважаємо підписання Договору передчасним.

Доки в тексті проєкту Договору нема однозначного визнання непорушності територіяльної цілісності і недоторканости кордонів України нині і в майбутньому, його підписувати не можна.

Недопустимим є включення в текст проєкту Договору статей про взаємну допомогу в агресії, оскільки воно суперечить принципам нейтральности та позабльокowości України.

Норма подвійного громадянства, на включенні якої в текст Договору наполягає російська сторона, може служити приводом для втручання Росії у внутрішні справи України під приводом захисту інтересів своїх громадян, і тому мусить бути виключеною з тексту проєкту Договору.

Недопустимим є внесення в текст Договору статей, які регулюють питання економічного характеру, що регулюються загальновизнаною світовою практикою, як формування спільного економічного простору на основі вільного пересування товарів, послуг, капіталів, безконтрольної міграції людей, вільного транзиту осіб, безоплатного транзиту вантажів через Україну, що веде до повернення України в колоніальний стан, не дає змоги реалізувати один з основних атрибутів суверенности — контролю над власною територією, використовувати унікальне геостратегічне розташування України.

Водночас ми вважаємо, що в текст Договору мусять бути внесені положення про адекватність забезпечення культурних та освітніх потреб української меншини в Росії і російської — в Україні, спробітництва в питаннях відновлення прав депортованих народів та у справі спасіння та збереження середовища Азово-Чорноморського басейну.

Ми вимагаємо від українських державних чинників більшої рішучости у відстоюванні українських національних інтересів, а при неприйнятті Росією українського варіанту Договору — перервати переговорний процес.

Ми закликаємо всі українські політичні, громадські організації, всіх патріотів України бути пильними і активною боротьбою за інтереси Нації, за збереження та зміцнення нашої Незалежної Держави не допустити втягнення її в нове колоніальне ярмо.

Геть новий зашморг, що його нам готує російський шовінізм!

30 вересня, 1994 р.

*Політична Рада Львівської обласної організації
Конгресу Українських Націоналістів*

ПОЛІТИЧНА РАДА КОНГРЕСУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Дня 9 жовтня 1994 р. відбулося чергове засідання Політичної Ради Конгресу Українських Націоналістів, на якому пролунало вступне слово Голови Конгресу Слави Стецько.

Звітну доповідь про засідання Проводу Конгресу мав заступник Голови Конгресу Сергій Жижко, який дав детальну аналізу стосовно засідання Проводу.

Про діяльність депутатської групи доповів народній депутат Михайло Ратушний.

Зачитано звіти про роботу Секретаріату Конгресу та голів Обласних організацій.

Юрій Семенюк звітував про роботу підприємницьких структур, які співпрацюють з Конгресом.

Політична Рада Конгресу проходила в атмосфері конструктивної роботи. Було прийнято ряд заяв та рішень, одним з яких є рішення доцільності створення при Конгресі інформаційної служби Конгрес-інформ, яка повинна піклуватися про інформаційний зв'язок Конгресу з засобами масової інформації.

(Повідомлення підготувала Леся САМІЙЛЕНКО)

ЗАЯВА

Головного Проводу Конгресу Українських Націоналістів

Протягом 7-8 жовтня 1994 р. в Україні бучно відзначено 50-ту річницю т. зв. звільнення України від німецько-фашистських загарбників. Конгрес уже виступав із роз'ясненням своєї принципової позиції в цьому питанні. Громадяни незалежної Української Держави повинні бути свідомі того, що 50 років тому відбулося не визволення України, а заміна одного кровавого окупаційного режиму іншим — не менш кровавим і жорстоким, не менш україножерним і антигуманним, а ще більш підступним і підлим — комуно-імперським режимом Москви.

На жаль, у складі московських орд, що лавіною насувалися на паралізовану жахом Європу, були й українці. Лилася українська кров, але лилася вона «не за Україну, а за її ката».

Вічна пам'ять полеглим, але українці повинні зрозуміти, що ця кров була пролита марно, це не була кров у підмурівок української незалежності.

Але імперіялісти вбивають не тільки тіло, вони хочуть і душу розтліти, хочуть зробити живих заложниками убіснних. Відбувається очевидна спекуляція: кров полеглих і пам'ять про них, живих, використовуються для здійснення московського задуму — створення новітньої імперії.

Такі святкування використовуються для пропаганди чужих і ворожих українському народові ідей, спроб підвести Україну до смертельно небезпечних політичних дій і рішень. Це і намагання реабілітації КПСС, і втягування України в Евразійський простір, і накидання Україні антиукраїнського договору з Росією, і підписання угоди про МЕК, і затягування рішення про будівництво нафтового терміналу, і намір введення другої офіційної мови.

Антидержавна комуністична гідра підіймає в Україні свої голови.

Відбуваються наступи на твої життєві права, на твоє майбутнє. Не піддаваймося на провокації новітніх імперіялістів. Не даймо вести себе в оману облудним залишкам »миротворців«!

Україна буде вільною без »допомоги« і всупереч їх злочинним задумам і дії.

Київ, 8-9 жовтня, 1994 р.

Слава Стецько

Голова

Конгресу Українських Націоналістів

ЗВЕРНЕННЯ громадських організацій, політичних партій та громадсько-політичних об'єднань Луганщини до Президента України Леоніда Кучми

Ми, українці Луганщини, до глибини душі обурені антиукраїнською політикою сьогоднішньої адміністрації, посадовими особами різних рівнів у нашій області.

Закон »Про мови...« та державна програма не тільки не виконуються, а й грубо порушуються. Цинічні заяви про двомовність обговорюються на сесіях Рад усіх рівнів, самочинно проводилося опитування про двомовність під час виборів до Верховної Ради, що мало чисто провокаційний характер. Посадові особи та депутати різних щаблів переконують громадськість, що українська мова є безперспективною, що у короткий термін будуть визначені дві державні мови, тим самим відпадає потреба в українських школах.

Українці, яких зрусифікували ідеологи колишньої імперської системи на засадах деформованої історії і меншевартості мови та культури України, використовуються як п'ята колона. Офіційна влада практично продовжує процес насильницької русифікації українського населення області. Внаслідок цього за переписом 1989 року 498.955 українців зреклися рідної мови, вони стали »русскоязычным населением«. Віце-прем'єр І. Курас називає їх »українськими росіянами«.

Марево шовіністичного комунізму і далі вештається по Луганщині. Новітні »інтернаціоналісти« перевершили навіть Сталіна та його помічників: україномовні газети (»Прапор перемоги« та »Молодо-гвар-

дієць») зліквідовано. Назви вулиць залишилися у душі «развитого соціалізму». Ваша обіцянка, пане Президенте, надати російській мові статус офіційної, ще більше роздмухала українофобію.

Комуно-шовіністи, що під демагогічними гаслами знов прийшли до влади, намагаються нав'язати населенню області свою диктатуру, ідеологію та «общепонятный язык». Через те майже зникли в нашій області українські книжки та часописи. Натомість повсюди «Правда», «Российская газета» тощо. Порнографія, насильство, бульварщина — по всіх книгарнях, кіосках, на телебаченні.

Офіцери Луганського військового училища у своїх виступах на обласному телебаченні переконують своїх курсантів і населення, що їх ідеологія — то Петро I, Катерина II, О. Суворов та інші кроваві деспоти та насильники українського народу.

Колишній представник Президента у Лутугінському районі Рубан на конференції вчителів заявив: «Донбасс не станет на колени перед Киевом!» І ніхто з офіційних осіб йому не заперечив, бо більшість з них — його однодумці. Як і при Кравчукові, так і зараз, антиукраїнська історія не припиняється, а загострюється.

У час, коли Україна відзначала третю річницю свого існування, на обласному радіо їх «благословив» новоспечений ідеолог — учитель історії середньої школи № 33 Ф. Горелік. У своєму виступі він оспівував «героїчний подвиг» серпневих патріотів-путчистів, які намагалися захистити «єдиную неделимую империю — Советский Союз». Перепало усім, хто організував «парад суверенітетів». Звичайно, його виступ відбувся з відома патріотів-шовіністів. А 24.8.1994 р. обласний центр нічим не нагадував про всенародне свято Української держави, яке з великою урочистістю відбулося у столиці та інших містах і селах України.

Напередодні свята відбувся у Луганську урочистий вечір. Голова обласної Ради Купін не був присутнім на урочистостях, бо хіба личить такому партбосові бувати на таких «збіговиськах»? Свято закінчилося провокаційними антидержавними закличками.

Сплинуло небагато часу від того, як І. Курас став говорити про регіональне управління областей, а до Купіна прибули представники донського козацтва з проханням виділити «живописний уголок «Шаров Кут» Станично-Луганського району для «исконных владельцев», дозволити їхню символіку, як елемент «государственности».

Тепер для показухи іноді дозволяється і навіть заохочується «шароварний патріотизм» на сцені, але ні до української школи, ні до історичної правди руки не доходять.

Керівництво обласним відділом освіти справу відродження української школи фактично пустило на самоплив: «Воля родителей и педагогов выбирать язык обучения». Будь-який захід національного відродження натрапляє на глуху стіну байдужості та зневаги. Показовим є руйнація хреста-пам'яті жертвам голодомору 1932-33 рр. на Луганщині у місті Сватовому у день Скорботи. Німеччина сплачує борги жертвам фашизму, а чи прокинеться сумління російських громадян на захист українців, які перенесли духове спустошення, руйнацію мови, культури, історичної правди?

Громадськість України повинна знати, що українська Луганщина все ще у смертельних обіймах шовіністично-імперських сил. Тут на споконвічних українських землях відбувається тиха окупація комуністично-імперськими силами на користь «матушке Росии».

Пане Президенте, ми вимагаємо, щоб закони України виконувалися, а не обговорювалися, зокрема Закон «Про мови...», в якому все чітко зазначено: державна мова України — українська.

*Голова Луганського обласного
об'єднання ВУТ «Просвіта»*

(підпис) Р. Лук'яничук;

Голова обласного провону

(підпис) В. Кук;

Конгресу Українських Націоналістів

(підпис) А. Клиничук;

Голова Спілки політв'язнів

(підпис) С. Сушков;

Голова Луганського ОО УРП

Голова Луганської організації

(підпис) І. Низовий;

Спілки письменників України

Отаман Луганського товариства

(підпис) Дугник

Українського козацтва

ЗВЕРНЕННЯ

**народного депутата України О. Матківського
(Здолбунівський в/о Рівненщини)
до народніх депутатів Верховної Ради України,
зачитане на пленарному закритому засіданні ВРУ
4 жовтня 1994 року**

Шановні депутати!

Вже тривалий час в Україні на державному рівні йде підготовка до святкування 50-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників. По різному ставляться політичні сили до оцінки цієї події. Але незаперечним є те, що мільйони людей стали жертвами вакханалії, влаштованої двома світовими тиранами і злочинними політичними системами фашизму й комунізму, що стояли за ними. В цивілізованих країнах ці жертви вшановуються незалежно від того, на якій стороні вони опинилися і яка доля їх спіткала. На жаль, Україна, яка проголосила себе демократичною державою, що поважає всі міжнародні правові норми щодо захисту людини, залишається осторонь долі мільйонів своїх співвітчизників.

Зокрема це стосується бійців Червоної армії, які внаслідок керівництва бездарними військовими чинами потрапляли цілими дивізіями, арміями в оточення, потім у полон, нелюдські умови німецьких концтаборів, а на додаток — ще й до советських ГУЛАГів.

Сумнозвісні укази № 250-252 тодішнього головнокомандувача І. Сталіна таврували таких людей зрадниками батьківщини і заперечували існування советських військовополонених. Він порушував міжна-

родні угоди про правила ведення військових дій та статус військовополоненого.

На сьогодні ця проблема замовчується і жодна з держав колишнього ССРСР не зняла зі своїх громадян це зловіще сталінське тавро «зрадник». Згадані укази не відмінено на державному рівні. Живими лишилося ще багато учасників війни, честь яких потоптано та перед ними не вибачилася держава. Та й перед пам'яттю загиблих, замучених, безвісти пропалих ми не маємо права мовчати.

Існує міжнародня благодійна фундація мартирології народів з центром в Польщі, представниками якої є 8 держав Європи, Ізраїль. Вона займається захистом прав, збором інформації про долю колишніх військовополонених у Другій світовій війні. Тиждень тому її філію зареєстровано і в Україні. Однак вагоме слово в цій проблемі повинна сказати й держава.

Тому я пропоную в честь наближення піввікової дати завершення страшної трагедії на українській землі позбутися тої страшної, триваючої несправедливості до наших земляків. Доручити комісіям з питань прав людини, з питань оборони вивчити обставини справи і в законодавчому порядку зняти ганебне сталінське тавро «зрадників», яким таврували наших співвітчизників.

ЗАЯВА

Громадськість нашого краю висловлює занепокоєння з приводу позиції віце-прем'єра та Міністра оборони України Валерія Шмарова стосовно можливої українсько-російської Угоди про протиповітряну оборону в контексті загального міждержавного договору між Україною та Росією.

Згідно з твердженням В. Шмарова, «існують попередні наміри Угоди про військово-технічну співпрацю, кооперативні зв'язки ВПК двох держав і попередні документи про стосунки в галузі ППО, у галузі обслуговування ракетних комплексів, яка передбачає відповідальність Росії за охорону повітряного простору України в обмін на експлуатацію Росією станцій ППО в Євпаторії, Миколаєві та Мукачеві (часопис «Міст» — 1994, — 26 вер. — ч. 3957).

Безперечно, реалізація подібних антиукраїнських заходів призведе до соціального напруження у краю, що вже було в минулому у випадку з Пістрялівською РЛС.

Тому рішуче протестуємо проти відновлення російської військової присутності в нашому краю, проти перетворення Закарпаття у російський військовий полігон. Охорона ядерною державою повітряного простору держави неядерної не відповідає принципів позабльовості, що її задекларувала Україна.

За дорученням:

*Обласної організації Конгресу Українських Націоналістів —
Василь ГУРЗАН,
Закарпатської Обласної організації Української
Республіканської партії (УРП) —
Олександр МАЛЕЦЬ,
Мукачівського міського клубу Партії
Зелених України (ПЗУ) — Василь БЛИСТИВ*

ЗАЯВА-ПРОТЕСТ

Від редакції

Ця «Заява-Протест» за підписом працівників Інституту народознавства та Інституту українознавства НАН України появилася на сторінках преси в Україні під сам кінець червня і в початкових тижнях липня 1994 року. Був цей переважливий документ часу заадресований тогочасній Верховній Раді України, тогочасному Президентові Л. Кравчукові, і тогочасному міністрові культури Іванові Дзюбі. Від цього часу зайшли великі зміни як в остаточному стані Верховної Ради України, так і на форумі Президента України і міністра Культури в Українській Державі. Не змінилася тільки постава поважнішої кількості членів Верховної Ради України до української мови як мови офіційної і урядової у Верховній Раді і в цілому публічному життю населення України. Це важливе питання сьогодні складніше, ніж це було пів року тому. Надавно відновлена Комуністична партія України веде, для прикладу, на сторінках свого пресового органу «Комуніст» відкриту акцію проти української мови як мови офіційної в Українській державі, бо це, мовляв, дискримінує інші мови, а головно російську мову, якою розмавляє біля 16,9 мільйона всього населення України, а мову українську підносить до мовного фундаменталізму, що загрожує розколам та дестабілізацією суспільства. А в існуючій обстановці на форумі Верховної Ради ця партія становить чи не найбільшу групу. Орган тієї парії «Комуніст» друкується сливе від свого першого числа двома мовами, чого не практикували попередні офіційні органи тієї ж партії («Радянська Україна», «Робітнича газета»). У зв'язку з цим ані на крихітку не втратила на своїй важливості й актуальності червнева «Заява-Протест» в обороні української мови в Українській Державі та проти зросійщення Верховної Ради України. Цю «Заяву-Протест» передруковуємо повністю як вислів нашої всесторонньої піддержки процесам унезалеження української мови й культури від дальших плянів і конкретних заходів їхнього нищення новішими середниками русифікації у власній українській державі.

Головний Редактор

Ми, науковці двох інститутів Національної Академії Наук — Інституту народознавства та Інституту українознавства, керуючись патріотичними спонуканими громадян Української Держави, а також спираючись на свої фахові знання і розуміння внутрішніх механізмів суспільних процесів (зокрема процесів етнокультурних та лінгво-соціальних), заявляємо таке:

Засилля російського мовлення у Парляменті України (на рівні офіційних виступів) є замахом — свідомим чи неусвідомленим — на особливий функціональний статус української мови як мови державної, котра повинна повною мірою обслуговувати всі соціально та державно значущі ділянки нашого суспільно-національного буття.

Цілком очевидне звуження (навіть порівняно з періодом до перевиборів) сфери функціонування української мови як офіційної державної мови об'єктивно є **продовженням процесу зросійщення України**, розгорненого ще династією Романових, а відтак московським большевизмом та його малоросійськими коляборантами. **Верховна Рада сьогодні об'єктивно стає плавильним казаном зросійщення**. Адже російські виступи депутатів (у тому числі і тих, які непогано знають українську мову), розтиражовані радіо та телебаченням, фактично морально і психологічно легітимізують неповагу до української мови як мови офіційного вжитку. Цей задавнений уже хронічний процес зросійщення не дає можливості українській мові та українському мовленню врешті-решт утвердити свій власний інформаційно-культурний потенціал — той потенціал, котрий вороги України цілеспрямовано нищили, розмивали, притлумлювали протягом трьох століть антиукраїнськими указами, циркулярами, колоніальним розбосом. Потенціал, який, на жаль, не знаходить сьогодні собі підтримки навіть у самої держави, бо ж державні мужі продовжують нехтувати цим атрибутом державности і цим суттєвим (відносно самостійним) фактором державотворення.

Усе нові й нові спроби і далі звужувати спектр суспільно-національних функцій українського мовлення через приниження і престижного статусу українського слова в парламенті України не лише надає цілком очевидного антиукраїнського забарвлення самим засіданням Верховної Ради (бо зневага до українського слова є тільки індикатором зневаги до нашої культури і до народу загалом), а й стає дійовим чинником подальшого зросійщення самої людности України. Адже українські масмедії (насамперед радіо та телебачення) через відомі нам соціально-психологічні механізми масового навіювання та наслідування «закарбовують» у масову буденну свідомість несприятливі для української мови (а отже, і для української культури загалом) стереотипи мовної поведінки. Такі стереотипи — своєю чергою — продовжують підтримувати хибне (і, безперечно, дискримінуюче) уявлення колоніальних часів щодо «предпочтительності» (більшої функціонально-стильової розвиненості і більшої адекватності (навіть найдрібнішої європейської країни) такого «роздвоєння» собі не дозволив би.

Це останнє дуже істотно гальмує динаміку процесів націотворення в Україні, процесів утвердження української нації у власній своїй суб'єктності як окремого цілісного чинника загальнолюдської історії. Своєрідна мовна інтерференція у парламенті (та в інших життєво важливих для нації сферах) сповільнює — сповільнює у загальнонаціональному масштабі — розвиток української національної самосвідомості. А без цієї останньої (рівень якої ще дуже низький) абсолютного неможливе досягнення нацією як системою, що самовідтворюється і самоорганізується, **необхідного порога етнополітичної інтегрованості**. Маємо не просто ситуацію білінгаїзму. Маємо розколину в самому ядрі української культури. Розколину, поглиблення якої продовжується.

У цьому випадку з мовною (етнолінгвістичною) ситуацією йдеться не просто про змінювання зовнішніх етикеток (какая різниця, — мовляв — на каком языке?!, адже основне — це зміст...), а власне про **сутнісний зміст національно-державних процесів у системі яких мовні процеси не**

просто оформляють, а формують (формують систему смислів; формують певну систему орієнтацій; формують специфічну мережу певних каналів комунікації, що складають на життєво важливу, сказати б, **кровоносну систему етносоціального організму**). Адже національна культура (у тому числі й політична культура нації) реалізується насамперед у мережі мовних комунікацій.

Білінгвізм українського парламенту справді відповідає ситуації у суспільстві. Проте парламент повинен моделювати **майбутнє нації, бути взірцем майбутнього, а не в'язнути, не грузнути в завалах, у руїнах колоніального минулого України**. Саме мовленнєво-комунікативні процеси, процеси інформаційні (а етнос є власне своєрідним згустком внутрішніх комунікативних зв'язків), — це той цемент, що повинен **скріпити наш народ, добудувати його до рівня повнокровної і повноцінної** (а не наполовину змаргіналізованої, наполовину засимільованої) нації, сприяти його якнайскорішому самоусвідомленню як **суб'єкта власної своєї історичної долі**. Тому мова і мовлення є у цьому контексті не просто звичайною «технікою спілкування», а потужним акумулятором психоментального і культурного досвіду, інтегратором нації, чинником націотворення. Уся риторика про розбудову державности зводиться нанівець, якщо самі «будівничі» не навчилися (чи не бажають навчитися!) орудувати одним із знарядів будівництва.

Ось чому своєрідне «розріджування» українського мовлення в **офіційно-державній сфері** мовленням російським і надалі продовжує розвивати нашу самотождність (як і 50, як і 100 років тому); продовжує загрозливо поглиблювати кризу нашої національної ідентичности. Все це дуже ускладнює здійснення одного з найважливіших для майбутнього нації (для нормального і повнокровного функціонування українського етнополітичного організму) завдань. Йдеться про **мовно-культурну відбудову народу на духових пустирях колоніального минулого**. Йдеться про найважливіше завдання (суттєве для самого буття чи небуття нації): подолання наслідків національно-культурної руйнації, морально-психологічного та мовного спустошення і тієї манкуртизації людности, що породила (особливо в міському середовищі мільйони маргіралів-перевертнів, людей, позбавлених не тільки історично-культурного свого коріння, а й позбавлених почуття національної і людської гідности.

Брак цілеспрямованої і комплексної (розробленої саме на державному рівні) мовно-культурної політики в цій ділянці; недостатність матеріально-фінансової бази сучасного мовного будівництва в Україні, не кажучи вже про нерозробленість довготривалої стратегії нашого мовно-національного будівництва) уже нині спричинилися до того, що **українську мову й українське мовлення витісняють навіть із парламенту України**, — всупереч законодавству, всупереч нашим національним інтересам, всупереч нашим моральним і національним вартостям. Це **незаперечно вже нині стає новим ерозійним фактором щодо української державности загалом**.

Цілком очевидно також, що **засилля російської мови в парламенті перебуває у прямому корелятивному зв'язку з консервацією червоної**

України, із загальним наступом органічно пов'язаних між собою комуністичних, неокомуністичних та унітаристсько-імперських сил, що й сьогодні «зачаровані на Схід, що й сьогодні ладні підтримати кремлівських реваншистів у їх намаганнях „вернуть южнорусское племя“ у склад „єдиного і неделимого государства“».

Ось чому зупинити мовне зросійщення парламенту без перебільшення означає затримати Україну над самою прірвою її нової інкорпорації до складу Росії (проекти федералізації СНД та створення нової так званої євразійської надпотуги вже не тільки виношують у Кремлі, а й здійснюють тим же Кремлем в окупованому — знову колоніальному — Таджикистані; у протекторатах Москви — Білорусії, Грузії, Вірменії, а на черзі — Україна...). Ми маємо прямі докази того, що зросійщення українського парламенту є тільки однією з ланок повзучої московізації України; поступового демонтажу наших незалежницьких структур; посилення російської інформаційної інтервенції.

Об'єктивно ті парламентарії, котрі ігнорують у парламенті українську мову (як от професор Харківського університету Карпов, котрий підкреслено-демонстративно вживає російську мову, хоч і добре знає українську), стають лоббістським чинником для проімперських сил — об'єктивно стають спільниками всіх отих козиревих, рудьких, жириновських та інших активних речників прискороного «сколачівання» нової тюрми народів чи то під вівіскою ССРСР, чи то під дещо модернізованою вівіскою євразійської спільноти народів.

Просимо Вас звернути пильну увагу на це загальне суспільно-політичне та суспільно-культурне тло, котре надає новому очевидному засиллю російського слова в українському парламенті особливо лиховісного сенсу.

Вимагаємо від Вас негайно:

Перше. Кодифікувати в законодавчому порядку обов'язковість вживання української мови всіма без винятку українськими парламентаріями. Оскільки парламент є структурою професійною, а добре знання української мови є і професійним знаряддям (інструментом повсякденної праці) й одним із критеріїв фаховості, остільки і незнання української мови треба розцінювати як брак необхідного професіоналізму в того, хто бажає бути причетним до законотворення у нашій державі.

Друге. Аби не повторювати відомих московсько-імперських методів «вколачівання дубіной» та жорстокого адміністрування у такій надзвичайно тонкій ділянці, як мовно-національне будівництво (а це мовне будівництво повинно починатися насамперед від канцелярії Президента, від Міністерських структур та від Парляменту) запровадити на державний кошт тримісячні курси інтенсивного вивчення української мови для усіх працівників міністерств, президентських структур і парламенту. Після відповідної атестації (після завершення курсів) нездатність чи небажання вживати в офіційній сфері (кулуарна й побутова ділянка мовлення законодавством регламентуватися не повинні) треба розцінювати як вияв професійної невідповідності, а депутата позбавляти (після другого попередження) права на виступ.

Третє. Вимагаємо негайної розробки комплексної (з участю соціологів, соціолінгвістів, психолінгвістів, етнологів, освіти тощо) програми науково

обґрунтованого здійснення мовної політики та мовного будівництва в Україні, підвівши, під це відповідну матеріальну базу (фінансування з державного бюджету; широка мережа мовних курсів; першочергове дерсійщення вищої школи, сфери управління та війська).

Там, де не буде політики мовного будівництва, — там триватиме далі руйнування нашої мови, культури і нації.

Працівники Інституту народознавства та Інституту українознавства НАН України.

- С. Павлюк, д-р історичних наук*
О. Гринів, д-р історичних наук
Р. Кирчів, д-р філологічних наук
Г. Горинь, кандидат історичних наук
О. Сапеляк, науковий співробітник
Р. Кісь, науковий співробітник
Р. Чугай, кандидат мистецтвознавства
Р. Яців, кандидат мистецтвознавства
Б. Завадка, науковий співробітник
І. Мисько, кандидат історичних наук
Ю. Клімець, кандидат історичних наук
Л. Сенік, кандидат філологічних наук
Н. Пікулик, кандидат філологічних наук
К. Кутельмох, Інститут народознавства НАН України
В. Сокіл, кандидат філологічних наук
С. Баньковська, Інститут народознавства НАН України, науковий співробітник
М. Моздир, Інститут народознавства НАН України, кандидат мистецтвознавства
К. Стельмах, старший лаборант Інституту народознавства
С. Гвоздевич, науковий співробітник
Я. Грендиш, Інститут народознавства
Р. Чмелик, Інститут народознавства
В. Горинь, кандидат філософічних наук
М. Литвин, кандидат історичних наук
О. Хомик, Інститут українознавства, старший лаборант
О. Матковська, кандидат філософічних наук
І. Патер, кандидат історичних наук
Т. Галойчок, кандидат історичних наук
Ю. Зайцев, кандидат історичних наук
М. Маєрчик, Інститут народознавства НАН України, науковий співробітник
В. Овсійчук, д-р мистецтвознавства, лауреат Держ. премії ім Т. Шевченка
- м. Львів, 28 червня 1994 р.
-

Велетням духа і боротьби

Петро ДУЖИЙ

ЗНАЙОМСТВО І ЗУСТРІЧІ З ДМИТРОМ МИРОНОМ-ОРЛИКОМ

Вступна примітка: ім'я Мирон розповсюджене в Україні. Вимовляючи його, ставимо наголос на «о», тобто на останній склад. Але нерідко трапляється так, що власне ім'я, як і в даному разі, виконує роллю прізвища і тоді наголос ставиться, як звичайно, на перший склад. У цій статті йде мова про славетну людину, українського націоналіста-революціонера, ім'я якої Дмитро, а прізвище — Мирон. Псевдонім — Орлик.

Склалося так, що лише в середовищі близьких однодумців знали ім'я цього молодого за віком, але досвідченого політичного діяча, і знали його літературно-організаційний псевдонім — Максим Орлик. Власне під таким прибраним прізвищем 1940 року в Кракові появилася цикльостильними відбитками його наукова праця «Ідея і Чин України». Дехто пояснював, що опублікований твір — це плід копіткої праці, якій автор присвятив багато часу ще в 30-х роках, відбуваючи термін покарання у польській тюрмі. Якщо не рахувати численних статей на ідеологічно-політичні теми в різних періодичних виданнях, то це і є головний твір Дмитро Мирона. «Ідея і Чин України» має ще й сьогодні високу документально-пізнавальну вартість, незважаючи на те, що у сферу ідеологічно-полі-

тичних проблем саме життя внесло деякі доповнення і корективи. Але в той час, коли цей твір вийшов із друку, він був одним із головних ідеологічно-політичних вишкільних матеріалів.

Праця Дмитра Мирона «Ідея і Чин України» з'ясовує головні ідеологічні питання, роз'яснює політичні позиції Організації Українських Націоналістів. Згодом на пропозицію іншого видатного політичного діяча Дмитра Маївського назву «Ідея і Чин» Провід ОУН з-під стягу Степана Бандери дав своєму головному офіціозові.

Багатьом членам і симпатикам ОУН, що проходили ідеологічно-політичний вишкіл, надовго збереглися у пам'яті визначення Дмитра Мирона про український націоналізм. Мирон писав:

«Український націоналізм — це боротьба нового героїчного українського духу за одну, соборну, владарну монолітну психіку української нації, за новий тип сильної, творчої, героїчної української людини, це боротьба за нові підстави і організацію суспільно-політичного державного життя, це боротьба за визволення усіх сил нації, за силу, владу та всесторонній розвиток, за нові підстави й цілі цілого життя: духового, культурного, морально-виховного, суспільно-політичного, соціального, економічного, громадянського, родинного та індивідуального.

Український націоналізм — це духово-світоглядний та суспільно-політичний рух, що органічно виростає з духово-суспільної природи української нації і відповідає її найістотнішим потребам та змагає революційним чином до встановлення нових цінностей, до відродження і визволення усіх сил української нації і до всестороннього її розвитку у власних державних формах.

Український націоналізм треба оцінювати й розуміти як епохальну історично-творчу появу у зв'язку з цілим дотеперішнім розвитком України і на тлі глибоких перемир'я цілої епохи. Коли б ідеї середньовіччя назвати тезою, то ідеї епохи Ренесансу та французької революції можна б назвати різкою антитезою, а ідеї нової наростаючої епохи творчою синтезою того, що було вартісне в древніх, середніх і нових часах з установленням нових цінностей на тлі сучасного культурно-цивілізаційного і суспільно-політичного розвитку. Саме український націоналізм є творчою синтезою цінностей, що випливають із духовости та світогляду, з глибини життя і потреб українського народу. Він оновлює і відроджує усе, що було в нашій історичній дійсності здорове, сильне, творче, встановлює нову оцінку та приносить нові цінності, а усуває все те, що було шкідливе, нездорове, розкладаюче».

Дмитро Мирон — глибокодумний автор, непересічний публіцист, фундаментальний теоретик. У декого, хто з ним не спілкувався, могло б скластися враження, що це, можливо, кабінетний працівник, який поза книжками світу не бачить, увесь час потопає в океані роздумів і теоретизувань. А насправді це була життєрадісна людина, пройнята насущними справами, весела на вдачу, а при тому, володіючи великим діапазоном знань, завжди готова чимось допомагати друзям, інколи їх повчати, хоча своїм інтелектом він не хизувався і перед іншими не вивищувався. Наприклад, Мирон уважно прислухався до співрозмовця, ніколи гостро не опонував, якщо з чимось не погоджувався. У той час на його обличчі пробігала легка посмішка, врешті спокійним голосом казав: «А мені здається, що в дечому помиляємось. Як ви думаєте, чи правду кажу?»

Про Дмитра Мирона вперше я дізнався від Миколи Лемика, який відбував тюремне покарання за знищення радянського дипломата 21 жовтня 1933 року у Львові, протестуючи таким чином проти штучно червоною Московою організованого голодомору в Україні. Влітку 1934 року мене вдруге арештувала польська поліція за підозрою в протипольській антидержавній діяльності і приналежності до ОУН. Мене запроторено до львівської тюрми «Бригідки», що на вулиці Городоцькій, 20 (у передвоєнний час та вулиця називалася Казимирівською, а в'язниця на ній під числом 24). У тій тюрмі, в камері 47-й, тривалий час я був з Лемиком. Він радо розповідав про свою бойову акцію, про перебіг судового процесу. Оповідав і про Мирона.

Уперше Мирона польська поліція арештувала, маючи його «на оці» під час Зелених свят у Львові 1931 року, коли відбувся похід на могили

героїв-борців за Україну, що були поховані на Личаківському цвинтарі. А треба знати, що походи на могили тих, які згинули в боротьбі за волю України, мали величезне патріотично-виховне значення. Польські власті знали про це і чинили перешкоди. Залякуючи молодь, арештовували наосліп, допитували, часто-густо з побоями, і врешті звільнювали. Таке було і з Мироном у 1931 році.

Вдруге з групою товаришів поляки арештували Мирона в жовтні 1933 року у зв'язку з атентатом Миколи Лемика, а судили від 6 до 20 липня наступного року у Львові. Крім Лемика, на лаву обвинувачених посадили ще 13 молодих українців, між ними був і Дмитро Мирон. Його обвинувачували у приналежності до ОУН і в розповсюдженні української підпільної літератури. Боронив Мирона широко відомий адвокат у політичних процесах професор доктор Володимир Старосольський. Тоді й засудили Мирона на 7 років тюремного ув'язнення, яке він відбував у Равичу та Вронках — містечках на Познанщині (Західня Польща). Звідтіля Дмитра Мирона привозили як свідка на судовий процес Степана Бандери і товаришів, звинувачених у вбивстві польського міністра внутрішніх справ Б. Перацького, винуватця криваво-терористичних злочинів проти українського народу. Процес проходив у Варшаві від 18 листопада 1935 року до 13 грудня 1936 року. Обвинувачені націоналісти відмовилися давати відповіді судові польською мовою, суд був «німий», бо розгляд справ проводився лише на підставі протокольних записів. Мирон вчинив солідарно з обвинуваченими, не бажаючи зізнавати польською мовою, тому скоро повезли його назад до тюрми відбувати покарання далі.

На підставі амnestійних законів Миронові зменшено термін покарання, і в серпні 1938 року він опинився поза тюремними мурами.

Отже, починаючи від середини 1934 року, з Дмитром Мироном ми зналися «заочно», тобто знали себе з інформацій наших тюремних співдрузів, хоча особисто нам зустрічатися не доводилось. Про Мирона я ще знав і з преси, яка нерідко інформувала про наших в'язнів, що знемагали в польських тюрмах, розміщених головним чином на території Західньої та Центральної Польщі.

Сталося так, що з Мироном ми зналися «заочно», мали інформації про себе від інших друзів-в'язнів, отже, від Миколи Лемика, а можливо (про що точно твердити не можу, але допускаю таку можливість), від Василя Зеленого, Тараса Онишкевича, Василя Охримовича, Івана Ментуха і багатьох інших політичних в'язнів — моїх близьких друзів. Таке «заочне знайомство» тривало сім років, і коли ми віч-на-віч зустрілися улітку 1941 року, то спілкувалися ми як давно знайомі друзі, «посвоячені» однією спільною ідеєю. Мені було звісно, що до свого арешту Мирон входив у склад Крайової Екзекутиви ОУН на західньо-українських землях, що редагував підпільні видання, зокрема «Бюлетень Крайової Екзекутиви ОУН», що співпрацював із Степаном Бандерою, Ярославом Стецьком, Володимиром Янівим та іншими діячами націоналістичного і студентського руху. Про Мирона під час Другої світової війни вже знав широкий націоналістичний загал.

Коли ж ідеться про юнацькі й молодечі роки Мирона, то про них знала тільки обмежена кількість людей. Тому-то сучасні історичні

дослідники мають чимало клопоту, їм нелегко встановити біографію учасників національно-визвольного руху, різні автори подають непереверені факти, переплутують дати тощо. Це стосується біографічних даних багатьох учасників нелегального націоналістичного руху, в тому й життєпису Дмитра Мирона. Нерідко трапляється ще й таке: дослідник посилається на протокольне зізнання арештованого діяча, отже, нібито на «твердий» документ, але забуває при тому, що і в таких «документах» не все відповідає правді, адже арештований з різних причин міг не про все зізнатися або ж заперечував звинувачення. Для прикладу, відомо, що Мирона, як згадано раніше, польська поліція арештувала в 1931 році, немає сумніву в тому, що слідчий ставив арештованому запитання щодо його участі в ОУН. Ясна річ, Мирон не признався до членства в ОУН, хоча членом тієї Організації, без найменшого сумніву, був у той час. Чи можна робити закид тим авторам, що пишуть і публікують статті, спогади тощо про членів підпільної Організації, допускаючи при тому неперевірені дані, чи можна їх звинувачувати в неточностях? Хто ж тоді винен?

«Вину» до деякої міри за це несе конспірація, яка свого часу була надійним «щитом», була потрібною «заслоною» перед ворожими силами, перед поліцаями, конфідентами-донощиками, а ще й перед «багатослівними» громадянами, які могли завдавати комусь шкоду, поширюючи лише між «довіреними» людьми якусь інформацію про члена ОУН. Одним словом, колись конспірація виконувала свою, скажімо одверто, вкрай потрібну й корисну місію, а тепер... вона, на превеликий жаль, поважна перешкода для тих, хто вивчає історію чи знайомиться з бувальщиною націоналістичного руху, змагаючи до того, щоб заповнити білі прогалини в анналах.

За достовірними даними відомо, що Дмитро Мирон народився 5 листопада 1911 року в селі Раю, що поблизу міста Бережан на Тернопільщині. Батько Дмитра — Данило — був будівельним робітником, мати — Марія — померла під час холерної епідемії 1916 року, яка в той (воєнний) час скосила чимало людей. Малого Дмитра, що мав слабке здоров'я, але був дуже запопадливий і здібний до навчання, узяла під опіку його ж старша сестра — дівчина неповнолітнього віку.

Дмитро був вдумливим хлопцем, а оскільки мав гарні успіхи в навчанні, то батько вирішив послати його до Бережанської гімназії. Перед юнаком розкривався новий світ: там він побратався із шкільними товаришами, які, як, зрештою, і сам Дмитро, уже в ранньому віці замислювалися над нашим національним лихом. Тодішні юнаки ставили собі низку наполегливих запитань, шукали відповідей на них, як от: чому молоді українці повинні бути гірші від своїх польських ровесників? Чому наш народ повинен бути чимось нижчим від інших? Глибоко в душі западали слова Франка: «Невже тобі на таблицях залізних Записано в сусідів бути гноєм, Тяглом у поїздах їх бистроїзних?» Наше юнацтво та молодь полум'яні слова Шевченка, Франка, Лесі Українки сприймали так глибоко серцем, як сприймає віруючий християнин слова Святого Письма. Під впливом літературної творчості Кобзаря, Каменяра і Дочки Прометея формувался світогляд членства українського націоналістичного руху.

В 1928 році, у зв'язку із святкуванням поляками десятилітніх роковин відновленої польської Речіпосполитої, учні Бережанської гімназії влаштували, як твердили польські власті, протипольські демонстрації. Тут втрутилася польська поліція, шукаючи «винуватців» — «організаторів» того «антидержавного» вчинку. Для гімназиста Мирона це закінчилося тим, що він був змушений попроситися з Бережанами та з бережанською гімназією і переїхати на даліше навчання до Львова, до української «Академічної» гімназії, яка була поряд із головним корпусом Політехніки.

Проживаючи у Львові, Миронові довелося терпіти матеріальну скруту. Треба було заробляти лекціями на прожиток, а мешкати в дешевому учнівському гуртожитку Малої духовної семінарії. Не вникнувши у суть справи, деякі автори статей про Мирона допускають помилку, вважаючи, що Мирон, проживаючи у згаданому гуртожиткові, мусів у Малій семінарії і вчитися. Якщо було б так, то, закінчивши навчання у згаданій семінарії, Мирон мав би право продовжувати навчання лише в Духовній академії, тобто підготувати себе до священничого стану.

Академічну гімназію Мирон успішно закінчив у 1930 році й «здав матуру», після чого записався на студії у правничому факультеті Львівського університету.

У двадцятих роках нашого століття уся українська патріотична молодь симпатизувала Українській Військовій Організації (УВО) — нелегальній військовій революційно-політичній формації, яка на землях Західної України розгортала широку діяльність. Мирон був симпатиком її, а після покінання до життя ОУН (Організації Українських Націоналістів) став її членом, невдовзі її діячем, пов'язуючи свою діяльність з українським, на той час дуже активним студентським рухом.

Дмитро Мирон, якого знали під псевдонімами «Максим Орлик», «Роберт», «Андрій» та ін., був людиною особливого складу: своєю активністю, життєвим оптимізмом, готовістю повсякчас долати різні труднощі був зразком українського націоналіста — борця за Українську Справу. Декого дивувало те, звідки в нього бралася наснага до праці та боротьби.

Добре зберігся у моїй пам'яті такий випадок: треба було терміново написати статтю на політичну тему. Мирон брав олівець до рук і на шматках паперу писав статтю. Це тривало не більше однієї години — і стаття готова, несіть до друкарні та друкуйте. Рідко кому таке було під силу.

Появившись на волі в серпні 1938 року, Мирон і не думав про відпочинок. Щоб заробити на прожиток, увійшов у склад редакційної колегії львівської тижневої газети «Нове слово». Працюючи водночас у бібліотеці Наукового товариства ім. Шевченка, доповнював матеріяли до ідеологічно-політичної праці, про яку згадувалося попереду. Про продовження та закінчення юридичних студій не могло бути й мови, оскільки за ним був судовий вирок за антидержавну діяльність.

Дмитро Мирон важко переніс звістку про трагічну смерть полковника Євгена Коновальця 23 травня 1938 року. Готувався Другий Великий Збір ОУН у Римі 1939 року. В серпні того ж року Мирон нелегально виїжджає до Риму, де у працях Збору бере участь в ідеологічно-полі-

тичній та організаційній комісіях. Там і захопила його Друга світова війна. Наприкінці вересня, у жовтні та наступні місяці у Кракові поселилося багато звільнених із тюрем політичних діячів — членів ОУН, туди й виїхав Мирон. Незабаром відбулись зустрічі полковника Андрія Мельника зі Степаном Бандерою. На тлі концептуальних розходжень виник розподіл Організації на два відлами, що мало далекоюсяжні наслідки. Ця тема заслуговує на окреме висвітлення.

До Дмитра Мирона полковник Андрій Мельник ставився з належною повагою та з не меншою повагою і до Ярослава Стецька, який у той час уже проживав за кордоном. Однак Мирон не пішов з Мельником, а об'явився на боці Степана Бандери, тобто на боці революційної концепції.

Мирон не залишався надовго у Кракові. Вже в березні 1940 року, незважаючи на величезні труднощі, він щасливо перейшов кордон на Сянї, маючи на меті податися до Львова та провести інспектування організаційних клітин ОУН у Краю. Саме тоді органи НКВД провели серед українців масові арешти. ОУН зазнала великого удару: до рук большевицьких опричників потрапили майже всі члени Крайової Екзекутиви ОУН, які зібралися на нараду у Львові в одному з будинків на вулиці Кордецького, неподалік від Головного залізничного двірця. Перед Мироном на весь зріст постало нове велике й відповідальне завдання: формувати нову Крайову Екзекутиву на нових, глибоко продуманих конспіративних засадах. У такій важкій ситуації треба було Миронові зустрічатися з членами Крайової Екзекутиви не на спільних нарадах, як досі, а індивідуально, з кожним зокрема. Це забирало багато часу, але керівні кадри ОУН у Краю не були наражені на новий розгром. Крім того, за такий підхід промовляв і інший доказ: це було продиктоване тим, що апарат НКВД уже мав інформацію про Мирона і докладав великих зусиль, аби ввіймати та знищити цього небезпечного для червоної Москви підпільного націоналістичного революціонера. І щоб не робили червоні катюги, це ніяким чином не применшило бажання Дмитра Мирона працювати для Української Справи. Мирон і далі вів за неї боротьбу з повною віддачею уміння і сил.

У грудні того ж 1940 року Мирон за наказом Головного Проводу ОУН знову переходить річку Сян і прибуває до Кракова. Тут йому доручено зайнятися підготовкою Другого Великого Збору ОУН з-під стягу Степана Бандери. Великий Збір тривав упродовж 1–3 квітня. На ньому Головою Проводу ОУН було обрано Степана Бандеру, а Дмитро Мирон став членом Головного Проводу.

Напередодні німецько-совєтської війни в червні 1941 року Дмитро Мирон подався до Відня, щоб провести там політичний вишкіл у курені «Ролянд». Коли вибухнула війна, Мирон пішов разом із куренем. Аж тут велика подія: з волі українського народу славетним Актом 30 червня 1941 року у Львові проголошено відновлення Української Держави, створено Державне Правління, яке очолив Ярослав Стецько — перший заступник Голови Проводу ОУН Степана Бандери. Німецькі окупанти не визнали Акту 30 червня, і незабаром Бандеру та Стецька гітлерівці арештували. В той час Мирон був із куренем уже на Буковині. З Буковини, з містечка Кімполонгу, 15 липня 1941 року Мирон прибув до Львова, але, не зат-

римуєтесь довго, подався до Житомира, до Північної Похідної Групи, яку провадив Микола Климишин. Не затримавшись і в Житомирі, він виїхав до Фастова і далі до Василькова. Чим це було викликано? Йшлося про те, щоб у звільненій від большевицьких загарбників столиці України, Києві, проголосити новий, подібний, як у Львові, Акт відновлення української державности. Для багатьох націоналістів було ясно, що і з тим Актом німецькі окупанти не погодяться, що можуть бути і репресії. Було ясно, що той Акт може мати лише пропагандивне значення, але ж треба було ще раз перед усім світом заманіфестувати, що Україна не може бути й не буде чужою колонією, що єдиним господарем українських земель повинен бути лише український нарід. Був зформований гурт націоналістів, який мав виконати це незвичайно важливе завдання. Гурт налічував до сорока осіб разом із технічним персоналом. Оскільки це широка тема, про неї автор цих рядків складе окреме свідчення як свідок і учасник того заходу в окремій статті.

У липні 1941 року, точніше у другій його декаді, я, очолюючи невелику (близько 100 учасників) підгрупу, долучився до Головної Північної Похідної Групи в Житомирі. Коли я здав людей Климишинові, за наказом Дмитра Мирона мене перевели до тієї Групи, яка мала виконати згадану вже місію у Києві. У Фастові я зустрівся з Мироном, а в серпні ми переїхали до Василькова. Німецько-большевицький фронт надовго зупинився перед Києвом.

Тоді Мирон наказав виїжджати в терен і там проводити пропаганду, подетально вивчаючи обстановку, настрої місцевого населення. На два чи на три дні Мирон відрядив мене разом із націоналістичним діячем Юліяном Заблоцьким проводити мітинги. Ми подалися спочатку до Малої Солтанівки, а потім до Великої Солтанівки. Спілкування було корисне і для нас, і для місцевого населення.

Звітуючи Миронові, ми торкалися багатьох актуальних питань. Мої зустрічі з ним промовляли, що ми (щоправда, заочно) добре знайомі. Пригадує, Мирон інколи хвилювався, бо наші сподівання були такі, що в серпні зможемо в Києві проводити заплановану акцію, але так не сталося.

А тим часом на 31 серпня було заплановано провести у Василькові великий мітинг. Він почався десь близько 12 години. Промовці промовляли з балькону будинку, де містилася покликана до життя Васильківська районна рада під головуванням місцевого громадянина Жука. Одразу ж після кількох виступів будинок був оточений працівниками німецького СД (Служба безпеки). Німці фотографували всіх учасників безліч разів, вони поводитися дещо занепокоєно, хоч і стримано. Ніхто не знав, чим ця візита закінчиться. Будинок був оточений, і ми скоро переконалися, що без дозволу німців його покинути нам не вдасться. Результат такий: німці оголосили, що нас не арештують, але інтернують. Їм ішлося про те, щоб до них не зразу вороже поставилося місцеве населення, яке приймало нас дуже привітно. Частина з нашого гурту не брала участі в мітингу, вона швиденько виїхала з міста на вантажівці, унікаючи «інтернування». Але більшість була під зворим наглядом німецького СД. Під вечір нас, «інтернованих», автами відвезено до Білої Церкви і приміщено в одній з військових казарм. Побіч

нас були товпи полонених, які з дива не могли вийти, хто ми такі: непо-гано вдягнені цивільні люди, але під гострим наглядом. Під вечір німці нас перевезли до Житомира. І знов же не до тюрми, а до якогось старого будинку, де розташувалася велика частина німецьких «есбістів». Був там і генерал, здається, на прізвище Міллер, а перекладачем у того генерала був Степан Федак, син відомого українського адвоката зі Львова, який у 1920 році робив замах на польського маршала Пілсудського, що в той час приїжджав до Львова з візитом і більше до Львова не відважувався показуватися.

Генерал із перекладачем Федаком почав вести слідство, весь час підкреслюючи, що ми не арештовані, а лише тимчасово «інтерновані». Між нами були наші друзі — родом з Осередніх і Східніх Українських Земель, які зберегли погоду духу, приказуючи: що таке арешт, що таке інтернування, або ж: не вмер Данило, так болячка задавила.

Одним із перших, а можливо, і таки найпершого покликали на слідство до генерала Дмитра Мирона, який відрекомендувався, що він уродженець Києва, за фахом педагог і не розуміє, чому його «інтернувати». Тоді генерал поставив запитання, яке звучало приблизно так: «Скажіть, пане, чи Ви знаєте, що в серпні 1939 року в Римі ОУН проводила Великий Збір? Відомо, що там було два представники з України, один називався Бойдунік, а як другий?» Мирон зрозумів, що генерал добре інформований, бо другим був Мирон, а тепер його функціонери затримали — «інтернували». Мирон і далі стояв на своєму, але ситуація вияснялась, що німці з допомогою своїх служб пильно стежили за українськими націоналістами.

Про свій допит Мирон поділився зі мною і ще кількома друзями. Вже тоді зродилася думка, що легко ніщо не обійдеться, що ми в халепу попали, а німці покищо ведуть гру. Через день нас перевезли до Луцька і знов же не до тюрми, як дехто інформує, а до будинку місцевої гімназії, але пильно стереженої німецькими «есбістами». Там нам веліли й ночувати. І вже вночі Тарас Онишкевич — досвідчений підпільний бойовик — приніс цінну новину: увійшовши до підвального приміщення, можна тихцем з нього вийти, тим паче, що там охоронця немає. Тоді й вирішено: члени Головного Проводу ОУН Дмитро Мирон і Василь Кук разом із Тарасом Онишкевичем через люк проходять і тікають з-під німецької охорони. Так і сталося. До самого ранку німці про втечу нічого не знали, хоча перед виїздом до Львова «інтернованих» не могли дорахуватися... Нас перевезли до тюрми на Лонцького у Львові. Так закінчилася гра в «інтернування», а почалося справжнє ув'язнення, але Мирон уже не мав змоги зазнати його «принад». Ми, решта арештованих, були готові на все, але ми раділи, що трьом таки вдалося вирватися на волю з німецьких лабет.

Скоро мені стало відомо, що Мирон у Києві — таки здійснився його задум працювати у столиці. Дехто перестерігав його, щоб берігся перед німцями, бо вдруге попасти в їх руки дуже небезпечно — гітлерівці добре знають, хто такий Мирон, і каратимуть його.

З Мироном я зустрічався ще раз (уже востаннє) у Львові, коли він прибув на Квітневу конференцію ОУН 1942 року. У травні Провід ОУН

послав мене до Дніпропетровська на пост організаційного референта Крайового Проводу ОУН Півдня України і заступником Крайового Провідника. І тут страшна вістка сколихнула нас усіх 26 липня 1942 року. Попереднього дня, тобто 25 липня, загинув Мирон, тяжко поранений німецькими агентами безпеки в Києві на вулиці Леніна, колишній Фундуклеєвській, тепер Богдана Хмельницького, неподалік Оперного театру. Перестало битися серце великого революціонера, яке весь час палало вогнем любови до України. На 31 році життя загинув один із ідеологів українського націоналізму Дмитро Мирон — «Максим Орлик».

П'ятдесят два роки минає від того трагічного дня. Дещо не вияснене до кінця ще й сьогодні. Проте на одну обставину слід звернути увагу наших істориків-дослідників.

Немає найменшого сумніву, що Мирон був непримиреним ворогом не лише коричневого Берліну, а й червоної Москви. Смерть Мирона і Берлін, і Москва вважали своїм успіхом, адже стало на одного менше грізних для них борців-націоналістів...

Достеменно відомо, що у воєнний час німецькі окупанти радо приймали на свою поліційну й розвідку службу вчорашніх енкаведистів, тих, що задекларували, узгіднивши заздалегідь свій крок із верхівкою компартії та НКВД, свою нібито лояльність до коричневих загарбників. Гітлерівські окупанти радо користувалися послугами катів большевицького репресивно-карального апарату для поборювання українських націоналістів. Вони охоче приймали на службу червоних нелюдів-терористів, будучи переконаними, що ті кати — служак червоної Москви — вестимуть затулю боротьбу проти українських націоналістів, самостійників-державників. Руками большевицьких вироdkів Берлін простелював собі шлях до панування у Східній Європі.

Декому довгий час така «співпраця» двох імперіялістичних хижаків, і в той час, коли між собою вели зажерливу різню, проте в певних точках співпрацювали, видається парадоксом, але факти стверджують, що така ззовні парадоксальна гра була між нашими найлютішими ворогами.

Недовго судилося жити українським революціонерам-націоналістам: 21 рік Іванові Климові-«Легенді», стільки ж і Дмитрові Миронові-«Орликові», а Миколі Лемикові лише 27 років...

Дмитро Мирон прожив недовгий вік, але виповнений особливим змістом. Його ім'я записане золотими літерами в історії українського націоналістичного руху. Нація ніколи не загине, коли за неї віддають життя такі Герої, як Климів-«Легенда», як Лемик, як безсмертний у віках Мирон-«Орлик»! (Зі сторінок «Ш.П.»).

Ігор КІЧАК

Д-Р ВОЛОДИМИР ГОРБОВИЙ

(30 січня 1899 – 21 травня 1984 р.)

21 травня цього року минуло десять років з дня смерті одного з найвидатніших діячів ОУН д-ра Володимира Горбового.

Д-р Володимир Горбовий народився 30 січня 1899 року в м. Долині на Станиславівщині. Вищу освіту здобув у Карловому університеті в Празі та в Ягайлонському університеті у Львові на факультетах юридичному і філософському. Під час студій був секретарем, а згодом головою Української Крайової Студентської Ради у Львові і приймав участь у розбудові й утриманні Тайного Українського Університету у Львові. Під час Першої світової війни був поранений на італійському фронті. Після розвалу Австрії взяв участь у Визвольних Змаганнях українського народу в рядах Української Галицької Армії у війні проти польських завойовників, як поручник, в антибольшевицькому поході УГА на Київ, а потім в херсонській дивізії Армії УНР, з якою перейшов 1920 року на Закарпаття до Чехо-Словаччини. Після програної визвольної війни Володимир Горбовий одразу включився до революційної підпільної роботи в рядах Української Військової Організації, а пізніше в Організації Українських Націоналістів.

В 1934 році д-р В. Горбовий був захисником Степана Бандери на відомому Варшавському процесі. За революційну діяльність провів три роки польських тюрем, карався також в Березі Картузькій.

Перед війною 1939 року працював членом Адвокатської Ради у Львові, а під час війни суддею асекураційного суду в Кракові. В жовтні 1939 р. очолює Український комітет допомоги полоненим і біженцям. 1941 року був головою Другого Великого Збору ОУН і Генеральним суддею ОУН, головою Українського Національного Комітету й Українського Національного Конгресу в Кракові.

Д-р Горбовий згадував про 22 червня 1941 року: «Вечером того дня Президія Українського Національного Комітету створила уряд України. Я його очолював. Далі я переслав німецькому урядові ноту, в якій повідомляв про проголошення нашої держави. Рівночасно запропонував визнання

нашої держави і нав'язання дипломатичних взаємин. У відповідь на це німці (в дні) 27 червня 1941 року вручили мені письмову постанову про невтручання (заборона проти побуту без їх згоди). В той спосіб німці виявили свою незгоду. Це був початок нашого розриву з ними».

Провід ОУН вирішив проголосити відновлення Української Держави революційним актом 30 червня 1941 року у Львові. За це в перших днях липня 1941 року були арештовані німецькими властями в Кракові Степан Бандера і д-р Володимир Горбовий.

В німецькому ув'язненні в Берліні д-р Горбовий пробув більше року і був звільнений у зв'язку з тяжким захворюванням. В 1944 році д-р Горбовий взяв участь у створенні УГВР. Після війни працював у міністерстві земельних справ Чехо-Словацьчини, перебуваючи на головному пункті зв'язку Проводу ОУН між Краєм і закордоном у Празі. Тут був арештований 1 серпня 1947 року і висланий до Польщі на її вимогу, а через рік виданий Советському Союзові, де заочною постановою особливої наради МВД ССРСР від 6 липня 1949 року за п. 2906-49 без суду і вироку запроторений в табори примусової праці строком на 25 літ.

Мені пощастило пробути з д-ром Горбовим понад рік в Мордовському таборі ч. 7. І повинен сказати, що не було одної людини, окрім ще Михайла Сороки, кого б так шанували і любили всі наші і не наші політв'язні. Ніколи не забуду, як під час мого відходу в етап до Табору особливого режиму ч. 10 на початку лютого 1962 року Доктор, хоч ми вже попрацували напередодні вечером, поспів вранці на шахту, щоб віддати мені на дорогу щойно одержану пайку білого хліба, що його діставав як хворий.

Після довголітнього ув'язнення д-р Горбовий був звільнений 1 серпня 1973 року, але з забороною повернутися до родини в Прагу. Позбавлений права на необхідне забезпечення працею, остався бути під опікою добрих людей в рідному місті Долині. Помер 21 травня 1984 року. Хочу засвідчити словами самого Доктора: «Своє життя я зложив на високому вівтарі. Хай же Всевишній прийме мою жертву і підкріпить нею долю мого народу».*

Але є ще одна нерозв'язана справа д-ра Горбового. В Долині автор залишив свої спогади, що мають назву «Свобода Свісті». Ці спогади в 1960 р. були вилучені під час обшуку співробітниками Обласного управління КГБ з Івано-Франківська і нині зберігаються під арештом в Івано-Франківському обласному Управлінні СБУ. Але спогади такої людини, як д-р Горбовий, мають неоцінене значення для всіх, хто займається вивченням політичного життя Галичини передвоєнного періоду. Спогади д-ра Володимира Горбового не повинні зберігатися засекреченими в архівах, вони повинні бути звільнені з ув'язнення і стати доступними для українського народу. Повноправна громадськість зобов'язана цю справу знати.

*Підкреслення тут — Редакції «В.Ш.»

Поезія

Євген СВЕРСТЮК

ВІДХОДЯТЬ, РАПТОВО ВІДХОДЯТЬ

С.К.

Відходять, раптово відходять
І кануть у темне НІКОЛИ.
І тільки розгублений погляд
Та вітер в розірванім колі.

Далеким відлунням привіту
На давні орбіти вертають,
А потім маліють у світі
І десь під вітрами згасають.

У цьому примарному царстві,
Де в інеї дріт — наші квіти,
Де юні старіють дочасно,
А старші маліють, як діти,

Пустиню підживлюєм чаєм,
Чекаємо з моря погоди,
А зрештою, термін кінчаєм
І знаємо дату відходу.

Притихлі, непевні, бездомні
Приховують радість в сум'ятті.
Що там, за ворітьми, в тій зоні —
Воліє ніхто не питати.

Колишнє, як вигасла пам'ять!
Стежки — пересохлі джерела!
Надія наосліп ступає
У слід, який хвиля пожерла.

А в цьому пробляклому царстві
Лякаєшся брать телеграми,
Чекаєш нової напасті
І наглого зламу — «з речами»...

Ми в гості прийшли у негоду.
А з нами, за нами — НІКОЛИ.
Як добре на грані відходу
Зогрітись у теплому колі.

1977

Сни про Волинь, Карпати,
Німан, Куру і Дон,
Сонячну даль Арарату,
Вітер з балтійських дюн...

Десять, двадцять, чверть віку,
Тридцять — геть на сміття!
Боже, скільки ж то віку
Ти нам одвів для життя?

Нові, все нові й однакі,
Сірі, як стрічка кіно,
Нові росли бараки,
Новий підріс конвой...

Падали смілі й дужі,
Скнів дух юнацтва й чах,
І застигала байдужість
У споловілих очах.

Сміх біля рідної хати,
Світ, де буяло-гуло,
Край, де співала мати, —
Може, його не було?

Серце зсушили грати,
Будні дротів, могил...
Ідуть додому вмирати
Або в чужі сніги.

Микола ШАТИЛОВ

ІЗ ОЛЬЖИНИХ ПРИСВЯТ

1

Ні в чому ти, люба, не винна.
А може, що надто проста,
а може, що пахнуть дитинно
твої негарячі уста;

що іншу вночі обіймаю,
що ти вже не мовиш *люблю*,
що багрець далекого гаю
занесло на чорну ріллю...

2

І поряд ліс, і цвинтар далі,
міркую вишукано й зло,
що снігом нищої печалі
чийсь могили замело.

А треба просто:
все пропало
і ген — кладовище моє...

Руденька білка сніг пропалить
згадаю:
ти ж у світі є...

3

Усе в твоїм домі поснуло,
а ти нічника не гаси,
пригадуй сумнівний притулок —
сумні бабаївські ліси,

щоб очі гляділи імлісто
і щоб з-під тонкої руки
шуміли нічним падолистом
печальних книжок сторінки.

Прага

Богдан ГРИМ
Київ

ДО ЗГОДИ, БРАТТЯ, І ЄДНАННЯ

Народе мій, Україно мила!
Дихни повітрям майбуття,
Вставай з колін, хай волі сила
Тебе покличе до життя!

Нехай Тарасові бажання!
Франка Івана лине клич!
До Згоди, браття, і єднання,
Коли про владу іде річ.

Хто на Землі вкраїнській виріс,
В кого любов до неї є,
Ганьбу і жах в тортурках виніс,
До лав борців нехай стає.

Ми тут не милостині просим,
У нас що треба є своє,
Ми не нікчемні малороси,
У нас держава й сила є.

Ми пам'ятаєм продрозверстки,
І до тортур кривавий шлях.
Ті геноцида відголоски,
Ще й нині викликають жах.

І в голос тільки-но сказали,
Немов було в жадливім сні,
Як люди з голоду вмирали
На багатющій цій землі.

Хто з нас робив рабів покірних?
Хто нашу кров живучу пив?
Чому нарід від предків вільних
Як бидло жив без паспортів?

Вони писали нам закони,
Державність звівши до нуля,
Тепер втікають за кордони
Немов Щурі із коробля.

Лиш залишають шлях кривавий,
Ім в слід летить народу гнів,
То ж добре знає кіт лукавий
Чиє він сало нишком з'їв!

*

Хто щиро любить Україну,
По крові сестри і брати.
З'єднаймо розум, волю й сили,
Щоб шлях відкрити до мети!

Свої мови не цурайтесь,
Духовий світ в собі несіть,
Людською гідністю пишайтесь,
Свою культуру бережіть.

За нашу вільну Україну
Стоїмо, браття, до кінця!
В народу нездоланну силу
З'єднаймо руки і серця.

Травень, 1990

Наука, дослідж

Федір ПОГРЕБЕННИК

«ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА»

(Продовження, 3)

Слова гімну в пісеннику Д. Січинського і С. Людкевича

Десятки пісенників на Україні та поза її межами вийшли на початку ХХ століття під назвою «Ще не вмерла Україна».

Один з таких пісенників пов'язаний з іменами двох визначних композиторів — Дениса Січинського і Станіслава Людкевича. Саме під цими іменами 1918 р. другим виданням з'явився музичний збірник під назвою «Ще не вмерла Україна. 200 патріотичних і народніх українських пісень на фортеп'яно. Частина I. Музика». Перше його видання з'явилося заходами Д. Січинського, а друге, доповнене й змінене, після смерті цього композитора здійснив С. Людкевич, доклавши багато творчої праці, щоб збірка, за його словами, у другім справленім і доповненім виданні хоч частково відповідала новим сучасним потребам нашого домашнього музикування.

Відкривається збірник гімном, перший рядок якого дав патріотичну назву всьому виданню.

Подаються ноги і перша строфа гімну.

Звертає на себе увагу художньо виконана багатокольорова обкладинка збірника, виготовлена графіком І. Гулевичем.

Збірник був одним з найпопулярніших пісенників на західно-українських землях у 20–30-ті роки.

На советській Україні це видання належало до заборонених вже через свою назву.

Цензурований гімн

Серед тих музичних видань, які побачили світ (вийшли із спецфондів), автор цієї праці натрапив і на збірку Ф. Колесси «Наша дума. Українсько-руські народні пісні» (Львів, 1902). Вона унікальна з двох причин: має автограф композитора і вченого, який «зібрав і для хору уложив пісні» — Ф. Колесси: «Високоповажному пану Добродієві Миколі В. Лисенкові — славному Боянові «нового времени» на знак глибокої почеси подає автор». По-друге, цінність збірки ще в тому, що вона цензурована, очевидно, самими працівниками бібліотеки десь у 30-х роках (із передмови, змісту, та із самого тексту збірника закреслені густою

чорною тушшю назва гімну «Ще не вмерла Україна» (чотири рази). У тексті гімну (під нотами) закреслено рядки «Ще не вмерла Україна і слава, і воля», «Згинуть наші вороженьки», «Запануєм і ми, браття», «Душу, тіло ми положим за нашу свободу», «козацького роду»; зрештою цих викреслень під нотами виявилось замало і невідомий цензор у строфах пісні, поданих після нот, закреслив усі рядки, залишивши лише два: «Поєднаймося разом всі Братчики-слов'яни» і підпис «Слова Павла Чубинського (Поезії Шевченка. Львів, 1866, с. 63)». Отакі метаморфози сталися з гімном у тому місті, де він народився, таку розправу над текстом вчинила невідома рука, яка не побоялася взяти гріх на свою душу.

Подана чорними лініями публікація гімну у збірнику «Наша дума» — одне з яскравих свідчень того, як викоринювали зі свідомости народу гімн «Ще не вмерла Україна», і як затирали у раніше друкованих виданнях навіть згадки про нього.

Подаємо фоторепродукцію цього покаліченого, знищеного тексту П. Чубинського як яскравий факт трагічної історії гімну, який заборонювали, нищили і викреслювали з друкованих джерел.

2-da volta Allabreve.

І по - да - зем, що ми, бра - ти, ~~Ще не вмерла Україна і слава, і воля, згинуть наші вороженьки, запануєм і ми, браття, душу, тіло ми положим за нашу свободу, козацького роду~~

І по - ка - зем, що ми, бра - ти, ~~Ще не вмерла Україна і слава, і воля, згинуть наші вороженьки, запануєм і ми, браття, душу, тіло ми положим за нашу свободу, козацького роду~~

1. ~~Ще не вмерла Україна і слава, і воля, згинуть наші вороженьки, запануєм і ми, браття, душу, тіло ми положим за нашу свободу, козацького роду~~

2. ~~Ще не вмерла Україна і слава, і воля, згинуть наші вороженьки, запануєм і ми, браття, душу, тіло ми положим за нашу свободу, козацького роду~~

3. ~~Ще не вмерла Україна і слава, і воля, згинуть наші вороженьки, запануєм і ми, браття, душу, тіло ми положим за нашу свободу, козацького роду~~

4. ~~Ще не вмерла Україна і слава, і воля, згинуть наші вороженьки, запануєм і ми, браття, душу, тіло ми положим за нашу свободу, козацького роду~~

Поєднаймося разом всі Братчики-Слов'яни:

Слова Павла Чубинського,
(Поезії Шевченка, Львів, 1866 ст. 63.)

Слова гімну на українському бойовому прапорі

Скільки-то бойових священних прапорів — реліквій нашого народу — розвіялося по світу разом з українськими військовими частинами, які змушені були залишити рідну землю...

Синьо-жовті знамена зігрівали серце воїнів у боротьбі за волю України — і під час визвольних боїв, і в еміграції, на чужині, де вони втрачали віру в той слушний час, коли знову одностайно стануть до боротьби «за Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ».

Тяжка доля бойових прапорів, овіяних загравами національних змагань. Багато з них знищено (як і інші атрибути військової доблесті). Інші — розсіяні по світу. Сьогодні в жодному з наших музеїв нема, за окремими винятками, військових знамен 1917–1920 років, бойових стягів Української Повстанської Армії.

Шукаючи відомостей про військові знамена, освячені словами національного гімну, я натрапив на документальне свідчення, що один з таких стягів у 20–40 роки зберігається у «Музеї визвольної боротьби України» в Празі.

На ньому були одчайдушні слова, що поєднували патріотизм старшої і молодшої генерації українців, які готові були пожертвувати найдорожчим скарбом в ім'я волі України: «Душу й тіло ми положим за нашу свободу».

Яка доля цього прапору? Чи зуміли його українські патріоти евакуювати далеко у світ, чи він опинився в руках (разом з нашими національними реліквіями) співробітників органів КГБ?

Адже в руки саме цієї зловісної в минулому організації потрапили архіви «Музею визвольної боротьби України» у Празі.

Перший переклад англійською мовою

1916 р. в Канаді у перекладі поетеси Фльорес Рендал Лайвсей вийшла збірка «Songs of Ukraine (With Ruthenian Poems)». Цю трохи незрозумілу назву, перекладаючи її «Пісні України» (з віршами українських поетів) треба розуміти так, що вона містить і пісні, і оригінальні твори поетів України. На той час перекладачка була добре ознайомленою із українською культурою, зокрема літературою і була вона у творчих взаєминах з українськими поетами Канади, зокрема з П. Кратом.

Коли в період Першої світової війни зацікавлення до України, втягнутої у міжнародні події, зросло, то Ф. Р. Лайвсей вирішила посприяти популяризації народної словесности і творчости поетів України англійською мовою. При допомозі згаданого П. Крата вона підготувала невелику збірку народніх пісень, а також віршів Т. Шевченка, Ю. Федьковича, С. Воробкевича та інших.

Що стосується пісень України, то в книжці у довільних перекладах подано низку історичних, патріотичних та ліричних пісень, а також пісень літературного походження. Чільне місце серед цих пісень вільний переклад гімну «Ще не вмерла Україна», який є першою

спробою відтворити текст П. Чубинського англійською мовою. Як свідчить примітка до перекладу гімну, перекладачці були відомі варіанти пісні «Ще не вмерла Україна». Вона зауважує: «Дуже прикро, що в цій збірці я не маю змоги подати для повного огляду цього гімну всі варіанти тексту».

Слід зазначити, що згодом Ф. Р. Лайвсей поглибила і розширила свої зацікавлення українським художнім словом і дала переклад кількох історичних дум, кількох визначних творів нашої літератури, а зокрема такого шедевр, як драма-феєрія Лесі Українки «Лісова пісня».

Нижче подаємо переклад Ф. Р. Лайвчей, а також скорочений переклад Віри Річ.

Переклад Фльоренс Гамільтон-Рендел Лайвсей

UKRAINIAN NATIONAL ANTHEM

She lives on, our Ukraina!
 Her Freedom and glory —
 Let us hope that once more fortune
 may illumine Her story!
 Like the dew before the sunshine
 Our foes disappearing,
 We shall rule Oh, youthful brethren!
 Our land, nothing fearing.

Soul and body sacrificing
 For our freedom cherished,
 We shall show we are the sons of
 Mighty Cossacks perished!

Nalivaiko and Zalizniak
 And Trasilo — falling —
 Urge us our sacred duty.
 From the grave-hills calling!

Let us keep in our remembrance
 Deaths of Cossacks knightly,
 For our youth, our splendid manhood,
 We would not spend lightly.

Soul and body sacrificing
 For our freedom cherished,
 We shall show we are descendants
 Of great Cossacks perished!

*о. Михайло Вербицький
(1815–1870)*

*визначний композитор, автор
музики українського
національного гімну “Ще не
вмерла Україна”*

Переклад Віри Річ

Still Ukraine endures, undying
And her will and glory!
Still, my brothers, young and bold,
Will fate smile on our story!

Like the dew before the sun,
So our foes will perish!
Brothers, we shall rule triumphant
In this land we cherish!

Soul and body we will sacrifice
That freedom be defended,
Showing, brothers, that we are from
Cossack stock descended.

*«Ще не вмерла Україна»
В перекладі на німецьку мову*

Україна виходила на світову арену зі своїм національним гімном. Коли розвалилася царська Росія і на її руїнах почали виникати національні дежави, в утвореній волею народу Українській Народній Республіці гімн «Ще не вмерла Україна» набув статусу всенароднього, державного. Водночас він почав виходити на міжнародню арену. Спочатку за посередництва німецької, а потім англійської мов. Першим перекладачем гімну мовою Гете був український поет, критик та літературознавець Остап Грицай (1881–1954). 1918 р. у збірці «Пісні України («Die Lieder der Ukraine», Київ, видавництво «Вернигора»), разом з українським з'явився і німецький переклад гімну, здійснений О.Грицаєм. До речі, йому належать німецькі поетичні інтерпретації творів І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка та багатьох інших поетів. Переклад гімну відкривав згадану збірку пісень, що вийшла тиражем десять тисяч примірників і містила переважно твори, що їх виконувала по світу Українська національна хорова капеля під керівництвом Олександра Кошиця.

Другий переклад гімну здійснила поетеса Анна Шарлотта Вуцькі (1890–1954), яку Богдан Лепкий прихилив до української літератури. Вона стала великою приятелькою українського народу і його культури, опублікувала у своїх перекладах багато народніх пісень, творів українських письменників, зокрема І. Франка, Лесі Українки, Б. Лепкого, Т. Бордуляка та інших.

Переклади художніх творів українських письменників, здійснені А.Ш. Вуцькі, вийшли 1921 р. під назвою «Aus dem Ahrenlande» («З країни колосків»). Сюди ввійшли зокрема шедеври лірики І. Франка «Розвійтєся з вітром листочки зів'ялі», «Твої очі, мов те море», «Як почуєш вночі край свого вікна», «Хоч ти не будеш квітка цвісти» та інші.

Заходами Анни Шарлотти Вуцької 1919 р., коли Німеччина визнала Українську народню Республіку та уклала з нею мирний договір, у Лейпцігу вийшла збірка зі дванадцяти народніх пісень під назвою «Bandura-Klänge» («Звуки бандури»). Окремо на обкладинці книжки зазначено «Національний гімн». Нижче поміщений тонко виконаний кольоровий малюнок молодої жінки в національному вбранні, яка символізує Україну.

Так німецькі читачі, шанувальники народньої пісні, познайомилися з українськими народніми піснями та з гімном «Ще не вмерла Україна».

Згодом, уже після Другої світової війни, новий, досконаліший переклад гімну зробив поет Ганс Кох, але тільки перших двох строф.

Переклад Остапа Грицяя

UKRAINISCHE NATIONALHYMNE

Nie wird sterben, Ukraina,
Ruhmvoll wird sie leben,
Auch für sie wird ihrer Freiheit
Auferstehung geben!

Wie der Tau vor Sonne schwindet,
Schwinden ihre Feinde,
Und wir werden dreie Männer,
Freier Volksgemeinde!

Leib und Seele für die Freiheit
Opfern wir zusammen,
Und wir zeigen, daß wir alle
Von den Helden stammen!

Ach du Bohdan, einstens Sieger
Weit im ganzen Lande,
Warum gabst du Ukraina
Preis dem Sklavenbande?

Jetzt müssen wieder Kampfen
Ihre treuen Söhne,
Auf daß Freiheit unsre Heimat
Wieder glanzvoll krone!

Leib und Seele für die Freiheit
Opfern wir zusammen,
Und wir zeigen, daß wir alle
Von den Helden stammen!

Und wir wollen treu gedenken
Jener Kampfgenossen,
Deren Blut auf manchem Schlachtfeld
Für das Land geflossen!
Treuest wollen wir gedenken
Der Kosakenhelden,
Auf daß ihre Taten
Immer unsern Ruhm und melden!

Leib und Seele für die Freiheit
Opfern wir zusammen,
Und wir zeigen, daß wir alle
Von Kosaken stammen.

Переклад перших строф Гансом Кохом

41. Nicht gestorben...

[Nationalhymne]

Nichtgestorben, Ukraine,
Bist du, Land der Tränen,
Bald erfüllt auf der ruine
Sich dein Freitssehnen.

Schwinden werden unsere Wurger,
Wie der Tau im Sonne,
Herrschen werden wir als Burger,
Freien Landes Sohne.

Leib und Seele, gilt's die Ehre,
Lachend wir verhohnen:
Zittre, Brut, von Meer zu Meere
Vor Kosakensohnen!

«Ще не вмерла Україна» Угорською мовою

З великими труднощами гімн пробивав собі дорогу до українців Закарпаття, де значна частина інтелігенції дотримувалася московфільських поглядів і орієнтувалася на царську Росію. За львівськими публікаціями, пісня «Ще не вмерла Україна» стала відомою на Закарпатті в другій половині XIX століття, але ширшого розголосу набула у 20–30 роках, особливо в час короткотривалого існування уряду Закарпатської України на чолі з о. Августином Волошином. Тисячі молодих юнаків, які стали на захист молодої української держави, зі словами гімну на устах йшли у бій за Україну.

Тривалий час на Закарпатті, як і на інших українських землях, пісня була заборонена. І лише коли Україна здобула незалежність, гімн виврався на волю, відродився і опанував серця молодого покоління, яке зі співом «Ще не вмерла Україна» вийшло на демонстрації.

На Закарпатті, в Ужгороді, народився перший переклад гімну угорською мовою. Він належить відомому поетові Юрієві Шкробинцю, який вже переклав чимало творів Т. Шевченка, І. Франка, П. Тичини, М. Рильського та інших поетів і прозаїків. 1993 р. в альманасі «Календаріум» появилася згаданий переклад гімну як відгук на зростання патріотично-національних тенденцій українського населення краю, яке у значній своїй частині володіє мовою Петєфі. Переклад дав змогу угорському населенню Закарпаття глибше зрозуміти волелюбні поривання українців, де б вони не жили — над Дніпром чи над Тисою.

Як засвідчують знавці угорської та української мови, Ю. Шкробинцеві поталанило добре відтворити ідейно-художню специфіку оригіналу, його динаміку, передати високу патріотичну тональність твору.

Зауважимо, що водночас з перекладом гімну, Ю. Шкробинець на наше прохання озвучив угорською мовою такі сьогоденні популярні патріотичні пісні, як «Боже великий, єдиний» та «Ой у лузі червона калина».

Подаємо за першодруком переклад гімну угорською мовою.

NEM HALT MEG A MI UKRAJNANK

Nem Halt meg a mi Ukrajnank,
Dicsfenyunk, remenyunk,
Bizz a sorsban: jora foordul,

Bizz, ukan testverunk.
Elvesz zegre, mint a harmat,
Ellensegunk hada,
Urra leszunk eletunkon,
Mienk lesz e haza.

Szabadsahunkert mi testet,
Lelket odaadunk,
Lassa ember, lassa vilag:
Kzak-sarjak vagyunk.

Szjantol egész le a Donig,
Ha kell, hadra kelunk,
Sose fog itt uralkodni
Idegen telettunk.
Velunk orul majd a Dnyeper
S a Fekete-tenger,
Egykor majd me Ukrajnaban
Jkl elhet az ember.

Szabadsagunkert mi testet,
Lelket odaadunk,
Lassa ember, lassa vilag:
Kzak-sarjak vagyunk.

Buzgo munka, odaadas
Gyumolcset meghozza,
Szabad daltol zengve zeng majd
Foldunk szele-hossza.
A Karpaton tul visszhanzik,
Sztyeppeken at terjed,
Nepek kozott, hazank, ujra
hires lesz a neved.

Szabadsagunkert mi testet,
Lelket odaadunk,
Lassa ember, lassa vilag:
Kzak-sarjak vagyunk.

*Ukranbol fordította:
JURIJ SKROBINEC*

Закінчення буде

Тарас САЛИГА

НЕСКОРЕНА МУЗА

(Штрихи до поезії УПА)

Поразка у Визвольних Змаганнях (1917–1920 рр.) і втрата української держави обумовили нові форми боротьби за національно-державну самостійність. Так виникла Організація Українських Націоналістів (ОУН) (29 січня–3 лютого 1929 р.), яка з цього часу аж до 1939 року в основному діяла на західноукраїнських землях. З перших днів свого існування ОУН повела ідеологічний і політичний наступ проти окупантів України, готуючи ґрунт до нових її визвольних змагань.

З початком Другої світової війни ОУН тепер під проводом Степана Бандери¹ пішла у відкритий двобій з німецькими загарбниками. Значущим її історичним актом було відновлення у Львові 30 червня 1941 року самостійної Української Держави й утворення Українського Державного Правління (УДП). ОУН організувала роботу на створення Української Повстанської Армії (УПА), як збройної сили народу, що воювала на два фронти — проти завойовницьких цілей гітлерівської Німеччини та большевицько-московського свавілля.

По закінченні війни проти Німеччини «вождь народів» і «генералісімус» Йосип Сталін пішов новою війною проти українських національних сил — ОУН та УПА. Для найжорстокішого їх винищення Москва кинула в Україні великі каральні енкаведівсько-комуністичні загони та організувала українських «покручів», руками яких чинила може найбільш облудні та фарисейські за усі часи інквізицій і братовбивчі розправи.

Провід ОУН і УПА на українських землях змушений був дати команду пробитись частинам УПА із Закерзоння на Захід і переконати його у веденні визвольної боротьби України. У другій половині 1947 р. деяким підрозділам УПА вдалось прорвати облогу московсько-чеських військ і пробратись на окуповану американською армією територію Західної Німеччини.

Ця драматична епопея із різноманітністю у ній трагічних сюжетів, з героїкою поведінки і лицарськості вчинків, з одержимістю духу, із жертовністю і самоофірою, з красою смерти за Україну оживає сьогодні зі саморобних, рукописних збірок (цикльостилів) поетів, які досі залишаються для нас, на жаль, незваними.

Їх автори гинули на полі битв, підривались гранатами в «кривках», щоб не здатись у руки живими, їх розстрілювали і німці, і «брати-

¹ Перший Голова Проводу ОУН полковник Євген Коновалець був вбитий московськими шпіонами в голландському місті Роттердамі 23 травня 1938 року.

визволителі» на очах матерів і коханих, їм видумували найстрашніші тортури районні, обласні і столичні «оперуповноважені», на них зводили найбрутальніші наклепи, а віршів — мови їх гніву, мови любові, мови надії все ж здолати ніхто не зміг. Вони приходять до нас крізь час.

Поезія опору та національно-визвольної ідеї, поезія нескореного духу, себто поезія упівська, своїм корінням виростає і з часу довоєнного. «Ще перед Другою світовою війною, — читаємо в передмові до антології «Слово і зброя», присвяченої УПА, — почав формуватися тип українського письменника, поета, як діяча, що, відроджуючи в собі шевченківський дух і традиції, свідомо скеровував свою творчість, а не рідко і сам збройно боровся за неї».²

У ряді тих «хто свідомо скеровував свою творчість», можна назвати Тодося Осьмачку, Грицька Чупринку, Юрія Клена, Євгена Плужника, поетів так званої «квадриги» — львівських «вісниківців» Юрія Липу, Леоніда Мосендза, Олену Телігу, Євгена Маланюка, Олега Ольжича, а також і тих, що в основному друкувались поза «Вісником» — Вадима Лесича, Ярослава Курдидика, Романа Завадовича, Богдана Кравціва, Володимира Яніва. І все ж упівська поезія найбільш співзвучна з поезією стрілецькою, і вона, безперечно, виростає звідси — з героїки визвольних подвигів січовиків і творчого досвіду поетів-воїнів. І стрілецьку, і упівську поезію надихала одна і та ж муза, а творили її ті, що пішли на прю з ворогом, у бій за Україну.

До речі, один із найактивніших організаторів і творців літературного процесу в Галичині та на еміграції Юрій Липа був лікарем УПА. Уся його творчість: поезія, проза, публіцистика (збірка поезій «Суворість», історичний роман «Козаки в Московії», зб. есеїв «Бій за українську літературу», книга публіцистики «Призначення України» та інші) просякнута духом нескорености імперіальній Росії, незнищенности віри у свободу, у звільнення народу від чужинецьких пут. Власне цьому Юрій Липа й присвятив своє життя. Крайове підпільне видання «Ідея і чин» (ч. 9, 1945 р.) у короткій замітці «Впали на полі хвали» повідомило: «**Др. Юрій Липа, визначний публіцист і письменник, лікар УПА, загинув героїською смертю в бою з большевиками.**»

Яким патосом, яким полум'ям горіла поезія Юрія Липи, куди і кому освячувала та освічувала вона шлях засвідчує його вірш «Могила незнаного бійця»:

Могило Незнаного Бійця, Що впав в Україні, Я приніс тобі смуток свого
лиця і біль серця гнівний; Забагато підлих днів облігає душу самотню...
Де ж ти, що впав, що горів, що вів свою сотню? Де ж ви дитячі ручки
жінок, Що підпалювали амуніції склади, Що лиш усміхом ненависти
потік Перемінювали у водоспади? Де ж ти, що за нових людей Упав під
кулями, Повстанче? Обізвися до мене крізь людський глей, Крізь м'ясо
самиче і самче! Обізвись в червоній імлі життя, Ви прегарні блискавки
смерти! Невже ж ви мертві, Питаю я.

Дмитро Донцов, оцінюючи вірші Олени Теліги, говорив, що в такого роду поезії, тобто поезії громадянської відкритості голосу, пульсує гімн

² Від видавництва (переднє слово) «Слово і зброя», антологія поезії визвольної боротьби, Торонто, 1968, ст. 7.

інстинктивному, нестримному пориву душі, бурхливій енергії життя, пробудженню сил тощо. Такі інтонації дуже близькі «визвольній» поезії Юрія Липи. Динаміка життєвої дії пульсує у ній невтихаючою силою, роздирає скорупи неспокою, захоплює активним чином.

«Суворі очі» й «міцно затиснуті уста» ліричного героя Юрія Липи молились до «нових людей», до героїв, що впали під кулями, як до «Лицарів вічної Житні», як до Надії, до самої «істинності земного буття».

Унікальною у цьому зв'язку виступає також творчість Олега Ольжича, про якого Євген Маланюк писав як про мрійника відродження ідеалу християнського лицарства з духу середньовіччя. Поетичне слово Ольжича — це не тільки висока література, естетичне багатство, не тільки цитаделя духу — цитаделя романтичних поривів і настроїв, а насамперед — урок активного чину, приклад дії, зразок життєвої поведінки на власному «я».

Очливши в часі війни Культурну Референтуру Проводу Українських Націоналістів, він розгорнув надзвичайно важливу національно-політичну діяльність, що опералась на історичні традиції Українських визвольних змагань, на українську культуру. Ольжич не тільки був на передньому полі боротьби, але її очолював. Після арешту А. Мельника він став Головою Проводу Українських Націоналістів у Краю. В загальній програмі Проводу художнє слово, на його думку, повинно було відігравати одну із найчільніших ролей.

У лавах УПА змагалось багато письменників. Більшість із них загинули, стались безіменними. Та все ж їх твори, хай хоч і далеко не всі, сьогодні повертаються до нас як неспростовні документи часу. Хочеться вірити, що повернуться й інші, — може, із «кагебівських» ув'язнень, а може із віднайдених упівських архівів чи й з народньої пам'яті. Адже свого часу вони поширювались як листівки, друкувались в підпільних газетах та альманахах, передавались «таємною» поштою на схід України.

У 1947 р. часопис «Наша книгозбірня» (ч. I), що вийшов у Західній Німеччині, надрукував фотокопію таких віршів під назвою «З поезій повстанської боротьби». Звичайно, не треба бути прискіпливим щодо їх художньої вартості, хоча й у непоодиноких випадках не доводиться в такій сумніватись. Інколи ці твори є естетично вартісніші ніж ті, що багатьом поколінням у шкільних хрестоматіях пропонувались за художні документи визвольного походу советської армії, скажімо, такі, як: «Радянські автоматники», «Як Сталін нас кликав до бою!» чи «Ми — Сталіна солдати» та інші.

Вірші невідомих авторів названої добірки («З поезій повстанської боротьби») часто фіксують конкретні місця боїв, реальних людей, передають напружену атмосферу часу, революційну окриленість воїнів УПА та загальнонародній настрої.

У жанрово-стильовому аспекті — це вірші-протести, заклики, пісні-марші, вірші-колядки, вірші-віншування, гімни, поеми, балади тощо. Вони, являючи собою індивідуальну творчу вартість, авторську самостійність, а водночас дуже близько стоять до фолкльору. В них нуртує народня стихія:

Нова радість стала, як УПА повстала,
Яка підлих комуністів знищила немало.

АКА³ помагає, бо вже добре знає,
Як антихрист, лютий Сталін, народи карає.

Ой, Ти Христе Боже, і ти УПА тоже,
Борони нас від вивозу — нам і тут є гоже.

Лихая година в нас панує нині,
Та вже скоро народиться воля Україні.

В упівській поетичній практиці жанр, сказати б, переспіву став надзвичайно популярним. Він ефективно «працював» на маси, був прекрасним пропагандистом. Наприклад, «обернутий навиворіт» чи «перелицьований» «Гімн Радянського Союзу» під пером невідомого поета з УПА став далеко реалістичнішим твором, ніж був досі:

Насильством жорстоким республік Свободу
Свавільно скорила сталінська Русь,
Та буде народами знищений спільно
Заступник Росії — Советський Союз.

Годі коритися катові спільному,
Годі терпіти червоне ярмо,
Спільними силами станемо вільними,
Свободу народам і людям дамо!

Такий «травестійний» вірш легко запам'ятовувався і швидко ширився в народі, а головне — він був правдивим відтворенням жорстокої доби і сприймався як незаперечність, як істина, що передається устами мас.

У подібному сенсі можна говорити й про пісню. Пісня — дуже важлива упівська зброя. В народі ще й досі живуть «приховані» упівські пісні. На жаль, багато з них кануло в Лету — большевицький режим їх немилосердно винищував разом із їх носіями.

Прекрасним взірцем упівської пісні є маршова пісня Володимира Яніва⁴ «Зоріла золота заграва», автора, який у кінці 20 на початку 30 років один із перших в Галичині оспівав героїку Крут:

Зоріла золота заграва,
здригався світ під звуки сурм.
Широко пролунала олава,
що нам воскресла вже держава,
що Україна встала з тюрм.
Чужинче, йди скажи Вкраїні,
що ми готові на приказ,
що ми збудуєм на руїні
нові твердині і святині,
як зажадає ще від нас.

³ АК — Армія Крайова, польська підпільна армія, що уклала з УПА договір бойової співпраці.

⁴ В. Янів опублікував чотири збірки віршів: «Сонце й грати» (1941), «Листопадові фрагменти» (1941), «Шляхи» (1951), «Життя» (1975), Переважно — це вірші суспільно-громадянської тематики з інтерпретуванням героїки Українських визвольних змагань, це вірші, сповнені поетовою біографічністю, а також речі релігійні та ліричні.

Серед поетів-упівців найбільш відомим став Марко Босслав. Він народився на Західній Україні. Є свідчення, що на Станіславщині. На жаль, повніших біографічних даних поки що не маємо. Босслав був членом ОУН з 1930 р., а вояком УПА став у 1942 р. Найчастіше друкував свої твори в журналі «Чорний ліс», одинадцять номерів якого видано у 1947–1950 роках Станіславське (Івано-Франківське) підпілля.

У цьому ж проміжку часу, тобто в другій половині сорокових років, Марко Босслав написав і пустив у світ (друкарським і недрукарським способом) п'ять поетичних збірок: «Непокірні слова», «В хоробру путь», «Вітчизна кличе», «Протест», «Із днів боротьби», «Хай слава луна», які потім, у 1951 р. за кордоном вийшли окремою книжкою під назвою «Непокірні слова».

Він також писав драматичні та прозові речі. Його драма «Сталь без іржі» мала два видання. Її часто інсценізували на «конспіративних сценах» самі воїни УПА. Оповідання, новелі і публіцистичні твори Марка Босслава друкувались у підпільній періодиці («Шлях перемоги», «Лісовик», «На чатах», «Чорний ліс», «За Україну»).

Звичайно, талант Босслава, яким його так щедро обдарувала природа, в умовах у яких він творив, повинстю розкритись не міг. Таким чином можна обґрунтувати часом його невідшліфованість фрази, певну версифікаційну спрощеність чи інші якісь художні вади.

Прийшла пора розшуків творів письменника-підпільника та належного їх поцінування. Ті кращі речі, які читач має сьогодні змогу знати, безперечно говорять про себе як про твори високого художнього рівня. Поезія Марка Босслава у багатьох випадках могла б стати клясичним унаочненням «консолідації» авторського художнього мислення і народньопоетичного досвіду: «Де ти, любий сину! Де ж ти, мила дочко! І цілує, к серцю тულიє у крові сорочку».

Та чи тільки це? Поезію Марка Босслава необхідно повернути у нашу духову спадщину за присутність у ній тем, що проливають світло на об'єктивне поцінування української визвольної боротьби. Слово Босслава доносить нам із, на жаль, сфальсифікованої минувшини конкретні факти і сувору правду. Яким лише постає у ній образ жінки патріотки, української незалежної месниці, що не тільки виправляє своїх синів на священні битви, але й сама йде на прог проти свавілля і зла! Українська мати, дочка, сестра піднімаються до найвищих вершин моралі і тільки тоді, під опікою Бога, чинять свої «чесні гріхи» («Зітхнула Галка. — Боже, не відкинь Моєї жертви за святі руїни...»).

Християнська мораль — це основна засада віршів Марка Босслава.

Закінчення буде

Присвята

Олександра КОВАЛЬОВА

поетеса, голова Т-ва «Спадщина»

ІННІ ХРИСТЕНКО – 75!

Усі долі задумані на небі, але в життєвій марноті більшість із нас забуває про своє небесне походження і обриває спасенну небесну пуповину. Але не всі. Є люди, які не можуть зрадити свою суть ані заради чого. То й тримає їх міцно золота небесна пуповина до останнього подиху. Бо не зрадливі вони.

Хай дарує мені цей несподіваний алегоричний образ шанована наша ювілярка — відома українська письменниця Інна Христенко, яка зустрічає своє 75-ліття десь у затишній Швабії. А можливо, несила їй всидіти там у німецькому достатку та затишку, і жене її неспокій на рідну Слобідщину, де вона народилася на Маковія, мала співучу маму і доброго тата — відомого українського педагога Митрофана Христенка. Саме від нього, «ворога народу», повинна була відректися донька у страшному 1937 році. Але не змогла ні заради якихось вигод, ні перед жахом катувань. Ось так і прирєкла себе жити за велінням серця і платити за все, як вимагала доля. У сталінській системі щирість каралася жорстоко. Але й за тих умов не всі ставали облудними. Великий запас щирости було дано нашому народові.

А потім були рєки німецької окупації, страшний подих війни і смерти, а поряд багатство людських почуттів. Була несподівана, якась не від цього світу зустріч. Молода українська дівчина побачила передусім людину, очі художника, а не мундир німецького солдата. Були розмови про поезію, читалися вірші Гайне, читала Інна й свої вірші, написані німецькою мовою, вона володіла нею досконало. А потім війна розвела їх на довгі десятиліття. І були вже інші розмови в тих інстанціях, в котрих холоне серце. І мабуть, важко було б вижити без підтримки істинно шляхетних людей. То було прекрасне творче середовище колишніх політів'язнів, дисидентів, справжніх лицарів духу. І так уже склалося, що й жили всі вони недалеко один від одного — на Павловому полі міста Харкова. Хай пройдуть літературознавці їхніми стежками навколо цілющого шатилівського джерела, піднімуться до єдиного явора скраю ботанічного саду, згадають їхню невігадану душевну велич. Це були Василь Мисик, Іван Вирган, Андрій Чернишов. Світла їм пам'ять! Дуже осиротили вони Харків, коли один по одному пішли з життя. Важко переживала ці втрати Інна Христенко, бо любила вона товариський гурт, присутність щирих відданих друзів. Зі старих часів не лишалося майже нікого, або всі вони були десь по америках, як от колишні однокласники Олекса Веретенченко та Оксана Соловей.

Виходили довго очікувані книги. Маючи давню надійну репутацію дитячої письменниці, Інна Христенко не часто наважувалася друкувати

свої прекрасні ліричні поезії. І от нарешті вийшла друком книжечка поезій «Три любові», в котрій донька сплатила свій творчий борг і перед пам'яттю батька — своєю поемою, присвяченою українському педагогу, доброму патріоту Митрофанові Христенку.

А всі ці довгі десятиліття вперто намагалося пробитися крізь залізну завісу совітських кордонів серце німецького художника Ріхарда Дюрнера. Нарешті йому вдалося це зробити, і ось уже рік вони разом. Для прагматичного сприйняття нашого сучасника то феномен з іншого часового виміру, де діють якісь ідеальні позачасові цінності. А вони ж таки є і діють. Глибокі почуття, котрі не замулилися в буднях щодення.

Своїм друзям і знайомим Інна Митрофанівна пише сердечні листи про те, як добре їй живеться у Швабії, який дивний, лицарський чоловік цей німецький художник Ріхард Дюрнер. Але її зболене серце тужить за Україною. А ще їй хочеться, щоб не лежали мертвим камінням її рукописи — вірші, проза, твори для дітей.

То ж хай тримає нашу землячку золота небесна пуповина. Добре, що живуть поміж нас люди незвичайної долі. Гарно на душі від того, що Бог обдарував їх не тільки добрим літературним талантом, а й дав їм щедре велике людське серце.

Многая літа нашій коханій Інні Христенко!

Інна Христенко

НА СМЕРТЬ ТОВАРИША

*«Я теж вітрильник,
Але на суші»*

Станіслав Шумицький

Правди ми не визнаємо довіку,
Але все давно до того йшло,
Щоб упало домовини віко
На його скривавлене чоло.

Він не міг таким, як інші, стати,
Не знайшов притулку в світі цім.
Написав він зовсім небагато,
Хоч прожив, як Пушкін, тридцять сім.

В чисту даль закоханий вітрильник,
Він не хвилі борознив, а дно,
Наче птах з підрізаними крильми,
Рвавсь у небо й падав у багно.

З глибини того чіпкого бруду
Не було для нього вороття.
То ж не смерть оплакувать я буду,
А поета страчене життя.

«КУТ-М» У ХАРКОВІ

Клюб української творчої молоді (КУТ-М) вже досить відомий серед українства Харкова. Молоді хлопці та дівчата впевнено заявили про себе творчими вечорами, радіопередачами, публікаціями в пресі. Інтелектуальна молодь, яка орієнтується на світову культуру і водночас лишається глибоко і послідовно національною — це принципово важливе для Харкова, де все більше посилюються українофобські тенденції в пресі і в офіційних колах міста, де зусібч прошовіністично настроєні сили не можуть утриматися від того, щоб не підкреслити меншевартість усього українського, його віджитість, безперспективність. Але ці вульгарні потуги наших недругів виглядають смішними, коли ось так самобутньо і голосно заявляє про себе молоде слобідське українське покоління митців — відразу в різних жанрах, досить потужним гуртом.

Це поезія — Ростислав Мельников, Сергій Жадан, Ігор Пилипчук; це живопис — Уляна Мось; це пісня — Олена Єрошенко. Харків — місто з великим українським майбутнім. Глибоке коріння ще довго буде живити нові й нові пагони.

29 березня КУТ-М започатковує щорічні молодечі поетичні фестивалі. Коло учасників цьогорічного поетичного фестивалю ще не буде надто широким, бо держава лишається глухою до свого майбутнього. Фестиваль буде проведено завдяки підтримці харківського культурологічного товариства «Спадщина» та літературного музею. До участі в ньому вже зголосилися відомі молоді літератори, як В. Неборак, Ю. Андрухович, І. Гончар, І. Дучук. А для ще невідомих лишається надія стати відомими. Тож успіху першому поетичному молодечому фестивалеві, успіху нашому харківському КУТ-Му і всім, хто дбає про майбутнє України!

«Встань Вкраїно! На віки усім і за все
Віддай помсти страхаючі дані,
Ще раз усміхом Гонти проміряй свій степ,
Оповитий торжествами Богдана!»

*Петро Гетьманець,
«Хочу карою Гонти»*

Презентація

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЗБРОЙНИМ СИЛАМ УКРАЇНИ ПЕРШОГО ТОМУ В ДВОХ ЧАСТИНАХ «ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА»

Від Редакції:

В дні 4 листопада 1994 року в Будинку дозвілля Збройних Сил України в Києві відбулася важлива подія — презентація першого тому в двох частинах важливої для війська України і народу «Історії Українського Війська», виданої Київським військовим видавництвом «Варта» спільно з Українською Інформаційною Службою в Лондоні при підтримці Конгресу Українських Націоналістів за кошти українців-жертводавців Канади і Великої Британії.

На цю святкову презентацію книги і передачу 50 тисяч примірників першого тому книги Міністерству Оборони України приїхали з Лондону Микола Матвіївський, голова Дирекції УІС, і мгр Степан Олеськів, заступник Голови Дирекції УІС і екзекутивний редактор англomовного квартальника СУБ «Юкрейнієн Рев'ю». Зібрані в цьому числі матеріали і фотознімки відзеркалюють цю важливу подію.

*

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ПЕРШОГО ТОМУ «ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА»

(УІС) Презентація першого тому трьохтомного видання «Історії Українського Війська» та урочиста передача 50-ти тисяч примірників книжки, як подарунок Збройним Силам України, відбулася 4 листопада 1994 року в Києві, в Будинку дозвілля Збройних Сил України. Книга видана Київським військовим видавництвом «Варта» спільно з Українською Інформаційною Службою в Лондоні при підтримці Конгресу Українських Націоналістів за кошти жертводавців-українців Канади та Великобританії.

Ця книга відтворює з доповненнями широко відомі праці за редакцією І. Крип'якевича та Б. Гнатевича «Історія Українського Війська», яка вперше побачила світ у Львові в 1935–1936 рр. Використовуючи надзвичайно багату і різноманітну джерельну базу (архіви, картографічні, історіографічні матеріали), автори докладно розповідають про організацію українських військових формувань від давніх княжих часів до перших десятиліть ХХ століття, аналізують розвиток української військової стратегії і тактики, та участь українського війська у конкретних бойових операціях.

Авторами книжки є І. Крип'якевич, Б. Гнатевич, З. Стефанів, О. Думін, С. Шрамченко.

Перший том відкриває події княжої та козацької доби;

Другий том — визвольна війна 1917–1920 рр.;

Третій том — Карпатська Січ і Дивізія УНА, Українська Повстанська Армія (УПА) і, як нове доповнення, сучасні Збройні Сили України.

Серед присутніх на презентації були: заступник Міністра оборони *генерал-полковник Іван Біжан*, начальник Управління виховної роботи *генерал-лейтенант Анатолій Кобзар* і *генерал-майор Григорій Тимко*, заступник начальника Управління с.-п. Служби, який провів презентацію. Видавництво «Варта» репрезентував директор видавництва, *полковник Володимир Яковенко*.

З вітальним словом до зібрання, на якому були присутні журналісти, офіцери української армії, гості, звернувся *професор Омелян Кушпета* — речник Організації Українських Націоналістів з-під стягу Бандери, заступник Голови Головної Ради ОУН. Виступ проф. О. Кушпети додається.

Від Української Інформаційної Служби в Лондоні слово мав мгр Степан Олеськів, заступник Голови Дирекції УІС (Лондон, Великобританія). Виступ друкується.

Керівник воєнного видавництва «Варта» *полковник Володимир Яковенко* розповів про працю колективу видавництва над книжкою, і про труднощі, що виникали під час роботи, але їх було подолано. У даний час видавництво працює над другим томом «Історії Українського Війська», а після підготовки редакційною колегією з тому приступить до роботи над ним.

Від Конгресу Українських Націоналістів слово мав *Сергій Жижко*, заступник Голови Конгресу. Наголосивши на тому, що безпеку нації гарантують збройні сили держави, він виразив упевненість, що Україна матиме свою армію, а також зазначив, що видання книжки сприятиме відродженню армії, а разом з тим — і відродженню української нації.

Керівник наукового відділу Братства вояків УПА *Орест Дичковський* виклав у своїй доповіді ґрунтовну аналізу стосовно необхідности військового патріотичного виховання вояків української армії.

Голова Дирекції УІС (Лондон) *Микола Матвіївський* зачитав акт передачі «Історії Українського Війська» та вручив його заступникові Міністра оборони України Івану Біжанові.

Заступник Міністра оборони України генерал-полковник Іван Біжан високо оцінив роботу видавців і висловив слова щирої подяки за прекрасний і вкрай необхідний подарунок Збройним Силам України. Заступник міністра мав змогу до презентації ознайомитися з книгою, яку він отримав дещо раніше при зустрічі з професором О. Кушпетою та директором Представництва УІС М. Кузівим. Торкаючись складних процесів державотворення сьогодні, ген. Біжан провів аналогію з переломними моментами історії української державности, зокрема, періоду Української Народньої Республіки, коли не було надано відповідного значення Збройним Силам, що призвело до можливості перемоги сил більшовицької інтервенції. За минулі чотири роки Збройні Сили України пройшли складний період свого формування та добре, що вони є хоча б у такому стані. Могло б бути, що в усіх Збройних Силах України ми мали б такий варіант, як з Чорноморською фльотою. Тому зараз є дуже важливим зміцнити Збройні Сили і «Історія Українського Війська» буде гарною послугою цьому. Без знання та усвідомлення історії не можна виховати патріота, не можна воїнові прищепити любов і щире ставлення до своєї держави, і не можна виховати справжнього оборонця держави.

Мали слово начальник Управління соціально-психологічної служби при Міністерстві оборони України *Анатолій Кобзар*, *полковник Володимир Яковенко*, директор військового видавництва «Варта», який наголосив на тому, що ми є єдиною, можливо, навіть на весь світ, державою, в якій не вивчається історія

національного війська і разом з тим державою, яка має глибокі національні традиції у військовій справі, які використовуються у цій галузі іншими державами. Прикладом може послужити одна з найпотужніших держав — Америка, яка з давніх часів користується знаннями військової традиції Запорізького козацтва.

Виступали гості, зокрема професор *Федір Погребенник* звернувся до шановного зібрання з пропозицією використати збережені ним книги з історії війська в подальшій роботі над виданням наступних томів «Історії Українського Війська».

Народний депутат України *Григорій Дем'ян*, який багато вклав праці у вивчення історії та культури України, зокрема визвольних змагань ОУН-УПА, наголосивши на тому, що «Історія Українського Війська» є дуже потрібною і попросив представників Міністерства Оборони розповісти про ведення виховної роботи в армії.

Українські патріоти мали можливість продемонструвати істинну силу своїх намірів і любов до України на ділі.

Презентація демонструвалася по українському телебаченню і радіо «Україна». Єдине, що є прикрим у даній ситуації, це те, що книгу не зможе придбати широкий загал, бо наклад передано, на сьогодні, лише для війська.

А зміст її може зацікавити не лише військовиків, а й українську патріотичну молодь чи загал читачів.

*

ПРИВІТАННЯ ВІД ГОЛОВИ ПРОВодУ ОУН п-ні СЛАВИ СТЕЦЬКО

Достойний пане генерал-полковнику,
заступнику Міністра Оборони України!

Шановний пане Начальнику соціально-психологічної служби
Міністерства Оборони України!

Шановний пане заступнику начальника соціально-психологічної
служби Міністерства Оборони України!

Шановний пане Директоре військового видавництва «Варта»!

Шановні Представники преси, радіо та телебачення!

Пані і Панове!

Маю честь привітати Вас з нагоди вручення першого тому «Історії Українського Війська» для Збройних Сил України від Голови Проводу Організації Українських Націоналістів з-під стягу Степана Бандери й Голови Конгресу Українських Націоналістів Слави Стецько, яка з незалежних від неї причин не може бути тут з нами, і від ініціатора цього подарунку, чільного діяча Світового Українського Державницького Фронту й основоположника Української Інформаційної Служби — інж. Василя Олеськіва з Лондону у Великій Британії. Для названих самостійників-державників, всіх жертводавців-патріотів з західньої української

діяспори й нашої інтелігенції — це радісна подія. Бо чи може бути щось краще, як мати нагоду засвідчити ділом підтримку нашим рідним Збройним Силам, національній армії Української суверенної держави, від морального озброєння якої у великій мірі залежить її спромога боронити нашу Державу, непорушність її границь, її територіяльну цілісність, її незалежність й суверенність. І якщо щось конче потрібно для піднесення моралі офіцерів і воїнів, то це знання історії України в загальному, а історії війська зокрема.

Ми маємо славні військові традиції княжих часів Київської Русі-України, Гетьманщини й Запорізького Козацтва, але й формацій ХХ століття: Січових стрільців, Армій УНР, повстанських з'єднань генерала Тютюнника, включно із славними повстанцями сорокових і п'ятидесятих років з рядів ОУН-УПА, які боролися на два фронти — проти нацистсько-німецьких імперіялістів, які хотіли знищити український народ, а на його землях побудувати «лебенсраум» (життєвий простір) для свого «герренфольку» (панського народу) і гробокопательів української державности й нищителів національної ідентичности українського народу — ленінсько-сталінських і суловсько-брежнєвських російських імперіялістів. І сьогоднішнім офіцерам, прапорщикам і воїнам сухопутних, морських та летунських Збройних Сил України з «Історії Українського Війська» можна багато навчитися і зачерпнути лицарськості княжих дружинників, запорізьких козаків і всіх інших борців за Українську Самостійну Соборну Державу і віри в Національну Ідею бути самостійною державною нацією, рівною між рівними націями Світового Співтовариства. А без лицарськості й віри в українську правду, яку так чітко сформулював наш національний Геній Тарас Шевченко, воїни не зможуть бути повновартісними і добрими захисниками незалежності Української держави. А без Української держави наш народ не буде господарем на своїй землі й не зможе вдержати своєї самобутности, не зможе користуватися благами нашої багатой країни, знову стане рабом.

Достойний Пане Заступнику Міністра оборони України, прийміть від представників Української Інформаційної Служби — Миколи Матвіївського, Степана Олеськіва і Миколи Кузіва — 50 тисяч примірників І тому «Історії Українського Війська». Мої друзі, всі жертводавці і я переконані, що соціально-психологічна служба Міністерства оборони України подбає про оптимальне використання цієї книжки у виховній праці нашого воєцтва.

м. Київ, 4 листопада 1994 р.

Слава Україні!

Омелян Кушпета

*

*Ген. май. Григорій Тимко представляє Президію презентації.
Від ліва до права: ген. полк. Іван Біжан, ген. лейт. Анатолій Кобзар,
Микола Матвіївський, Микола Кузів, Степан Олеськів,
полк. Володимир Яковенко.*

*Голова Дирекції УІС Микола Матвіївський
вручає книжку ген. полк. Іванові Біжану.*

*Промовляє мгр. Степан Олеськів, заступник Голови УІС.
Біля нього Сергій Жижко, Перший заступник Голови
Конгресу Українських Націоналістів.*

Промовляє ген. полк. Іван Біжан. Біля нього Сергій Жижко.

СЛОВО ПРЕДСТАВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ

Київ, 4 листопада 1994 р.
Будинок Офіцерів

Вельмишановний пане Голово,
Достойний Пане Заступнику Міністра Оборони,
генерале-полковнику ІВАНЕ БІЖАН,
Шановні Представники Міністерства Оборони України,
Високодостойні Гості!

Від імені членства й Дирекції Української Інформаційної Служби в Лондоні і нашого Представництва в Україні сердечно вітаю Вас на цій небуденній для нас зустрічі з нагоди презентації першого тому «Історії Українського Війська» для потреб Українських Збройних Сил. Особливо маю честь привітати Представників Міністерства Оборони України, Українських Збройних Сил і Воєнного видавництва України «Варта» та подякувати Вам за проявлену ініціативу і ділову співпрацю у довершенні цієї важливої справи.

Сердечно вітаю Представників Конгресу Українських Націоналістів, Всеукраїнського Братства УПА і щиро дякую за допомогу, уділену нам в реалізації цього завдання.

Про потребу вишколу українського вояка в українському національному дусі першими заговорили високі старшини відновлених Збройних Сил України. У своєму зверненні до української діаспори ген.-майор Володимир Мулява, тодішній начальник новоствореної Соціально-психологічної служби при Міністерстві Оборони України, писав:

«Відродження Збройних Сил України, як справді Українських Збройних Сил, неможливе без відродження духу українського вояка, духовності українського війська. У новоствореному Управлінні відсутня необхідна нам література. Тому звертаюся до нашої української діаспори з проханням допомогти книгами, брошурами із проблем: праісторії і історії України, історії українських збройних сил і т. п.»

«Однією з найбільючіших актуальних проблем розбудови Збройних Сил нашої держави, — писав децю пізніше в одному листі ген.-полковник Костянтин Морозов, тодішній міністр оборони України, — є подолання духовної кризи молодого поповнення, яке приходить сьогодні до українського війська. В той же час командири підрозділів, працівники новоствореної соціально-психологічної служби в цій нелегкій роботі особливо потерпають від браку освітньої літератури, а саме такої, що висвітлює нашу героїчну історію. Таке становище обумовлено багатьма негативними чинниками, і насамперед — браком коштів на видання підручників для армії».

Українська Інформаційна Служба в Лондоні, яка діє також під назвою Українська Центральна Інформаційна Служба (УЦІС) в різних країнах,

в порозумінні з нашими однодумцями і співробітниками в Канаді, позитивно сприйняла заклик військових кругів в Україні про потребу допомоги у розбудові українських збройних сил у відновленій Українській Державі в духово-моральному сенсі. За посередництвом Всеукраїнського Братства УПА нав'язано діловий контакт з Міністерством Оборони України і Соціально-психологічною службою з метою узгодити характер і спосіб надання потрібної допомоги. Спільно узгоджено, що, враховуючи наші можливості і найконечніші потреби українського війська під цю пору, перевидання більшим тиражем «Історії Українського Війська» Івана Крип'якевича за виданням Івана Тиктора буде найкращою розв'язкою цього питання.

Перша ширша нарада в справі перевидання «Історії Українського Війська» відбулася у Києві в січні 1993 року, в якій взяли участь: *ген.-майор Володимир Мулява* (Соціально-психологічна служба), *полк. Володимир Яковенко* (Воєнне видавництво України «Варта» при МОУ), *Василь Олесків* (УІС-Лондон), *Орест Дичковський* (Всеукраїнське Братство УПА) і *Омелян Кушпетя* (Конгрес Українських Націоналістів).

На цій нараді опрацьовано рамовий плян практичної реалізації видання «ІУВ» з розподілом завдань. Видавцем цього видання «ІУВ» буде Воєнне видавництво України «Варта» спільно з Українською Інформаційною Службою в Лондоні при підтримці Конгресу Українських Націоналістів. «ІУВ» видається в трьох томах за таким розподілом: том I — Княжа і козацька доби; том II — Визвольна війна України в 1917–20 роках; том III — Карпатська Січ, I Дивізія УНА, Українська Повстанська Армія (УПА) і, як нове доповнення, сучасні Збройні Сили України.

Видавництво «Варта» відповідає за підготовку всіх текстів, мистецьке оформлення, коректу і поліграфічні праці.

Тираж — 50 тисяч примірників кожного тому.

Узгоднений кошторис видання трьох томів — 70 тисяч доларів США, що їх повністю покриває УІС-Лондон, сплачуючи видавництву «Варта» відповідними ратами.

Весь наклад «ІУВ» передається як подарунок Збройним Силам України на руки Міністерства Оборони України і продажу не підлягає, що має бути зазначено в кожному томі.

Всі вищі узгоднення увійшли до офіційного договору між Видавництвом «Варта» і Представництвом УІС в Україні, підписаного в липні 1993 року.

В міжчасі зорганізовано і переведено серед української громадськості в Канаді і Великій Британії збірку пожертв на покриття коштів видання, яка дотепер дала понад 50 тисяч доларів США. При цьому з подякою відмічаємо, що збірку у Великій Британії на ту ціль перевели члени *Об'єднання бувших Вояків Українців* (ОбВУ), що його очолює *майор г-р Святомир М. Фостун*. Бракуючих 20 тисяч надіємося одержати від наших жертвних людей в діяспорі вкортці після повідомлення про передачу Українським Збройним Силам першого тому «Історії Українського Війська».

Переборовши всі перешкоди, а їх у нас так багато, спільними зусиллями доведено до успішного завершення першу частину нашого зобов'язання. З почуттям задоволення і неприхованої гордості передаємо сьогодні до рук українського вояка книгу, в якій відображено дві славні історичні епохи України — княжу і козацьку доби, прославлені героїчними чинами українських княжих воїнів і козацьких лицарів в обороні рідної землі і рідного українського народу.

Дякуючи ще раз усім, хто причинився до успішного випуску цього видання, особливо директорові видавництва «Варта» полк. Володимирі Яковенкові, редакційному колективу, художникам і працівникам друкарні, ми надіємось, що у дружній співпраці всіх нас ми вкоротці завершимо повністю це важливе і велике діло для добра українського народу і його відродженої Української Самостійної Держави.

З найкращими побажаннями для Українських Збройних Сил!

Слава Україні!

*Степан Олесків,
Заступник Голови Дирекції
Української Інформаційної Служби
(Лондон, Великобританія)*

*

АКТ ПЕРЕДАЧІ «ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА»

Високоповажаному Панові генерал-полковнику Іванові Біжану,
заступникові Міністра Оборони України

Вельмишановний Пане Генерале!

У повному розумінні того, що запорукою сильних Українських Збройних Сил є фаховий бойовий вишкіл і належна державницька, політико-ідеологічна та духовна підготовка їх особового складу по лінії знань з військової політики, історії українського народу та його війська, а гарантією самостійності й безпеки завжди були, є і будуть сильні національні Збройні Сили України, свідомі своїх завдань всевідданого служіння Батьківщині, —

УКРАЇНСЬКА ІНФОРМАЦІЙНА СЛУЖБА у Великій Британії, разом зі своїми однодумцями в Канаді, при співпраці й підтримці Конгресу Українських Націоналістів і Всеукраїнського Братства Вояків УПА в Україні, прихильно поставилися до заклику військових кругів в Україні про допомогу відповідною літературою для потреб вишколу українського війська.

З великою приємністю маємо шану сьогодні передати на руки Міністерства Оборони України, як подарунок Збройним Силам України від українців Канади та Великої Британії, 50 тисяч примірників першого тому «Історії Українського Війська» Івана Крип'якевича за

виданням Івана Тиктора (Львів, 1936, Вінніпег, 1953), який обіймає дві історичні епохи України — княжий і козацький періоди.

Два дальші томи цієї «Історії Українського Війська», які обійматимуть Першу і Другу світові війни, збройну боротьбу УПА після війни й сучасні Збройні Сили Україні, є у підготовці й будуть передані Міністерству Оборони України після їх виходу з друку.

З цієї небуденної нагоди щиро вітаємо Українські Збройні Сили — Міністерство Оборони України, Командний склад всіх родів військ, офіцерів та рядових воїнів, та бажаємо Вам витривалости, вміння та наснаги гідно й чесно служити українському народові та його Самостійній Державі.

Хай прикладом будуть для Вас наші славні предки — хоробрі княжі Дружинники, одчайдушні козацькі Лицарі, всеціло віддані Україні Вояки Армії УНР, Карпатської Січі, Української Повстанської Армії.

Київ, 4 листопада 1994 р.

Слава Україні!

*Микола Матвіївський,
Голова Дирекції УС*

*Василь Олеськів,
Секретар УС*

*Степан Олеськів,
Заступник Голови УС*

*Сергій Жижко,
Заступник Голови Конгресу
Українських Націоналістів*

*Микола Кузів,
Директор
Представництва УС в Києві*

*Орест Дичковський,
Науковий керівник
Братства Вояків УПА*

*

ВИСТУП-ПОДЯКА ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИКА ІВАНА БІЖАНА, ЗАСТУПНИКА МІНІСТРА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Шановні присутні!

Мені дуже приємно сьогодні бути разом з Вами на цій, я впевнений, дуже видатній події для наших Збройних Сил — завершенні видання і передачі для Збройних Сил України першого тому «Історії Українського Війська». І я хочу від імені Віце-прем'єр міністра, Міністра Оборони нашої держави Шмарова Валерія Миколайовича, від Міністерства Оборони, від усього особового складу наших Збройних Сил скласти величезну подяку тим, хто зробив можливим оцей підручник, який передається для наших Збройних Сил. Велике Вам за це спасибі!

Наші Збройні Сили, як і наша держава, ще дуже молоді. І як в державі нашій, так і в Збройних Силах дуже багато труднощів у їх

розбудові. Але оце, що зроблено учасниками події, якої ми зараз являємося, я вважаю видатним ділом. І тому я навіть застановляюся, як це можна було б найкраще оцінити. При розбудові наших Збройних Сил одним з головних напрямків, звичайно, є виховання наших молодих воїнів. А виховувати воїнів наших Збройних Сил, не маючи для цього відповідних підручників, звичайно, дуже важко. Так склалася наша доля, що в дуже недалекому минулому в нас не було держави України. У нас не було громадян України, у нас не було історії. І ще сьогодні є певна частина у нашому суспільстві, яка жалкує за тим, що було зовсім недавно, але я вважаю, я впевнений, що таким людям треба не забувати про те, що в недалекому минулому не було такої держави, як Україна. І я вважаю, що зараз нам не треба думати про те, що колись було, не жалкувати, а треба прикладати всіх зусиль на те, щоб розбудовувати нашу державу, щоб розбудовувати наші Збройні Сили. І якраз те, що зробили ті, хто допоміг, щоб вийшов цей підручник, щоб він дійшов до наших Збройних Сил — це якраз є приклад позитивного вирішення цієї проблеми на благо нашої держави, на благо наших Збройних Сил.

Слава Україні!

Київ, 4 листопада 1994 р.

Ген.-полк. Іван Біжан

*

ВИСЛІВ ВДЯЧНОСТІ І ПРИЗНАННЯ

До
Вельмишановних Жертводавців
на перевидання «Історії Українського Війська»

Шановні Добродії!

Від імені Української Інформаційної Служби сердечно дякуємо Вам за Вашу щедрю пожертву на перевидання «Історії Українського Війська», призначену для Українських Збройних Сил як подарунок від українців у діяспорі.

Поборовши різні вступні організаційні труднощі і перешкоди, маємо приємність повідомити Вас, що перший том «І.У.В.», який обіймає княжу і козацьку доби, вже вийшов з друку і 4 листопада 1994 року 50 тисяч примірників цього тому було офіційно передано до Міністерства Оборони України на руки заступника Міністра оборони генерал-полковника Івана Біжана, в присутності інших високих старшин Української Армії, представників різних організацій і масових медій.

В залученні пересилаємо для Вас, як жертводавця, один примірник першого тому «Історії Українського Війська», в якому на останніх сторінках є поданий список всіх жертводавців, які жертвували від 50 фунтів (ок. 75 амер. доларів) і вище.

Також залучуємо важливішу документацію про презентацію «Історії Українського Війська» в Києві для Міністерства Оборони України для Вашої інформації.

Другий том «І.У.В.», який обіймає Визвольну війну України в 1917–20 роках, вже в друку і буде готовий ще до кінця 1994 року, або найдалі в січні 1994 р. Третій том — Карпатська Січ, І Дивізія УНА, Українська Повстанська Армія (УПА) і сучасні Українські Збройні Сили є в редакційній підготовці і з'являться в першій половині 1995 року.

Дотепер складені пожертви, понад 50 тисяч ам. доларів, вистарчають на видання двох перших томів, а на видання третього, найважливішого, надіємось на дальшу підтримку української патріотичної громадськості в діяспорі.

З найкращими побажаннями і пошаною до Вас,

Слава Україні!

16 листопада, 1994 р.

За Дирекцію
Української Інформаційної Служби

Василь Олесків
Секретар

«Український націоналізм визнає Українську національну державу за єдину форму організації нації, яка забезпечує найкращі умови для всебічного розвитку духових і фізичних сил. Ідея власної національної держави, яка гарантує нації суверенну владу, впливає з найглибших почувань і прагнень кожної нації, що хоче бути господарем на власній землі та здійснювати на ній свою владу...

Кожній нації у світі належить право на власну національну державу, подібно як людям всього світу належить особиста свобода...

Український націоналізм пов'язує в одну цілість відвічні й незмінні правди, вартості й надбання української нації...

Нація — найтриваліша людська спільнота, коріння якої виростає з глибини віків, а розвиток якої веде в незбагнене майбутнє, є неперемивною і непереможною...

Основними ідеї української нації, а тим самим і українського націоналізму є історичні правди християнського національного Києва...

Ідеологія українського націоналізму — це витвір всеукраїнських соборницьких ідей усіх поколінь. Тому український націоналізм — динамічний соборницький... рух, що діє на засаді єдності всіх революційних сил нації у боротьбі за волю і державність...».

«Четвертий Великий Збір
Організації Українських Націоналістів (ОУН)
Перший том, Постанови, стор. 109–111,
видання ОУН, 1969

З глибоким боєм і смутком повідомляємо членів Спілки Української Молоді у Великій Британії та в діяспорі, що у вівторок рано, 4-го жовтня 1994 р., після довгої і важкої недуги, з волі Всевишнього відійшов у вічність на 73-ому році свого трудолюбного життя —

сл. пам. СТЕПАН ШМОНДРАК,

заслужений член українських громад у Дарбі й Стокпорті і довголітній член Крайової Управи СУМ у Великій Британії.

Покійний народився 12 березня 1922 року в селі Верлеївка Буського району, Львівської області, у великій патріотичній родині, яка його виховала та зацпила любов до рідного краю. Він був другий найстарший із семеро дітей в родині. Мав двох братів і чотири сестри.

При кінці 1939 року, Покійний став членом Юнацтва ОУН. В 1941 році був вивезений до Німеччини, звідки він втік і вернувся до свого села, де був арештований та сидів у тюрмі. Він знову був вивезений у Німеччину в 1942 році.

Вже після війни в 1948 р., Покійний переїхав до Англії і поселився у робочому таборі в Людлов (Ludlow), де студював філософію. В 1949 році Покійний перенісся до Дарбі, де відразу включився в працю української громади. Він був один з основоположників СУМ у Дарбі, головою Осередку 3 роки та довголітнім виховником і членом Управи Осередку СУМ. Покійний був також один із тих, який підшукав і допоміг СУМ-ові закупити Тарасівку в 1964 році.

У Дарбі, Покійний був також 7 років головою Відділу СУБ і до його виїзду до Стокпорту в 1987 році, виконував різні обов'язки в Управі Відділу СУБ. В Організації Українських Націоналістів, Покійний сповняв ролю пропагандивного референта при Обласному Проводі.

Друг Степан був головою Товариського Суду КУ СУМ від 1967 до 1969 року, а від 1969 до 1973 року член Товариського Суду. В склад Крайової Управи СУМ у Великій Британії друг Степан увійшов у 1979 році, сповняючи обов'язки Головного Виховника. Від 1981 до 1988 року Покійний був членом Виховної Ради КУ СУМ, а згодом від 1988 до 1990 року Головою Виховної Ради. Покійний знову сповняв обов'язки Головного Виховника при КУ СУМ від 1990 до 1992 року, а від 1992 до 1994 року був Головою Ради Сеньйорів при КУ СУМ. Від того часу аж до смерти д. Степан був членом Ради Сеньйорів. Перед тим, як друг Степан увійшов у склад Крайової Управи СУМ, він також був від 1967 до 1979 року і знову в 1984 році членом Управи Української Товариської

Господи в Тарасівці. Від 1985 до 1987 року був і секретарем Української Товариської Господи.

В 1987 році Покійний переїхав із дружиною до Стокпорту. Тут також Покійний увійшов відразу до Управи Відділу СУБ, де сповняв роллю культ-освітнього референта. При Осередку СУМ у Стокпорті, Покійний продовжував свою виховну працю.

Покійний Степан, будучи активним членом Спілки Української Молоді і членом КУ СУМ, був також виховником на Літніх виховних Таборах СУМ. З його передчасним відходом у вічність Спілка Української Молоді, ОУН і Українська Громада понесли велику втрату. Покійний залишив горем прибитих дружину-вдову Ірину, дочку Лесю, з'ятя Ярослава, внуків, велику родину в Україні, свата і багато близьких друзів та приятелів. Усім їм, а особливо Дружині-вдові, дочці, з'ятеві, внукам і його родині в Україні висловлюємо найглибше наше співчуття.

Похорон Покійного відбувся в понеділок 10 жовтня, 1994 р., в Стокпорті.

Хай пам'ять про Нього в нашій сумівській родині буде вічною!

ВІЧНА І СЛАВНА ЙОМУ ПАМ'ЯТЬ!

Крайова Управа СУМ у Великій Британії

УВАГА!

УВАГА!

ОГОЛОШЕННЯ

Заходами УВС появилася книжка-спогади сл. п. д-ра Степана Шухевича під назвою:

«МОЄ ЖИТТЯ»

Цей важливий твір сл. п. д-ра Степана Шухевича УВС видала великою книжкою у твердій оправі на крейдяному папері. Книжка має 619 сторінок та багато ілюстрацій.

Подані документи і матеріяли у творі — це жива сторінка історії українського народу не тільки в періоді між двома світовими війнами, але в усі дотеперішні часи поневолення і боротьби його кращих синів і дочок за волю і державність. Твір сл. п. д-ра Степана Шухевича матиме велике виховне значення.

Ціна книжки становить \$50.00 американських доларів.

Замовлення просимо слати на адресу:

UKRAINIAN INFORMATION SERVICE
200 LIVERPOOL ROAD, LONDON N1 1LF, ENGLAND

ЗМІСТ ЖУРНАЛУ «ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ» ЗА 1994 РІК

А. АКТУАЛЬНІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ, НАЦІОНАЛЬНІ, КУЛЬТУРНІ, РЕЛІГІЙНІ, МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ

а) Заяви, Звернення, Промови, Резолюції, Репортажі, договори, комунікати

Фальсифікаційно-провокативне поступування. Кн. I	3
Становище КУН щодо сучасної політичної ситуації в Україні	6
Заява КУН щодо збройного заклоту неокомуністів РФ	7
Заява Політичної Ради КУН з приводу висловлювань президента Росії Бориса Єльцина на відкритті пам'ятника Ярославові Мудрому в Ярославлі	8
Звернення КУН до президента України Л. Кравчука щодо подій в Грузії	9
Заява КУН з приводу реєстрації Міністерством юстиції компартії України	9
Заява Проводу ОУН у справі Закону України про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту	10
Повідомлення Проводу ОУН	11
Звернення Президії Світового Українського Державницького Фронту. Кн. II	142
Передвиборча платформа КУН. Кн. III	259
Ставлення КУН щодо одностороннього роззброєння	268
Протест Проводу КУН проти арешту Анатолія Щербатюка	269
Деклярація Антибольшевицького Бльоку Народів	380
Повне мілітарне обез'ядернення — виклик світові! Кн. IV	387
Верховна Рада ратифікувала договір СТАРТ 1	388
Платформа УГВР. Кн. VII	784
Універсал УГВР	787
Тимчасовий устрій УГВР	789
Заява Проводу КУН. Кн. VIII	949
Заява Конгресу з приводу перемоги над німецьким фашизмом	950
Київський Конгрес готується до муніципальних виборів	951
Третя конференція КУН у Луцьку 23 серпня 1994 року. Кн. IX	1044
Нові правила ввозу на територію України транспортних засобів. Кн. X	1253
«Возз'єднання» енергетичних систем України з Росією	1275
Заява Секретаріату ОУН. Кн. XI	1338
65 років від заснування Богословської Академії у Львові. Кн. XI	1342
Міжнародна наукова конференція біологів у Києві. Кн. XI	1349
Заява-протест працівників Інституту народознавства НАН. Кн. XII	1472
Заява Головного Проводу Конгресу Українських Націоналістів. Кн. XII	1459
До 35 річниці трагічної смерті Провідника ОУН Степана Бандери (Прес. Служба УПА). Кн. XII	1460
Заява Київської Організації Конгресу... з приводу «50-річчя визволення України». Кн. XII	1461
Заява політичних та громадських організацій Житомирщини з приводу «50-ліття визволення України». Кн. XII	1462

Засідання Політичної Ради Львівської Обласної Організації Конгресу Українських Націоналістів. Кн. XII	1463	
Заява Політичної Ради Львівського Обл. Конгресу. Кн. XII	1464	
Заява Політичної Ради Львівського Обл. Конгресу. Кн. XII	1465	
Політична Рада Конгресу... Кн. XII	1467	
Заява Головного Проводу Конгресу... Кн. XII	1467	
Звернення гром. орган. до Президента Л. Кучми. Кн. XII	1468	
Звернення Народного Депутата О. Матківського. Кн. XII	1470	
Заява речників Закарпаття (КУН, УРП, ПЗУ). Кн. XII	1471	
*		
Богацька Едіт:		
До проблем оновлення гуманітарної освіти в Україні. Кн. III	384	
До важливих господарсько-економічних питань в Україні. Кн. VIII	932	
Важливі питання науки і освіти в Україні. Друковано: Кн. IX (ст. 1069); Кн. X (ст. 1183).		
Журавель Станіслав:		
Вшанування гетьмана Івана Мазепи на Чернігівщині. Кн. IX	1032	
Зеленчук Михайло:		
Вітаємо ювілята! Кн. XII	1442	
Караванський Святослав, Строката Ніна:		
Звернення. Кн. X	1273	
Кіндратович Петро:		
1994 рік — рік Юрія Липи. Кн. IX	1091	
Кіцера Олександр:		
Вшанування пам'яті Юрія Липи медиками. Кн. IX	1093	
Клименко Павло:		
Звернення до комісії прав людини ООН. Кн. X	1195	
Ковальський Михайло:		
Конгрес Світової Федерації лемків. Кн. I	121	
Левицький Мирослав:		
Про конгрес українців Російської Федерації. Кн. I	123	
Павлівський В. М.:		
Агротехнічний коледж в Бережанах: перші роки і перспективи розвитку. Кн. XI	1390	
Прудка Наталка:		
До питань атомової енергетики, АЕС, кадрів. Кн. VII	809	
Аспекти розвитку національного господарства. Кн. XI	1312	
Важливі перспективи у фінансово-господарських питаннях. Кн. XII	1448	
Рогач Богдан.		
Випускники Збарзької торговельки під час зустрічі. Кн. X	1270	
Самійленко Леся:		
Зі сторінок політичного життя в Україні. Кн. VII	817	
Важливі питання в діяльності КУН. Кн. VIII	946	
Національно-державницькі організації думають і діють. Наукова конференція, присвячена 50-літтю УГВР та інші матеріали. Кн. IX		1078
Державно-політичні проблеми України. Кн. XI	1325	
Стецько Слава, мгр:		
Слово на святі Державности в Лондоні. Кн. X	1155	

Прудка Наталка:

Економічні, торговельні, транспортні питання. Кн. V545
 До важливих питань і подій в Україні. Кн. VI685

Чуприна Федір:

»Державність« — нове товариство вчених столиці. Кн. X1250

Якімова Ірина:

Вечір, присвячений пам'яті О. Ольжича. Кн. X1182

б) Статті на релігійну тематику, Промови, Церковні документи, огляди

Священний Синод єпископів УГКЦ. Кн. V606

Звернення Синоду єпископів УГКЦ до українського народу610

Заява Народи представників громад УАПЦ Харківської області і
 Харківського Крайового Братства св. Андрія Первозванного. Кн. V616

Сергій Білокінь:

Воскресіння України — блага вість світові. Кн. V614

в) Публіцистика**Бедрій Анатоль д-р:**

200 найбільших переможних битв і боїв УПА. Друковано: Кн. V (ст. 528);

Кн. VI (ст. 658).

Український героїзм у боротьбі з російським імперіялізмом. Кн. VIII913

Вибори до Верховної Ради України в 1994 році. Кн. IX1045

Думки про УГВР з перспективи пів століття. Кн. X1196

Богацька Едіт:

Незалежність України в контексті екологічних проблем. Друковано:

Кн. III (ст. 300); Кн. IV (ст. 414).

Конституційний процес в Україні очима правознавця (Інтерв'ю з
 проф. Ю. Шемшучанком). Кн. XI1299

Важливість старого мінералу і відкинення свавілля у приватних
 навчальних закладах. Кн. XI1319

Болюбаш Володимир:

Віч-на-віч з Україною. Кн. VI650

Братута Олексій:

Аналіза характеру сучасної системи державної влади в Україні. Кн. X1158

Галин Ігор:

На сторожі української ідеї (Інтерв'ю з ген.-полк. В. Мулявою). Кн. II145

Гарванко С. О.:

До джерел оздоровлення нації (Закінчення, 2). Кн. I30

Гордасевич Галина:

Україна — держава для кого? Кн. XI1292

Грабовський Сергій:

У полоні ідеологічних догм. Кн. X1181

Грін Пилип:

Зелена Україна. Кн. II148

Дашкевич Ярослав, проф.:

Іван Мазепа і Росія. Кн. IX1027

Дієспорів Володимир:

Спрямування аграрної політики в Україні. Кн. I19

Дмитрів Ілля, ред.:

В 65-ліття постанови ОУН. Кн. II	131
Парламентарні і президентські вибори 1994 року. Кн. IX	1053

Журавський Віталій:

Чи виживемо? Кн. II	162
Ідеї Симона Пеглюри і сучасна ситуація в Україні. Кн. V	521

Караванський Святослав, ред.:

Зелена вулиця для п'ятої колони. Кн. II	222
Коли корінь гнилий	223
Парадокси незалежності	224
Лихо з розуму. Кн. IV	506
Лице-в-лице з правдою	507
Крим: надбання чи баяєст? Кн. V	618
Крок до прозріння	619
Коли є на що кивати	621
На сторожі волі	622
Де взяти кошти? Кн. VI	756
Знаймо своїх ненависників	757
На батареї сміху	759
Нам любов між людьми. Кн. IX	1066
Чому пиріг не хоче бути пирогом? Кн. XI	1393
Демократія і рабство несумісні	1394
Ніж у серце незалежності	1396

Касьянов Георгій:

Трагікомедія на дві дії. Кн. I	39
--------------------------------------	----

Керзюк Ольга, мгр:

Куди йдеш, Україно? Кн. X	1202
---------------------------------	------

Кічак Ігор:

Організація Українських Націоналістів: Від Конгресу до Конгресу. 65 років боротьби. Кн. X	1168
Чи була ОУН терористичною організацією?	1173
Що таке советська влада? (Документ ОУН з 1953-55 рр.) Кн. XI	1283
«УРСР» чи УНР? Кн. XII	1416

Кульчицький-Гут В., д-р:

Про «два роди імперій» і український фактор. Кн. VIII	904
---	-----

Куценко Г.:

Процес відродження культури. Кн. VII	836
--	-----

Мазур Володимир:

Виступ на відкритті VI з'їзду СУВФ. Кн. VI	672
У 65-ліття ОУН і 50-ліття УГВР. Кн. IX	1062

Музичка Микола:

Крах ілюзій. Кн. II	153
---------------------------	-----

Олійник Микола:

Урок генія. Друковано: Кн. III (ст. 335); Кн. V (ст. 571). Український інтелект в російській культурі. Кн. XII	1422
---	------

Парахонський Б.:

Концепція національних інтересів України. (Закінчення, 3). Кн. I	12
--	----

Подолінний Валерій:

Важкі випробування української державної незалежності. Кн. VIII	899
---	-----

Пухтасвич Галина:	
Сучасна економіка і політика її розвитку. Кн. IV	399
Рахманний Роман, д-р:	
Чому політичний Тарас Шевченко? Друковано: Кн. III (ст. 270); Кн. IV (ст. 421).	
Збройна Україна — гарант мирного ладу в Європі. Кн. IX	1040
Романчук Олег:	
Микола Міхновський. Кн. VI	643
Сичивиця О., проф.:	
Дві іпостасі комуністичної парадигми суспільного прогресу. Кн. IV	389
Слюсаревський М. М.:	
Оновлення національної ідеології як чинника розвитку українського патріотизму. Кн. V	542
Стецько Слава, мгр:	
Український націоналізм в контексті сьогодення. Кн. XII	1411
Твардовський Петро:	
Нації призначено вижити. Кн. V	538
Толстов Сергій:	
Міжнародні чинники ядерного роззброєння України. Кн. III	280
Христов Віктор:	
Відродження і розбудова інституту приватно-громадської преси. Кн. VIII	928
Чупринка Тарас, ген.:	
До генези УГВР. Кн. VII	771
Шатилів Микола, ред.:	
Політична ситуація в Україні і завдання діаспори. Кн. V	557
З висоти сідла. Кн. VI	675
Зраджуючи гуляшні ідеали. Кн. XI	1304
Спалені вітром свободи. Кн. XII	1438

Б. ІСТОРІЯ, НАУКА, КУЛЬТУРА

Балей Петро:	
Родовід сталінізму і історичні компоненти большевицького терору в Україні. Друковано: Кн. VII (ст. 839); Кн. VIII (ст. 963); Кн. IX (ст. 1110)	
Битко Ірина:	
Інновація біблійних мотивів у новій та новітній українській поезії. Кн. XI	1383
Богацька Едіт:	
Знову про український правопис (Інтерв'ю з д-ром О. Тараненком). Кн. III	360
Вергун Іван, інж.:	
Історичні та культурні зв'язки між Україною і Францією. Кн. X	1223
Горак Роман:	
Родовід Євгена Коновальця в офіційних документах. (Закінчення), Кн. I	91
Діба Алла:	
Наша гірка дорога до Лесі Українки. Кн. IV	479
Добош Іван:	
Журнал «Пчілка» і літературний процес на Закарпатті в 20-ох роках XX століття. Кн. IX	1131

Дужий Петро, ред.:	
Олег Кандиба «Ольжич» — науковець, літератор, політик. Кн. IX	1086
Жила Володимир, проф.:	
Наша культура в сучасній дійсності. Кн. VI	725
Заброварний Степан:	
Перемишль і Перемиська земля на протязі віків. Кн. X	1174
Іваньо Василь:	
Баян Срібної землі. Кн. II	186
Судова справа за числом 16. Кн. V	585
Караванський Святослав:	
Мова: мавпування чи творчість? Кн. I	85
Синдром самоїдства	115
Хочу і собі пописатись. Кн. VII	872
Кічак Ігор:	
Замість «спецотряда» — «спецгазета». Кн. II	220
Українське революційне підпілля на Коломийщині. Кн. III	316
«Слово о полку Ігоревім» і ми. Кн. V	603
Україна — не окраїна. Кн. VI	665
Не гуни, а кияни. Кн. IX	1128
Косик Володимир, проф. д-р:	
Німецька шкільна політика в Райхскомісаріаті Україна. Кн. III	351
Кульчицький-Гут Володимир:	
Націоналізм і релігія. Кн. I	101
Лаврів Петро:	
Донецько-Донська «Новоросія» в минулому і тепер. Кн. II	212
Колонізація українських і суміжних степів. Друковано:	
Кн. IV (ст. 471); Кн. V (ст. 577); Кн. VI (ст. 745); Кн. VII (ст. 849)	
Кличний відмінок у творах Тараса Шевченка. Кн. X	1232
Солодко і почесно вмерти за Батьківщину. Друковано: Кн. X (ст. 1254);	
Кн. XI (ст. 1339).	
Максимів Євген, д-р:	
Східні слов'яни за доби Юліана Цезаря. Кн. XI	1367
Маланюк Євген:	
Нариси з історії нашої культури (Закінчення, 5). Кн. I	75
Мацьків Теодор, д-р:	
Іван Мазепа: Легенда і правда. Кн. VI	751
Мельник Світлана:	
До питання становлення неокласичної концепції в розвитку	
української літератури. Кн. VII	857
Петрова Ольга, д-р:	
Як високо він жив. Кн. V	597
Плачинда Сергій:	
Давньоукраїнські племена і держави. Друковано: Кн. III (ст. 293);	
Кн. IV (ст. 408).	
Погребенник Федір, д-р:	
«Ще не вмерла Україна». Друковано: Кн. X (ст. 1214); Кн. XI (ст. 1360);	
Кн. XII (ст. 1493)	
Поліщук Віталій, акад.:	
Проблема Атлантиди. Друковано: Кн. II (ст. 200); Кн. III (ст. 340);	
Кн. IV (ст. 456).	

Ричка Володимир:	
Таємниця могили Івана Мазепи. Кн. XI	1375
Русначенко Анатолій:	
Молодь за вільну Україну. Група «Об'єднання». Кн. X	1237
Салига Тарас, д-р:	
На Аскольдовій могилі — український цвіт. Друковано: Кн. I (ст. 47); Кн. II (ст. 166).	
Нескорена муза (Штрихи до поезії УПА). Кн. XII	1502
Сербин Роман, Харкун Ярослав:	
«Шовкова» русифікація української діаспори. Друковано: Кн. VIII (ст. 1001); Кн. IX (ст. 1119).	
Синяк Костянтин, проф.:	
Внесок українських вчених у розвиток епідеміологічної науки. Кн. IV	465
Стебельський Богдан, д-р:	
Шевченкові назви народів. Кн. VI	734
Сухомлинська О. В., д-р:	
Історично-педагогічні і культурні принципи патріотизму народу України. Кн. VI	667
Шаповал Юрій, д-р:	
Вбивство Симона Петлюри. Кн. VII	794
Шум-Стебельська Аріядна:	
Поет високого духу і величної краси — Юрій Клен. Кн. VII	863
Шевченко і трагічні оптимісти. Кн. VIII	980
Щерба Галина:	
Богдан Хмельницький і Лемківщина. Кн. X	1247
Яблонська О. В.:	
До питання критичного осмислення Т. Шевченка в 40-их роках XIX ст. Кн. VIII	994

В. ПРЕЗЕНТАЦІЯ «ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА» ЗБРОЙНИМ СИЛАМ УКРАЇНИ

Від Редакції «В.Ш.» і УЦІС:	1510
Презентація першого тому «Історії Українського Війська»	1510
Кушпета Омелян, проф.:	
Привітання від Голови Проводу ОУН Слави Стецько	1512
Олеськів Степан, mgr.:	
Слово представника Української Інформаційної Служби	1516
Матвійський Микола:	
Акт передачі «Історії Українського Війська»	1518
Біжан Іван, генерал-полковник:	
Подяка заступника Міністра Оборони України	1519
Олеськів Василь, інж.:	
Вислів вдячності і признання	1520

Г. ПОЕЗІЯ, ДАНІ ПРО ПОЕТІВ

Босслав Марко:	
Пісня куреня «Дзвони». Кн. XI	1351
Бора Богдан:	
На слідах Герострата. Кн. VI	701
Ім мало	702

Василенко Петро:	
Дорога Григорія Сковороди. Кн. V	564
Печенізьке поле. Кн. X	1210
Голос тиші	1212
В далекім полі згас вогонь	1213
Верес Микола:	
Довершення. Кн. VI	700
Києву. Кн. VIII	952
Броди	953
Вороний Микола:	
Євшан-зілля. Кн. VI	707
Гай Марта:	
А храм горів. Кн. IV	443
Гнатюк Іван:	
Трагічне покоління. Кн. VI	705
Горішний Микола:	
На день свята Героїв. Кн. V	515
Грім Богдан:	
До згоди, браття, і єднання. Кн. XII	1491
Дубас Микола:	
Золочівський замок. Кн. IX	1108
Зеров Микола:	
Київ з лівого берега. Кн. VIII	962
Ірлявський Іван:	
Рідні. Кн. II	187
Дорога рідна земле.	188
Самітник.	189
Брості	190
Пісня дроворубів. Кн. III	325
Кізко Петро:	
Над могилою Провідника. Кн. XI	1350
Ковальова Олександра:	
Стоятимуть Афіни Слобідські. Кн. I	66
Козак Микола:	
Кат. Кн. I	69
Тримолитва	70
Коссовська Алла:	
Чари весняної ночі. Кн. IV	455
Курдидик Анатоль:	
Борцям. Кн. II	175
Лавецький Остап:	
З'їзд перемишлян. Кн. X	1209
Легіт Андрій:	
Блеф. Кн. IV	445
Лепкий Богдан:	
Напис на стрілецьких могилах. Кн. V	516
Лиман Леонід:	
Краматорськ. Кн. I	74
Липа Юрій:	
Як золотий дзвін монастиря. Кн. VIII	958

Був день, як плач	958
На тихий день	959
Камінні двори мої	959
Бог і непримиримість	959
Листопад Антоніна:	
Спалені береги. Кн. X	1207
А біль, як хмара	1208
Хто розкидав наш рід український	1208
Пам'яті УПА	1209
Лубська Ольга:	
Присягата. Кн. XI	1350
Маковей Осип:	
Елегія. Кн. II	193
Матіїв Микола:	
Скажіть! Кн. V	519
Михалюньо Г.:	
Слабодухам. Кн. V	519
Мурович Лариса:	
На роковини Лесі Українки. Кн. VIII	956
Негода Валентин:	
Козацький роде славний. Кн. VI	703
Поліщук Клим:	
Сьогодні день. Кн. V	520
Поклад Наталка:	
На погреб української культури. Кн. V	563
Сапа Леонід:	
Пробудження степу. Кн. X	1213
Сарма-Соколовський Микола:	
На Голготу. Кн. VII	833
Рихтицька Дарія:	
Невмирущим борцям. Кн. IX	1102
Смерть повстанця	1103
Сверстюк Євген:	
Слідами Волинської легенди. Кн. XI	1354
Вам, кому рокувала доля	1355
Ми все таки зустрілися	1356
Несуть своє серце	1357
Неба і сонця нема	1358
Я знаю, це буде так	1359
Відходять, раптово відходять. Кн. XII	1488
Сивий сонет.....	1489
Їдуть додому вмирати	1489
Скеля-Студецький Микола:	
Із книги «Крамольні вірші». Кн. IV	444
Молитва. Кн. VII	835
Славутич Яр:	
Я мрію про щастя жадане. Кн. V	570
1933 (Спогади). Кн. VI	705
Сорока Михайло:	
Славень Кінгірського повстання. Кн. IX	1038

Українка Леся:	
На роковини Шевченка. Кн. III	323
Чує лицар серед бою. Кн. VIII	955
Устиянович Корнило:	
Прокиньтесь. Кн. VIII	960
Христенко Інна:	
На смерть товариша. Кн. XII	1508
Федорів Тетяна:	
Вітайте волю! Кн. IX	1105
Коли ми впадемо на дорозі	1105
Розкажіть мені, зорі	1106
Мак червоний	1106
Прощайте	1107
Франко Іван:	
Народе мій. Кн. VIII	954
Храплива-Щур Леся:	
500. Кн. IX	1101
Цегельський Іван:	
Пам'яті Тараса Шевченка. Кн. III	324
Чупринка Григорій:	
На світанні. Кн. VIII	957
З вікна	957
Шатилов Микола:	
Із Ольжиних присвят. Кн. XII	1490
Шевченко Тарас:	
Неофіти (Уривок). Кн. III	321
Минають дні.	322
Шкварко Іван:	
Сповідь громового дуба. Кн. V	561
Щурат Василь:	
Перемишлеві. Кн. XI	1353
Юценко Олекса:	
На рідній землі. Кн. I	73
Яблонський Ярослав:	
Обпалені крила (Поєма). Кн. VII	825
Ящун Василь:	
Космополітові. Кн. XI	1352

**Г. ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ, ПРИСВЯТИ ЮВЛЯРАМ,
ПОДОРОЖНІ НОТАТКИ, СПОГАДИ, НАРИСИ, ІНТЕРВ'Ю**

Антимів Ксеня:	
«Шовкова косиця» Дарії Рихтицької. Кн. X	1257
Бедрій Анатоль, д-р:	
Праця на тему українського націоналізму. Кн. IV	502
Підручник кандидатам у політику. Кн. VI	766
Білокінь Сергій:	
Ідеї та творчість. Кн. V	637
Блаженко Анна:	
Повернулась через півстоліття. Кн. IV	435

Василенко Петро:	
Святе Письмо. Кн. VII	890
Василик Р.:	
Стан і перспективи церковного мистецтва. Кн. VII	892
Володимир Р.:	
Україно-мати, кат сконав. Уривки з повісті «Поцейбіч борсань».	
Друковано: Кн. II (ст. 194); Кн. III (ст. 334).	
Галамай Степан:	
Вимушена репліка на одну рецензію. Кн. XI	1404
Гордасевич Галина:	
Настала вже для сповіді пора. Кн. II	236
Гоцький Володимир:	
Документ часу. Кн. I	117
Стежинами життя. Кн. VIII	1016
Дмитрів Ілля, ред.:	
Вимушена сумлінням сповідь, а чи провокація? Кн. VII	886
Дужий Петро, ред.:	
Знайомство і зустрічі з Дмитром Мироном-Орликом. Кн. XII	1477
Жила Володимир, проф.:	
У боротьбі за українську національну ідентичність. Кн. I	107
Збірка доброї органічної єдності. Кн. II	229
Книга унікального характеру. Кн. III	372
Документи з мартирології українського народу. Кн. IV	497
«Знайди в душі бальзам на болі». Кн. VI	760
Забалінський Андрій:	
«Не плачте, я скоро повернусь». Кн. IV	438
Качуровський Ігор, проф. д-р:	
Про деякі наші хиби, що їх слід би викоринити. Кн. II	234
Керзюк Ольга:	
Мемуари «залізної леді». Кн. II	241
Як виконувалися «спеціальні завдання». Кн. VII	875
У лябіринтах Форейн Офісу. Кн. X	1266
Ковальова Олександра:	
Фестиваль модерної поезії в Харкові. Кн. VII	894
«Кут-М» у Харкові. Кн. XII	1509
Кульчицька-Бойцун Анна:	
Про автора «Шовкової косиці». Кн. IX	1144
Лаба Василь:	
Іван Захарків-Артем був членом Проводу ОУН. Кн. IV	424
Ліхтнер Сергій:	
Ще раз про «висячі сади» Семіраміди. Кн. II	226
Лукаш Клавдія:	
Спогади бувшої студентки про 1933 рік. Кн. VI	717
Люїс Сондерс:	
Валлійська література та націоналізм (переклад). Кн. X	1205
Микула Володимир:	
Борець-громадянин (Присвята сотн. Вернигорі). Кн. XI	1343
Мушинка Микола, д-р:	
Дочка про свого батька. Кн. X	1264

Наумович Софія, д-р:	
Пресові таланти й невдахи. Кн. VII	1012
Олійник Н.:	
Медична опіка в УПА. Кн. VII	1013
Осадчий Михайло:	
Україна ірредента. Христос воскрес! Кн. IX	1097
Погребенник Федір, д-р:	
На Великдень 1915 року. Кн. IV	432
Над Черемошем (Новеля). Кн. IV	450
«Я чую, Оксано, твій голос тужливий». Кн. V	566
«Чи чуєш, мій друже, юначе?». Кн. V	568
Цінні видання діяспори. Кн. V	631
Над альбомами Євгена Чикаленка. Кн. VI	712
Салига Тарас, д-р:	
Це не видуманий світ. Кн. IV	490
Самійленко Леся:	
Процеси духово-політичного відродження. Кн. V	624
«Українська партизанка» — підручник УПА. Кн. XI	1298
Семенко Юрій:	
Україна — шахова «великодержавна». Кн. V	635
Передвеликодні виставки-базари в Баварії. Кн. VII	895
Український гросмайстер двічі змагався за шахову корону світу. Кн. XI	1402
Семенюк Степан:	
Дозвольте на слово. Кн. II	246
Львівському «Апостолові» — 420 років. Кн. III	375
Соколишин Олександр, д-р:	
Важливе збагачення правничої літератури. Кн. II	244
Таланчук Наталія:	
У пам'ять подруги Тетяни Федорів. Кн. IX	1146
Терен-Юськів Тердор, д-р:	
Українська Тоска в Метрополітан опері зачаровує. Кн. I	239
Хода Галина:	
Дивосвіт Дарії Рихтицької. Кн. XI	1398
Шатилів Микола, ред.:	
Смерть в осінньому Мюнхені. Друковано: Кн. I (ст. 56); Кн. II (ст. 176); Кн. III (ст. 307); Кн. IV (ст. 427).	
Хто нам «крутить кіно». Кн. III	364
Із Ольжиних присвят. Кн. XII	1490
Шумський Святополк:	
«Настав день подвигів, нова Державо!». Кн. VI	763

Д. ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ, ПРИСВЯТИ, ЗВЕРНЕННЯ

Сл. пам. Володимир Макар. Кн. II	250
Сл. п. Михайло Осадчий. Кн. IX	1096
Сл. п. д-р Богдан Стебельський-Ант. Кн. IX	1149
Сл. п. Степан Шмондрак. Кн. XII	1522
Дмитрів Ілля, ред.:	
Вічна і славна Йому пам'ять! (д-ру Б. Стебельському). Кн. IX	1151
Пришляк Ярослав:	
Прощальне слово над могилою сл. п. Володимира Макара. Кн. II	252

Е. РІЗНЕ

— Листи (до Редакції, Відкриті листи):

Гулько Степан: Український Поліграфічний Інститут. Запрошення.

Кн. VIII1018

Мушинка Микола: Спогади про УПА — важливі документи. Кн. IV511

Погребенник Федір:

Дуже цікава книжка. Кн. IV509

Редколегії «ВШ» — Засвідчення передачі. Кн. V634

Пошивайло Ігор. Кн. IV512

Сорока Степан: «Філософія» Романа Кіся. Кн. IV510

— Присвяти:

Кічар Ігор:

Д-р Володимир Горбовий (В десятиліття з дня смерті). Кн. XII1486

Ковальова Олександра:

Інні Христенко — 75. Кн. XII1507

Ковальчин М.:

Історик, політик, вояк, журналіст (з нагоди 90-ліття

проф. Лева Шанковського). Кн. I127

*

— Пожертви на Пресфонд «Визвольного Шляху». Кн. II (ст. 254);

Кн. VIII (ст. 1023).

— Бібліографія одержаних видань з України та діаспори. Кн. V (ст. 639);

Кн. VIII (ст. 1020);

Кн. IX (ст. 1152); Кн. X (ст. 1276).

— Зміст місячника «Визвольний Шлях» за 1994 рік. Кн. XII1524

ВИПРАВЛЕННЯ ДЕЯКИХ ПОМИЛОК

Друкуючи в нашому журналі зміст «Визвольного Шляху» за 1993 рік (ч. 12, грудень 1993) ми ненарочно пропустили одну позицію, а саме: Георгій Касьянов, д-р.: «Справа Юристів» та інші: Зворотний бік відлуги. Вибачаємось за цю ненарочність перед достойним автором і читачами.

У «В.Ш.» ч. 10/1994 у статті п-ні Ольги Керзюк на стор. 1202, в третьому рядку знизу написано "назкою", а має бути "назвою". На стор. 1203, другий рядок знизу, написано "якої", а має бути "якого".

На стор. 1205 того самого числа у статті Сондерса Люїса, в 10-му рядку згори написано "воюючої", а має бути "вонючої". На тій же сторінці, рядок 27, написано "історик" замість "історики". На стор. 1206 в 7-му рядку написано "Оліго" замість "Сліго". У примітці ч. 2 на тій же сторінці написано "Подорожні", а має бути "Порожні".

За ці та евентуальні інші помилки вибачаємось.

Редакція «В.Ш.».

ЗАСТУПНИКИ «ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ»

АВСТРАЛІЯ:

*Postup Ukrainian
Co-operative Trading Society,
902 Mount Alexander Road,
Essendon, Victoria, 3040.*

КАНАДА:

*The League of Ukrainians in Canada
140 Bathurst St.,
Toronto, Ont., M5V 2R3*

АРГЕНТИНА:

*W. Zastawnyj
1425 Soler, 5039 – BS AIRES.*

НІМЕЧЧИНА:

*“Schlach Peremohy”
8000 München 80,
Zeppelinstr. 67.*

БЕЛЬГІЯ:

*Mr. O. Kowal
72 Blvd, Charlemagne,
1040 BRUXELLES.*

США:

*Mr. H. Cebrij
136-2nd Ave.,
New York, N.Y., 10003.*

ФРАНЦІЯ:

*Union des Ukrainiens de France
186, Blvd. St-Germain,
75261 PARIS Cedex 06.*

Офіційним представником «Визвольного Шляху»
в Чехії і Словаччині є *п. ред. Микола Шатилов.*

**»ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ« — ЦЕ НАЙКРАЩИЙ СУСПІЛЬНО-
ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК ДЛЯ
ВСІХ: КОЖНОГО УКРАЇНЦЯ І КОЖНОЇ УКРАЇНКИ. СЛУЖИТЬ
ТІЛЬКИ ІНТЕРЕСАМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ І РОЗБУДОВІ ТА
ОБОРОНІ ЙОГО ДЕРЖАВНОГО ЖИТТЯ!
СПОВНІТЬ СВІЙ ОБОВ'ЯЗОК: ВПЛАТИТЬ ПЕРЕДПЛАТУ,
ПРИЄДНАЙТЕ НОВИХ ЧИТАЧІВ І ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ТА
РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ ЙОГО ВСЮДИ, ДЕ ЖИВУТЬ УКРАЇНЦІ.**
